

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

ÇANAKKALE SAVAŞI KONULU ROMANLARDA KADIN KARAKTERLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

BURCU NACAĞI

TEZ DANIŞMANI

YRD. DOÇ. DR. FİKRET USLUCAN

GİRESUN-2017

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

ÇANAKKALE SAVAŞI KONULU ROMANLARDA KADIN KARAKTERLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

BURCU NACAĞI

TEZ DANIŞMANI

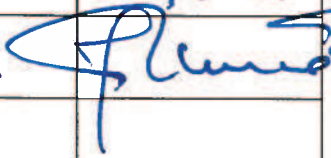
YRD. DOÇ. DR. FİKRET USLUCAN

GİRESUN-2017

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün ..... tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Burcu NACAĞI'nın Çanakkale Savaşı Konulu Romanlarda Kadın Karakterler başlıklı tezini incelemiş olup aday 18.01.2018 tarihinde, saat 13.30.. da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Doç. Dr. Feyma BÜYÜKAVAS KURAN	
Üye	Yrd. Doç. Dr. E. Bilgehan PÜRK	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Ferret USLUÇAN	
Üye		
Üye		

ONAY

...../...../201..

Doç. Dr. Güven ÖZDEM
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Çanakkale Savaşı Konulu Romanlarda Kadın Karakterler” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

18/01/2018

Burcu NACAĞI

ÖN SÖZ

Kadın pek çok bilim dalının içinde kendine bir yer bulmuş ve farklı açılardan incelenmiştir. Resim, tiyatro ve sinema gibi sanat dallarında da değişik vesilelerle ve farklı yönleriyle konu olarak seçilmiştir. Edebiyatın da konusu olan kadın, özellikle roman türü için önemli bir konumdur. Yazarlar romanlarında kadınları fiziki görünüşleri ve psikolojileri ile ele almış ve onların toplum içindeki önemine vurgu yapmıştır. Romanların konusuna göre kadın kahramanlara bakış açısı da değişiklik gösterir. Roman türlerine bakıldığında bu değişikliği görmek mümkündür. Bu türlerden biri olan tarihî romanlarda, kadınlara daha çok toplum içindeki rolleriyle yer verildiğini söyleyebilmekteyiz.

Bu çalışmanın amacı, Çanakkale Savaşı konulu tarihî romanlar içinde yer alan kadın karakterlerin farklı yönleriyle incelenmesidir. Bahsedilen romanların yazarları, Çanakkale Savaşı zamanında yaşayan kadınları, içinde buldukları toplumla birlikte yansıma eğiliminde olmuş, bu karakterlerin savaşın zor koşullarında nasıl bir yaşam mücadelesi içine girdiğini gerçekçi bir şekilde gözler önüne sermeye çalışmışlardır.

Bu çalışma, Giriş (Harp Edebiyatı), Cephe Gerisinde Kadınlar, Cephede Kadınlar, Azınlık ve Yabancı Uruklu Kadınlar, Sonuç ve Kaynakça'dan oluşmaktadır.

Birinci bölümde; Çanakkale Savaşı'nın Türk Harp Edebiyatı içindeki yerine, şair ve yazarların bu büyük savaşı eserlerinde yansıttığı şekline, devrin sanatkârlarının bu doğrultuda yapmış olduğu faaliyetlere değinilmiştir. Daha sonra giriş bölümü alt başlıklara ayrılarak; Çanakkale Savaşı'nın süreli yayınlar, şiir, roman ve hikâyedeki yansımaları hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde; çalışmada ele alınan romanların özetleri bulunmaktadır. Kadınların roman içindeki konumlarının daha iyi anlaşılması için, romanların olay örgüsüne de yer verilmiştir.

II

Üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümde kadın karakterleri incelenen romanların adları ve yazarları şunlardır: Mustafa Necati Sepetçioğlu: *Ve Çanakkale (Geldiler, Gördüler, Döndüler)*, Mehmed Niyazi: *Çanakkale Mahşeri*, Sezen Özol: *Çanakkale Askerine Rütbe Gerekmez*, Rahmi Özen: *Zulüm Dağları Aşar Çanakkale İçinde*, Buket Uzuner: *Uzun Beyaz Bulut Gelibolu*, Serpil Ural: *Şafakta Yanan Mumlar*, Sevinç Koçak - Salim Koçak: *Çanakkale'de Çocuklar da Savaştı*, Halide Alptekin: *Bir Çanakkale Destanı Şehadetname*, İsmail Bilgin: *Çanakkale'ye Gidenler, Gelibolu*, Mehmed Kaplan: *Dönmeyi Düşünmediler*.

Üçüncü bölümde, bahsedilen romanların kadın karakterlerinden cephe gerisinde olanlar ele alınmıştır. Eşlerini, nişanlılarını, oğullarını ve sevdiklerini savaş için cepheye gönderen kadınların Anadolu'daki mücadeleleri sırasıyla; "Asker Anaları", "Asker Eşleri", "Çalışan Kadınlar", "Kentli Kadınlar", "Kız Çocukları ve Genç Kızlar" ile "Köylü Kadınlar" alt başlıklarında incelenmiştir.

Dördüncü bölümde, Çanakkale cephesinde aktif olarak bulunan kadınlara yer verilmiştir. Bu sayede, Türk kadınının vatan sevgisi gösterilmiştir. İkinci bölüme dâhil edilen bu kadınlar; "Cepheye Yardım Götüren Kadınlar", "Hemşireler" ve "Savaşçı Kadınlar" olmak üzere üç alt başlık altında incelenmiştir.

Beşinci bölüm, incelenen romanlardaki azınlık kadınları ile yabancı uyruklu kadınlara ayrılmıştır. Bu kadınların toplum içindeki yerine değinilmiş ve böylece sosyal rollerine temas edilmiştir. İncelenen kadınlar, "Azınlık Kadınlar" ve "Yabancı Uyruklu Kadınlar" olarak iki alt başlık halinde incelenmiştir.

Sonuç bölümünde ise; romanlarda yer alan kadınlar ile ilgili yapılan incelemelerden yola çıkılarak, Çanakkale Savaşı zamanının kadınlarına dair izlenimler verilmiştir. Çalışmada incelenen romanlardaki kadın karakterler; Çanakkale Savaşı'nın kadınlar üzerinde bıraktığı etkileri göstermiştir.

Çalışmada yer verilen alıntılarda, noktalama ve imlâ bakımından metinlerin geçtiği asıl kaynaklara bağlı kalınmıştır. İnceleme bölümünde bulunan roman alıntılarının hangi romana ait olduğu APA şeklinde belirtilmiştir. Romanların incelenmesi aşamasında sıralama yaparken, bu eserlerin ilk yayın yılı göz önünde

III

bulundurulmuştur. İncelenen romanlarda hakkında yeterli bilgi bulunan kadın karakterler çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışmamızın asıl konusu, kaleme alınan romanlar olduğu için yazarların hayatlarına, edebî kişiliklerine ve diğer eserlerine yer verilmemiştir.

Çalışmam süresince desteklerini esirgemeyen ve fikirleriyle çalışmama ışık tutan başta saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Fikret USLUCAN olmak üzere, tüm hocalarım çok teşekkür ederim. Her zaman yanımda olan değerli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Burcu NACAĞI

Giresun 2017

ÖZET

Roman türünde eserler kaleme alan yazarlar, yazdıklarıyla ve romanda yarattıkları karakterlerle kendilerini ifade etme imkânı bulur. Romanlar yazılış amaçları gibi etkenlere göre türlere ayrılmaktadır. Tarihî romanlar da bu roman çeşitlerinden biridir.

Çalışmada; edebiyatımızda tarihî roman türünde eserler vermiş bazı yazarların (Mustafa Necati Sepetçioğlu, Mehmed Niyazi, Sezen Özol, Rahmi Özen, Buket Uzuner, Serpil Ural, Sevinç Koçak, Salim Koçak, Halide Alptekin, İsmail Bilgin, Mehmet Kaplan) Çanakkale Savaşı konulu romanları içinde yer alan kadın karakterler incelenmiştir. Böylece, bu savaş ortamında yaşayan kadınların durumu ve toplum içindeki konumu değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kadınların diğer insanlarla ilişkileri, savaş ortamında ve cephe gerisindeki rolleri, fedakârlıkları, kadın olmanın ötesinde taşıdıkları vasıfları tespit edilmeye çalışılmıştır. Kadın karakterler bahsedilen açılardan değerlendirilirken, incelenen romanlardan alıntılar yapılarak çalışma desteklenmiştir.

Çalışma; tarihî roman türünde eserler veren adı geçen yazarların *Ve Çanakkale (Geldiler, Gördüler, Döndüler)*, *Çanakkale Mahşeri*, *Çanakkale Askerine Rütbe Geremez*, *Zulüm Dağları Aşar Çanakkale İçinde*, *Uzun Beyaz Bulut Gelibolu*, *Şafakta Yanan Mumlar*, *Çanakkale'de Çocuklar da Savaştı*, *Bir Çanakkale Destanı*, *Şehadetname*, *Çanakkale'ye Gidenler*, *Gelibolu* ve *Dönmeyi Düşünmediler* romanlarındaki kadın karakterlerin özelliklerini belirlemeye çalışan bir incelemedir.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale Savaşı, I. Dünya Savaşı, tarihî roman, savaş ve kadın, roman ve Çanakkale Savaşı.

ABSTRACT

Novels are understood as being a literary form that depicts the inner worlds of people within a defined fiction using various elements. The novel offers the writer the opportunity to express her/his self through words and through the characters that she/he creates. Novels furthermore are subdivided into genres according to the elements of their contents (i.e. intent)—one of which is the historical novel.

This study takes an in depth look the role(s) of women in contemporary Turkish historical novels themed around the Battle of Gallipoli, drawing from the works of authors such as Mustafa Necati Sepetçioğlu, Mehmed Niyazi, Sezen Özol, Rahmi Özen, Buket Uzuner, Sevinç Koçak, Salim Koçak, Halide Alptekin, İsmail Bilgin and Mehmet Kaplan. It examines the position of women living in the midst of war, as well as where within society they are situated. Moreover, it attempts to identify the relationship(s) between women and other people, as well as the roles of women within the conflict itself as well as behind the trenches, their sacrifices, and the attributes that they carry beyond their just being female. This detailed inspection of female characters from the aforementioned angles is supported by direct quotes extracted from an array of novels.

This thesis surveys the characteristics of female characters featured the works of the aforesaid novelists, including: *Ve Çanakkale (Geldiler, Gördüler, Döndüler)*, *Çanakkale Mahşeri*, *Çanakkale Askerine Rütbe Gerekmez*, *Zulüm Dağları Aşar*, *Çanakkale İçinde*, *Uzun Beyaz Bulut Gelibolu*, *Şafakta Yanan Mumlar*, *Çanakkale'de Çocuklar da Savaştı*, *Bir Çanakkale Destanı Şehadetname*, *Çanakkale'ye Gidenler and Dönmeyi Düşünmediler*.

Keywords: Battle of Gallipoli, World War One, historical novel, war and women, novel and Battle of Gallipoli.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	VIII
1. HARP EDEBİYATI.....	1
1.1. SÜRELİ YAYINLARDA ÇANAKKALE SAVAŞI.....	5
1.1.1. Harp Mecmuası.....	6
1.1.2. Yeni Mecmua.....	7
1.1.3. Donanma Mecmuası	8
1.2. TÜRK ŞİİRİNDE ÇANAKKALE SAVAŞI.....	10
1.3. TÜRK ROMAN VE HİKÂYESİ'NDE ÇANAKKALE SAVAŞI.....	12
2. İNCELENEN ROMANLARIN ÖZETLERİ.....	16
2.1. VE ÇANAKKALE	16
2.1.1. Geldiler:	16
2.1.2. Gördüler:	18
2.1.3. Döndüler:	19
2.2. ÇANAKKALE MAHŞERİ.....	21
2.3. ÇANAKKALE ASKERİNE RÜTBE GEREKMEZ.....	24
2.4. ZULÜM DAĞLARI AŞAR ÇANAKKALE İÇİNDE	26
2.5. UZUN BEYAZ BULUT GELİBOLU.....	27
2.6. ÇANAKKALE'YE GİDENLER.....	29
2.7. ŞAFAKTA YANAN MUMLAR.....	31
2.8. ÇANAKKALE'DE ÇOCUKLAR DA SAVAŞTI.....	33

2.9. BİR ÇANAKKALE DESTANI ŞEHADETNAME	34
2.10. GELİBOLU	36
2.11. DÖNMEYİ DÜŞÜNMEDİLER	38
3. CEPHE GERİSİNDE KADINLAR.....	40
3.1. ASKER ANALARI.....	42
3.2. ASKER EŞLERİ.....	46
3.3. ÇALIŞAN KADINLAR	56
3.4. KENTLİ KADINLAR.....	59
3.5. KIZ ÇOCUKLARI VE GENÇ KIZLAR.....	66
3.6. KÖYLÜ KADINLAR.....	72
4. CEPHEDE KADINLAR.....	84
4.1. CEPHEYE YARDIM GÖTÜREN KADINLAR.....	85
4.2. HEMŞİRELER.....	89
4.3. SAVAŞCI KADINLAR.....	95
5. AZINLIK KADINLARI VE YABANCI UYRUKLU KADINLAR.....	98
5.1. AZINLIK KADINLARI	99
5.2. YABANCI UYRUKLU KADINLAR	106
SONUÇ.....	115
KAYNAKÇA	118
İNCELENEN ROMANLARIN KADIN KİŞİLERİ TABLOSU.....	124
ÖZGEÇMİŞ.....	130

VIII

KISALTMALAR DİZİNİ

B.N. Burcu NACAĞI

bs. Baskı

C. Cilt

Ed. Editör

Haz. Hazırlayan

S. Sayı

TDEA. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi

TDK. Türk Dil Kurumu

Yay. Yayınları

1. HARP EDEBİYATI

Türk edebiyatında; tarih boyunca yapılan savaşların yansımalarıyla şair ve yazarlar tarafından eserler yazılmış ve savaş konulu bu eserler harp edebiyatına bir zenginlik katmıştır. Konu olarak ele alınan savaşlar yaşanan dönemleriyle birlikte, oluşumundan önceki ve sonraki zaman dilimlerini de kapsayıcı bir nitelik taşır. Harp edebiyatı çerçevesinde değerlendirilebilecek eserler konu edindiği savaşı, edebî yönden gözler önüne sermiştir:

“Konu ve temalarını harpten ve harp hâlinde alan, harp psikolojisini ‘hem millî hem ferdî boyutta’ etkileyen ve ondan etkilenerek şekillenen; mâzi şuuru, kahramanlık duygusu, gelecek kaygısı, vatanseverlik gibi üstün değerleri çeşitli bağlantılar içinde işleyen; cephe ve cephe gerisine dair sıcak gözlemlerle ve günü gününe gelişen değişiklikleri ‘çoğu zaman ilginç yorumlarla’ gözler önüne seren edebiyat Harp Edebiyatı’dır.”
(Özgül, 2014, 17).

“Harp Edebiyatı” bir kavram olarak bizde ilk kez Dergâh Mecmuası’ndaki bir makalenin başlığında ve içeriğinde görülmektedir (İmzasız, 1922, 19-20). Bu makalede; Türk edebiyatında Çanakkale Savaşı’nı ve Zaferini yansıtan şiirlerin yetersiz olduğundan ve var olan şiirlerin de vatanî duygulardan uzak olduğundan bahsedilmektedir.

Harp edebiyatına en çok konu olan savaşlardan biri Çanakkale Savaşı’dır. Bu savaşın öncesi, başlangıcı ve bitişi üzerine şair ve yazarlar tarafından pek çok eser kaleme alınmıştır. Bu eserlerde insanların ve Anadolu’nun savaş zamanındaki durumuna yer verilmiştir.

1912-1913 Balkan Savaşları’nın ardından 1914-1918 yıllarında yaşanan I. Dünya Savaşı, tüm dünyada bugün bile hissedilen büyük bir etki bırakmıştır. Türk milletinin tarihine ve kaderine yön veren savaşlardan biri olan I. Dünya Savaşı’nda, akla ilk olarak Çanakkale Cephesi ve bununla birlikte kazanılan Çanakkale Zaferi gelmektedir.

Çanakkale Savaşı, Türk milletinin gücünü ortaya koymuş ve dönemin zor koşullarında yoktan var edilen olanaklarla bir savaşın zaferle nasıl sonuçlanabileceğini göstermiştir. Savaşın temel unsurunun insan olduğu bir gerçektir. Çanakkale Savaşı'nda savaşan her Türk'ün kendi kahramanlık hikâyesi vardır. Anadolu'nun bağrından kopup gelen gönüllü gençler, analar, kadınlar ve çocuklar topraklarını güçlü devletlerin eline bırakmamıştır.

Tarihte yaşanan diğer savaşlarda olduğu gibi, I. Dünya Savaşı'nın içinde ayrı bir yere sahip olan Çanakkale Savaşı da Türk milleti üzerinde derin bir savaş psikolojisi oluşturmuştur. Bu psikolojinin tespit edilmesinde ve yansıtılmasında dönemin devlet büyüklerinin desteğiyle kurulan heyetlerin önemli bir payı vardır.

Bahsedilen heyetlerden ilki, Harbiye Nezâreti'nin dönemin şair ve yazarlarından oluşturduğu heyettir. Bu heyet ile birlikte; I. Dünya Savaşı'na ve buna bağlı olarak da Çanakkale Savaşı'na duyarsız kalan şair ve yazarların cepheyi yerinde görmeleri, savaşın büyüklüğünün kendilerinde uyandırdığı hissiyatı dizelere ve satırlara dökmeleri amaçlanır.

Başkumandan Vekili ve Harbiye Nâzırı Enver Paşa tarafından, Anadolu halkını yüreklendirmek ve vatan evlatlarına milli bir bilinç aşlamak için dönemin şair ve yazarları davet edilmiştir:

“Başkumandan Vekili ve Harbiye Nâzırı Enver Paşa hazretleri, dünyayı hayretler içinde bırakan Çanakkale savunmasındaki kahramanlıkları sonsuza kadar yaşatmak üzere gayet iyi ve teşekkürle layık bir tedbir düşünmüşlerdir. Görevlerini, askerlerimiz gibi ne yazık ki ciddi ve fedakârca yerine getirme imkânı bulamayan genç şair ve ediplerimizden bazılarını savaş alanına davet etmişlerdir. Aynı zamanda bir iki ressam, bir iki musikişinas, birkaç fotoğrafçı ve sinematografçı da davetli olarak savaş alanına gideceklerdir.” (Ayvazoğlu, 2015, 11).

Kabul ettikleri göreve gitmek için Sirkeci Garı'nda buluşanlar arasında şair, yazar, bestekâr ve ressamlar bulunmaktadır. Şairler: Ahmet Ağaoğlu, Orhan Seyfi (Orhon), Enis Behiç (Koryürek), Alaeddin (Gövsa), Ali Canip (Yöntem), Celâl Sahir (Erozan), Hıfzı Tevfik (Gönensay), Hamdullah Subhi (Tanrıöver), Hakkı Süha

(Gezgin), Ömer Seyfeddin, Mehmet Emin (Yurdakul). Ressamlar: Çallı İbrahim ve Nazmi Ziya. Bestekârlar: Rauf Yekta, Selahaddin ve Yusuf Razî. Heyetin rehberleri ise; Erkân-ı Harb Binbaşı Edib ve Yüzbaşı Hulusî Bey'dir. (Doğan, 2015, 92).

Edebi heyetin yaptığı gezi 11 Temmuz 1915 Pazar günü başlar ve 23 Temmuz 1915 tarihine kadar sürer. Bu on iki günlük yolculukta geziye katılan heyette bulunanlar, savaşın yapıldığı yerleri kendi gözleriyle görme fırsatını yakalar. (Erdemir, 2015, 148).

Harbiye Nezâreti'nin oluşturduğu edebi heyetin, Çanakkale cephesini ziyaretleri sırasındaki gözlemleriyle yazdıkları eserler Türk Harp Edebiyatı'nı daha da zenginleştirir. Bu heyetin çıkaracağını söylediği "Harp Risalesi", 1915 yılının Kasım ayında Harbiye Nezâreti tarafından "Harp Mecmuası" adıyla yayınlanmaya başlar. Bu mecmua dışında, Yeni Mecmua gibi süreli yayınlarda da cephede yapılan gözlemler ışığında yazılan eserler yayınlanır. (Ayvazoğlu, 2015, 191-199).

Çanakkale Savaşı ile ilgili hizmette bulunan heyetlerden bir diğeri ise; 4. Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın isteği üzerine oluşturulan Suriye İlmî Heyeti'dir. Cemal Paşa, İngilizlerin yaptığı propagandalar sonucunda bu heyeti oluşturmak istemiş ve Arap ihtilâlcilerinin gizli faaliyetlerini Çanakkale cephesine bildirmek için böyle bir girişimde bulunmuştur:

"İngilizlerin bu olumsuz propagandaları Türk Ordusu'nun Çanakkale'deki başarısını ve kazandığı zaferi gölgelerken bölge halkını bu konuda tereddüde düşürerek düzen ve İslam birliğini bozma ihtimali belirmeye başlar. Bununla birlikte Ağustos 1915'te Suriye ve Filistin dâhilinde Arap ihtilâlcilerinin gizli teşebbüslerinin ortaya çıkması üzerine 4. Ordu Komutanı Cemal Paşa, Çanakkale'de olup bitenleri yerinde görmek ve bölge halkına gerçeği anlatmak üzere Suriye, Filistin ve Lübnan'daki vilayetlerden kendilerini temsil edecek ilim ve erdem sahibi kişileri seçerek İstanbul ve Çanakkale'ye gönderir." (Erdemir, 2015, 148-149).

Suriye İlmî Heyeti'nin oldukça kalabalık bir kadrosu bulunmaktadır. Bu heyette yer alanların isimleri şunlardır:

“Suriye Müftüsü Ebü’ı-Hayr Abidin, Beyrut Müftüsü Mustafa Necâ, Halep Müftüsü Muhammed Abîsî, Kudüs-ü Şâfiyye Müftüsü Tahir Ebü’s-Suûd, Ayıntab Müftüsü Rifat, Hayfa Müftüsü Muhammed Murad Efendiler.

Suriye Heyeti: Abdülmuhsin Üstivânî, Atâ Aclânî, Abdülkadir Hatîb, Tacu’d-din, Tevfik Atâsî, Ahmed Geylânî, Muhammed ez-Za’li Muhammed Halebî Efendiler.

Beyrut Heyeti: İbrahim Ali, Rifat Tuffaha, Abdülkerim Uveydâ, Mehasin Ezherî, Abdurrahman Azîz, (Lübnan’dan) Şeyh Abdülgaffar Efendiler.

Halep Heyeti: Muhammed Habîb el-Âbîdî, Abdüllatif Haznedar, Bedreddin Na’sânî Efendiler.

Kuds-i Şerif Heyeti: Ali Rîmâvî, Selim Yakubî Efendiler.

Sahafiyye Heyeti: Beyrut’ta el-ikbâl gazetesi sahibi ve muharriri Abdülbasît Ünsî, Beyrut’ta el-Belâğ gazetesi sahibi ve muharriri Muhammed el-Bâkî, Şam’da Ebabil gazetesi sahibi muharriri Hüseyin Habbal, Şam’da el-Muktebes gazetesi sahibi ve muharriri Muhammed Kürd Ali Efendiler Hazretleri.” (Erdemir, 2015, 150).

Cepheyi ziyaret edip savaş ortamını tüm gerçekleriyle gören heyetin, özellikle de heyetin içinde yer alan gazetecilerin yaptığı gözlemler sonucu ortaya çıkan ürünler, harp edebiyatının önemli eserlerinden sayılmaktadır: “Özellikle bugün hala Türkçeye tercümesi yapılmamış el-Bi’setü’l-İlmiyye İlâ Dari’l-Hilâfeti’l-İslâmiyye adlı eserin ihtiva ettiği konular önemlidir. Öncelikle seyahat sırasında Anadolu coğrafyasının tasvirinden dönemin İstanbul’u ve Çanakkale’sini anlatması bakımından önemlidir.” (Erdemir, 2015, 157).

Devrin sanatkârlarının şiir, roman, hikâye, tiyatro gibi türlerde ve süreli yayımlar içinde kaleme aldığı eserler; savaşın büyüklüğünü, etkilerini, sonuçlarını, kahramanlıkları, fedakârlıkları ve savaşın sebep olduğu yıkımları yansıtacak bir yeterliliğe sahip olmasa da, Çanakkale Savaşı’nı ve sonunda elde edilen zaferi yansıtması bakımından önemlidir. Bu çerçevede kaleme alınan eserlere bakıldığında, eserlerin Türk harp edebiyatını daha da zenginleştirdiği görülmektedir.

1.1. SÜRELİ YAYINLARDA ÇANAKKALE SAVAŞI

Vatan uğruna cephede yaşanan çarpışmaların, fedakârlıkların ve kahramanlıkların başta Anadolu olmak üzere imparatorluğun elde kalan topraklarına haber verilmesinde süreli yayınların büyük bir etkisi vardır. Gazete ve dergiler hem cephe gerisinde bekleyenleri bilgilendiren, hem de insanların zihinlerinin ve yüreklerinin içindeki vatan aşkını sürekli canlı tutan bir görev üstlenir. *Harp Mecmuası*, *Yeni Mecmua* ve *Donanma Mecmuası* gibi mecmualar yaşanan Çanakkale Savaşı'na pek çok açıdan sayfalarında yer vermişlerdir.

Süreli yayınlar bu çalışmanın ana malzemeleri içinde yer almadığı için, sadece aşağıda adı geçen üç dergi hakkında bilgi verilmiştir. Bu mecmuaların dışında, daha pek çok süreli yayında da Çanakkale Savaşı ve Zaferi ile ilgili çeşitli türde yazıların var olma ihtimali yüksektir. Öyle ki Çanakkale Zaferi'nin yıl dönümlerinde hâlâ Çanakkale Savaşı ve Zaferi hakkında ilmî yazılar ve edebî ürünler yayımlanmaktadır. Çeşitli dergiler; özel sayılar ve dosyalar hazırlamaktadır.

Türk tarihinin dönüm noktalarından biri olan ve vatan topraklarının kaderini kendi halkının gücüyle değiştiren Çanakkale Savaşı'nın seyri hakkında düzenli bilgi vermek bakımından süreli yayınlar önemli bir role sahiptir. Dönem şartları nedeniyle imkânlar sınırlı da olsa cepheden gelen her bilgi, dergi ve gazeteler aracılığıyla cephe gerisinde bekleyenlere, özellikle kent ve kasabalardakilere ulaştırılmaya çalışılır. Cephe ortamı, resimlerle de desteklenerek hem savaşın durumu gözler önüne serilir hem de halkın bu sayede daha çok bilinçlenmesi sağlanır. Süreli yayınların diğer bir görevi de yayımlanan şiir ve hikâye gibi edebî ürünlerle birlikte, Türk askerine ve onların dönüşünü bekleyen yakınlarına biraz olsun moral vermektir.

Harp Mecmuası, *Yeni Mecmua* ve *Donanma Mecmuası* gibi süreli yayınlar; resimlerle destekledikleri cephe haberlerine en fazla yer veren yayın organları olarak gösterilebilir.

1.1.1. Harp Mecmuası

Harp Mecmuası, I. Dünya Savaşı döneminde propaganda amacıyla devlet eliyle çıkarılmış bir mecmuadır: “*Harp Mecmuası zamanın Harbiye Nezâreti tarafından yayınlanmıştır. Mecmuanın ilk sayısı Teşrîn-i sâni 1331 (Kasım 1915) tarihinde çıkmıştır. On beş günde bir yayımlanan mecmua yayın hayatını Haziran 1334/1918’e kadar sürdürmüştür.*” (Bilkan ve Çakır, 2014, 7).

Bu mecmuadaki yazılar; savaş ortamında mücadele eden insanları içinde buldukları olumsuz durumlardan uzaklaştırmak amaçlı yazılsa da, asıl amaç propaganda yapmaktır:

“*Özelikle Çanakkale Cephesinde elde edilen başarılar, esir alınan askerler, ele geçirilen silahlar ve benzeri içerikli yüzlerce resim ile bu konularda yazılmış onlarca metin yayınlamışlardır. Harp Mecmuasının yayınlarında daha çok vatan, millet, bayrak kahramanlık, fedakârlık, şehitliğin faziletleri gibi toplumun hamasi duygularını kabartan konular ele alınmıştır. Tüm bu çalışmalar cephede savaşan askerin ve cephe gerisinde asker gözleyen halkın moralini yükseltmek amacıyla yapılmıştır. Her ne kadar savaş şartlarında yapılan bu yayınlara halk sempatiyle yaklaşmışsa da aslında bunların bir propaganda çalışması olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir.*” (Ulu, 2012, 61).

Harp Mecmuası görsel ve içerik yönünden en fazla dikkat çeken mecmualardandır. Resim ve fotoğraf bakımından oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Her sayısında yer verilen manzum ve mensur eserler harp edebiyatının örnekleri olması bakımından önemlidir. Savaş, mecmuada çeşitli boyutlarla ele alınarak şiir ve düzyazılara konu olmuştur:

“*Savaş dönemlerinde Harp Mecmuası’nda yayınlanan şiir ve nesirlerde vatan, millet bayrak ve sancak sevgisi, kahramanlık, fedakârlık, şecaat, hamiyet ve besalet (yiğitlik), şehitliğin faziletleri, gazilik, ırz ve namusa hâlel getirmeme, Türk Milletinin yüksek hasletleri gibi toplumun hamasi duygularını kabartmaya yönelik konular ele alınmıştır.*” (Ulu, 2012, 73).

Mecmuanın ilk sayısında kaleme alınan “Niçin Çıkıyor?” başlıklı yazı, Harp Mecmuası’nın amacını belirten bir yazıdır:

“İşte Harp Mecmuası, varlığımızda bu mühim inkılâbı yapan, en büyük ve en kuvvetli düşmanlar karşısında neslinin ve dininin ananesine uygun bir kahramanlık ve fedakârlıkla cenkleşen muazzam ordumuzun altın destanını yazılar ve resimlerle ebedileştirmek, onu bütün dünyanın gözleri önüne yaymak için çıkıyor. Sevgililerini kurban verip yürekleri sızlarken vatanın istikbalini, o daima genç ve dinç ümidi ruhlarında sevip okşayan analar, babalar, kadınlar, kardeşler, kızlar, oğullar bu sayfalarda muazzam bir aile olan büyük ordunun şanlı menkabelerinde ve levhalarında fertlerin şânını da sezerek övünecekler...” (Bilkan ve Çakır, 2014, 9).

Bu yazının içeriğine bakıldığında, mecmuanın amacının yanında aynı zamanda bir kararlılığı da sahip olduğu görülür.

1.1.2. Yeni Mecmua

İçeriğinde ilim ve sanat gibi konulara yer veren Yeni Mecmua, 11 Temmuz 1917-1923 yılları arasında haftalık olarak yayınlanır. Yayın hayatını İstanbul’da sürdüren Yeni Mecmua’nın mesul müdürü Mehmed Talat’tır. I. Dünya Savaşı sırasında yayınlanan derginin, Mondros Mütarekesi nedeniyle birinci yayın dönemi biter. Bu dönemde 66 sayı çıkaran dergi, 1 Kânunusânî 1923’te yeniden yayın hayatına başlar. Derginin bu dönemdeki imtiyaz sahibi Falih Rıfkı Atay’dır. 1923’ten itibaren 15 günde bir yayınlanmaya devam eden Yeni Mecmua, ikinci döneminde 23 nüsha yayınlanır. (Oral, 1998, 584-585).

Yeni Mecmua yayınladığı “Çanakkale Özel Sayısı” ile birlikte, bu savaşa sayfalarında yer veren dergilere bir örnek teşkil eder. Pek çok şair, yazar ve önemli isimlerin kaleme aldıklarıyla, yayınlandığı dönemde ses getiren bir dergi olur:

“Yeni Mecmua 12 Temmuz 1917 yılında haftalık dergi olarak Ziya Gökalp’in girişimleri ve gayretleriyle kuruldu. Dergi ömrünü 26 Ekim 1918’de çıkardığı 66. sayısı ile tamamladı. ...Yeni Mecmua 18 Mart 1918 yılında Çanakkale Deniz Zaferi’nin yıldönümünde Çanakkale Nüsha-yı Fevkaladesi (Özel Sayı) adıyla Çanakkale anma sayısı yayınlamaya karar verdi.” (Albayrak ve Özyurt, 2006, 9).

Yeni Mecmua’nın bu özel sayıyı çıkarmasının amacı; halkın ve ordunun millî duygularını artırmak ve Türk milletini içinde bulunulan zor koşullarla mücadele etmeye teşvik etmektir. Ayrıca derginin genel müdürü Mehmet Talat’ın da özel sayının ön sözünde belirttiği gibi, Çanakkale Savaşı’nın ve sonunda kazanılan zaferin büyüklüğünün gelecek nesillere bir miras olarak bırakılması amaçlanır (Mehmet Talat, 2006, 13-14). Dergide bu istek ve amaçlar doğrultusunda şiir, hikâye, mektup ve hatıra gibi türlerde yazılar yayınlanır. Yeni Mecmua; Çanakkale Savaşı’nı farklı boyutlarıyla ele alarak, gelecek nesillere bir hatıra bırakır.

Derginin başlıca yazarları şunlardır: “Ziya Gökalp, Ömer Seyfeddin, Faruk Nafiz, Fuat Köprülü, Halide Edib, Refik Halid, Yakup Kadri, Hüseyin Rahmi, Reşat Nuri, Ağaoğlu Ahmet, Halit Fahri, Ahmet Hikmet, Hakkı Süha, Ahmed Refik, Falih Rıfki, Ali Canib” (Oral, 1998, 585).

1.1.3 Donanma Mecmuası

Doktor Hafız İbrahim, İsmail Hakkı, Başmühendis Haşim Bey ve Doktor Petraki Papadapulo adındaki dört kişi; Osmanlı Devleti’nin o tarihlerde ihmal edilmeye başlanıp önemsenmeyen donanmasının eksikliklerinin giderilip eskisinden daha iyi ve güçlü hale getirilmesini ve bunun için de bir cemiyet kurulmasını istemektedirler:

“Osmanlı Donanması’nın hazin durumu karşısında kendi aralarında konuşan 4 arkadaş “Doktor Hafız İbrahim, İsmail Hakkı, Başmühendis

Haşim Bey ve Doktor Petraki Papadapulo” donanmanın iyileştirilmesi için bir yardım cemiyeti kurulabileceğini ve bu cemiyetin de Osmanlıların yardımseverliği sayesinde istenilen seviyeye gelebileceğini düşünürler.” (Ergin, 2015, 29).

Bunun üzerine hali vakti yerinde olanlara davetiyeler gönderilerek cemiyet temsilcisi olmaları istenir. Cemiyet kuruluşundan bir süre sonra; Osmanlı Donanması ile ilgili amacını gerçekleştirmenin yanında, kültürel faaliyetlerde de bulunarak Donanma Mecmuası'nı çıkartıp yayınlamaya başlar.

Musavver, tarihî, fennî, ahlâkî, edebî konuları içeren Donanma Mecmuası, İstanbul'da Mart 1326/1910-15 Teşrinisani 1333/1917 tarihleri arasında yayınlanmıştır. 149 sayısı bulunan ve Donanma Cemiyeti tarafından aylık olarak çıkarılan Donanma Mecmuası, 49. sayıdan itibaren haftalık olarak yayınlanmaya devam etmiştir. (TDEA, 1977, 372).

Mecmua; edebiyat, sanat, tarih gibi alanlarda yazılmış çeşitli yazılara sayfalarında yer verir. Bunların yanı sıra Donanma Mecmuası'nın, yayınlandığı dönemlerde meydana gelen I. Dünya Savaşı ile Çanakkale Savaşı'nın yarattığı zor koşullar sebebiyle Türk askerlerine ve halka moral vermeyi amaçladığı söylenebilir. Mecmuada pek çok şair ve yazar tarafından kaleme alınan şiir, hikâye gibi edebî türler genellikle bu amaç için sayfalarda yer almaktadır. Mecmuada, donanmaya yardımda bulunan kurum veya kişilerin isimleri ile bağışladıkları paralar hakkında bilgi verilmesi de dikkat çekici bir husustur.

Donanma Mecmuası'nın kadrosunda yer alan isimler şunlardır: “*Abdullah Cevdet, Ahmed Rasim, Mehmed Rauf, Şahabeddin Süleyman, Cenab Şahabeddin, Ahmed Vahid, Ali Haydar Emir, Ali Rıza Seyfi, Ali Ulvi, Bedî Nuri, Celâl Sahir, Emine Semiye, Ferdi Vecdi, Hasan Ruhi, Mehmed Emin, Köprülüzâde Mehmed Fuad, Mehmed Said, Mehmed Sıdkı, Midhat Cemâl, Mustafa Halûk, Nezihe Muhlis, Necmeddin Sahir, Raif Necdet, Sabri Cemil, Salime Servet Seyfi, Süleyman Nutkî, Yunus Nadi, Fazıl Berki, Hüseyin Suad, Ali Şükrü, Ahmed Hilmi, Ahmed Refik, Kolağası Âgâh, Hüseyin Kâzım, Haşim Nahid, Mahmud Muin, Mehmed*

Abdurrahman, Halil Edib, Mahmud Esat, Tâhirül Mevlevî, Mustafa Suphi, Ercümend Ekrem, İzzet Ulvi, Hakkı Tarık, Ahmed Hikmet” (TDEA, 1977, 372).

1.2. TÜRK ŞİİRİNDE ÇANAKKALE SAVAŞI

Çanakkale Savaşı Türk edebiyatında ilk olarak şiir türünde sıklıkla işlenir. Savaş konusunun şiirlerde; roman, hikâye ve tiyatro gibi türlere göre daha çok yer aldığını söyleyebiliriz. Şiirde bu konunun daha fazla yer almasının temelinde, manzum destan geleneğinin de etkisi olabilir.

Çanakkale Savaşı'nın yansımaları ve millet üzerinde bıraktığı etkileri, dönemin şairleri tarafından kaleme alınan mısralarla ölümsüzleşir. Savaşın cereyan ettiği yıllarda şairlerin, bu savaşa şiirlerinde yer vermesinin pek çok amacı vardır. Savaş manzaralarını yansıtmak ve yansıtırken de halkın içinde bulunduğu psikolojiye tercüman olarak, onların savaş gerçeğinin farkına varmalarını sağlamak bu amaçlardan biridir. Anadolu halkını yüreklendirme ve içindeki vatan aşkını ortaya çıkarma amacını taşıyan şiirlerin yazılması için devlet de şairleri ve diğer sanatçıları destekler. Harbiye Nezâreti'nin faaliyetleri, devletin yaptığı desteklerle ortaya çıkmıştır.

Savaşlardan alınan yenilgiler, şairlerin de sessiz kalmasına ve kendi dünyalarına çekilmesine sebep olur. Harbiye Nezâreti, dönemin şairlerinin I. Dünya Savaşı'na gereken duyarlılığı göstermeleri için birtakım faaliyetlerde bulunur:

“Balkanlarda hezimete uğrayan ordu ile birlikte adeta sükut eden sanatçı ve edebiyatçılarımızın Mehmetçik'in Çanakkale'de kazandığı deniz zaferi karşısında da aynı suskunluklarını devam ettirmeleri üzerine Harbiye Nezâreti ordunun ve halkın moralini yükseltmek için bir kampanya açmış; bu yolda eser verenlere de para ödemiştir.” (Çakır, 2004, 39).

Harbiye Nezâreti, yazılan şiirleri hem yayınlar hem de cepheye gönderip oradaki askerlere ulaşmasını sağlar. Bu kampanya dâhilinde yapılan faaliyetlerden en önemlisi Enver Paşa'nın daveti üzerine savaşı yerinde görüp, gözlem yapmaları için bir grup şairin Çanakkale cephesine gönderilmesidir. Şairlerin; Türk askerinin/milletinin kahramanlığını cephenin tam ortasında gözleriyle görmeleri, halka bu duyguları en etkili şekilde anlatmaları ve gelecek nesillere de bu savaşın büyüklüğünü aktarmaları amaçlarını taşıyan bu teşebbüse katılmayı kabul eden heyet, Çanakkale'ye gider:

“... vücuda getirilecek eserlerde birtakım şahıslara ve makamlara methiye değil, ‘askerin cevherine ve milletin kabiliyetine dair’ gerçeklere dayanan tasvirler istenmektedir. 28 Haziran 1331 (11 Temmuz 1915) pazar günü, sol kollarında ‘çift yeşil defne dalından işaretli hâki keten elbiseleriyle’ Sirkeci Garı’nda buluşan sanatkârlar, Hamdullah Suphi'nin ifadesiyle, ‘Çanakkale’yi müdafaa eden askerlere saygılarını, sevgilerini söyleyecek, Çanakkale sırtlarında kızıl bir şafak gibi parlayan o korkunç, eski Türk kılıcına minnet ve takdis duygularını bildireceklerdir.” (Ayvazoğlu, 2015, 17).

Celal Sâhir (Erozan), Enis Behiç (Koryürek), Hakkı Süha (Gezgin), Hıfzı Tevfik (Gönensay), İbrahim Alaaddin (Gövsâ) ve Mehmed Emin (Yurdakul) gibi isimler heyeti oluşturan şairler arasındadır. Heyetteki şairler; savaşın cereyan ettiği topraklardaki gözlemlerini İstanbul'a döndükten sonra gazete ve dergilerde yayınladıkları şiirlerinde ifade ederler. Bu faaliyetler doğrultusunda yazılan Akından Akına (Yusuf Ziya), Cenk Destanı (Ahmed Nedim), Hediye (Ahmed Nedim), Şehitler Sırtı Destanı (İbrahim Oğlu Ömer), Orduya Arzuhal (Mustafa Fevzi) ve Hilâlin Gölgesinde: Çanakkale-Kütü'l-Amâre Zafer Destanı (Yahya Saim (Ozanoğlu)) gibi kitaplar da cephedeki askerlere gönderilmek için yazılır. Halk ve Harbiye Nezâreti yazılanlar karşısında umduğunu bulamaz. Çünkü savaşı yerinde gören sanatkârların eserleri, Çanakkale Harbi'nin büyüklüğü karşısında oldukça yetersiz kalır (Çakır, 2004, 53-93).

Harbiye Nezâreti'nin teşebbüsleri dışında, Çanakkale Savaşı konulu yazılan şiirlerin varlığından da söz etmek gerekir. Dönemde çıkan mecmualardan ve diğer

kaynaklar ışığında yapılan gözlemlerden hareketle; Ziya Gökalp, Mehmed Âkif, Mithad Cemal, Halid Fahri, Abdulhak Hamid, Ali Rıza Seyfi, Mehmed Rıfat, Mustafa Fevzi, Necmeddin Sahir, Yahya Saim, Kâzım Nâmi, Ahmed Nedim, Yusuf Ziya, Süleyman Nesib ve Hüseyin Rahmi gibi pek çok şair de Çanakkale Savaşı'nı ve Zaferini işleyen şiirler kaleme almıştır. Çanakkale Savaşı'nı hem savaş sırasındaki durumu hem de savaş sonrasında etkileri bakımından çok boyutlu olarak ele alan şairlerin şiirlerinde; askerlerden kadınlara, yetim kalan çocuklardan analara ve eşlere kadar tüm Türk milleti ve bu milletin duyguları yer alır.

Çanakkale Savaşı ve Zaferi; şiirde o kadar işlenmiştir ki bu şiirlerden meydana gelen antolojiler yayınlanır olmuştur: *Çanakkale Şiir Antolojisi*, Fahri Ersavaş (2010); *Çanakkale Şehitleri Şiir Antolojisi*, Meryem Şahin (2007); *Çanakkale Savaşları Kahramanlık Şiirleri Antolojisi*, Ziver Tezeren (1990); *Bir "Destan" Antolojisi Çanakkale Şiirleri*, Gen.Yay.Yön. İlknur Sisnelioğlu (2011) bu antolojilere örnektir.

1.3. TÜRK ROMAN VE HİKÂYESİ'NDE ÇANAKKALE SAVAŞI

Türk edebiyatında Çanakkale Savaşı, roman ve hikâye türünde de sıklıkla konu edilmiştir. Bu savaş, roman ve hikâyelerde çeşitli boyutlarıyla yer almıştır. Çanakkale Savaşı roman türünde, şiir gibi türlerle karşılaştırıldığında daha geç bir karşılık bulmuştur. Bunun nedeni olarak; romanın yazımının diğer türlere göre daha uzun sürmesi gösterilmektedir:

"Harp edebiyatında; şiir, hikâye ve tiyatro türündeki eserlere göre roman için biraz beklemek icap eder. Zira romanın yazılması ve yayımlanması söz konusu türlere göre vakit alıcıdır. O bakımdan I. Dünya Savaşı ile ilgili romanların birçoğu savaş sonrası yayımlanmıştır. O sebeple bu vadede yazılan romanların bir kısmında hem I. Dünya Savaşı hem de Kurtuluş Savaşı'nın akislerini bulmak mümkündür." (Çakır, 2014, 14).

Çanakkale Savaşı'nı konu edinen romanların çoğunluğu tarihî roman¹ olarak değerlendirilir.

I. Dünya Savaşı içinde önemli bir konumda olan Çanakkale Savaşı'nın; cereyan ettiği yıllarda ve sonrasında bıraktığı etkilere, Türk edebiyatında tercih edilen edebi türlerden biri olan roman türünde yer verilmiştir. Çeşitli bakış açılarıyla ele alınan ve çoğu tarihî roman olarak değerlendirilen bu romanlar; Türk'ün Çanakkale Savaşı'ndaki durumunu ve Anadolu halkının bu savaş sırasındaki kahramanlıklarını okuyucuya yansıtır. Ancak Çanakkale Savaşı'na ve bu savaşın sonunda kazanılan zafere roman türünde oldukça az yer verildiği görülür. Çalışmada incelenen romanların sayısına bakıldığında da, Türk Edebiyatı'nın roman türünde Çanakkale Savaşı'na karşı yeterli bir duyarlılığa sahip olunmadığı görülmektedir. Savaşın ardından geçen yıllar süresince bu mesafeli duruş her zaman devam etmiş ve Çanakkale Savaşı roman türünde ön plana çıkamamıştır. Yeterli bir duyarlılık oluşmamasında, Çanakkale Savaşı'nın ardından Kurtuluş Savaşı'nın başlamasının da bir etkisi olduğu düşünülmektedir:

“...Türkiye'deki roman yazarlarının konuya olan ilgisizliğinin payı olduğu kadar; Türkiye'deki harp edebiyatı geleneğinin oluşmasının veya oldukça zayıf olmasının ve Çanakkale Zaferi'nin neredeyse hemen sonrasında Anadolu'da Kurtuluş Savaşı'nın başlamasının da kuşkusuz büyük payı söz konusudur. Nitekim Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Türk roman yazarlarından neredeyse tamamının dikkatinin Kurtuluş Savaşı'nda yoğunlaştığı görülmektedir.” (Mat, 2007, 346).

Türk Edebiyatı'ndaki hikâye türüne bakıldığında, I. Dünya Savaşı'nı ve bu savaşta açılan cephelerden biri olan Çanakkale cephesinin konu olarak işlendiği görülmektedir. Bu hikâyelerde Çanakkale Savaşı, cephe ve cephe gerisindeki

---

¹ Başlangıç ve sonucu geçmiş zaman içerisinde gerçekleşmiş olan, milletin tarihinde yeri olan hadiselerin, devirlerin ve bu devirlerde yaşamış olan insanların, zaten tarih bilgisi içinde tespit edilmiş olan hikâyelerinin edebiyat sanatı aracılığıyla yeniden inşa edildiği roman türüne tarihî roman denilebilir. (Argunşah, 2016, 16). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere; tarihî olaylar ve şahsiyetler tarihî roman olarak adlandırılan bu türde yer almıştır.

durumlar okura yansıtılmıştır. Kadın, erkek ve çocuklar olmak üzere her yaştan insanda görülen savaş etkileri hikâyelere konu olmuştur:

“Birinci Dünya Savaşı döneminde yazılan hikâyeler kadın unsuru açısından incelendiğinde erkeklerin cephede sıcak savaşın içinde gösterdiği kahramanlığı kadınların da cephe gerisinde gösterdiğini söylemek mümkündür. Kadın hem vatanın timsali olma, hem vatani koruyup kollayacak erkekleri harbe gitmek için yüreklendirme işlevi ile bu hikâyelerde öne çıkar. Onlar cephedeki askerin manevî yönlendiricisi, güç kaynağı ve ulaşmak istediği bir idealdir. Cepheye gönderdikleri erkeklerinin arkasından dua eden, onların sağ salim dönüşünü bekleyen ve onlardan gelecek ufacak bir haber için dikkat kesilmiş olan bu kadınlar açlıkla, yoklukla, kimsesizlikle mücadele ederler.” (Büyükkavas Kuran, 2014, 490).

Kaleme alınan hikâyelerin bazıları dönemin mecmualarında da yayınlanır. Bu mecmualardan biri olan Donanma Mecmuası’nda tefrikalara ve kısa hikâyelere rastlanır:

“Hikâye alanında Ömer Seyfettin ve Şahabeddin Süleyman’ın tefrikalarına rastlıyoruz. Bunun yanında harbe dair birçok kısa hikâye bulunmaktadır. Ali Rıza Seyfi, Emine Semiye, Mehmed Rauf, Nüzhet Haşim, Salime Servet Seyfi, Ercümen Ekrem, Aka Gündüz gibi yazarlarımıza ait hikâyeler de yayımlanmıştır.” (Ergin, 2015, 31).

Harbiye Nezâreti’nin yürüttüğü faaliyetler neticesinde kurulan heyetteki yazarların da, roman ve hikâye türlerinde edebî çalışmalar içerisinde olduğu söylenebilir. Ömer Seyfeddin heyetteki bu yazarlardan biridir. Gittiği Çanakkale gezisinde yaptığı gözlemlere, hikâyelerinde yer verir:

“Harp Mecmuası’nda imzasına hiç rastlamadığımız Ömer Seyfeddin de Çanakkale’ye yapılan gezide edindiği izlenimden yola çıkarak yazdığı hikâyelerden üçünü Yeni Mecmua’ya vermiştir. Aslında ‘Eski Kahramanlar’ gibi on iki hikâyeden oluşan bir ‘Yeni Kahramanlar’ serisi yazmaya niyetlenmiş, fakat dört hikâye yazabilmişti: ‘Çanakkale’den Sonra’, ‘Kaç Yerinden’, ‘Müjde’ ve ‘Bir Çocuk Aleko.’” (Ayvazoğlu, 2015, 197).

Denilebilir ki; Çanakkale Savaşı'na roman ve hikâye türlerinde çok fazla yer verilmemiştir. Türk edebiyatında bu konu üzerindeki duyguları ifade etmek için daha çok şiir türü tercih edilmiş, roman ve hikâye ise biraz daha arka planda bırakılmıştır.

2. İNCELENEN ROMANLARIN ÖZETLERİ

Bu bölümde, çalışmanın konusu olan “kadın roman kişileri”nin daha iyi anlaşılması için roman özetlerinin verilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple, çalışmada kadın karakterleri incelenen romanların hepsinin özetlerine yer verilmiştir.

2.1. VE ÇANAKKALE

2.1.1. Geldiler:

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun yazdığı *Ve Çanakkale* üçlemesinin birinci kitabı olan *Geldiler* romanının ilk baskısı 1990 yılında yapılmıştır. Çalışmada; romanın 2014 yılında İrfan Yayıncılık tarafından yapılmış 14. baskısı incelenmiştir. Roman 411 sayfadan oluşmaktadır.

Hesnâ, hasta babası ve henüz bir günlük evli olduğu kocası Yüzbaşı Ali ile birlikte Şam'da yaşamaktadır. Hasta babasının bakımı ile yakından ilgilenen Hesnâ'nın evinin kapısını bir gün Recep Çavuş ve Zeyd adında iki kişi çalar. Hesnâ, komutanlar tarafından görevlendirilen bu iki kişiden, kocasının göreve çağrıldığını öğrenir. Yüzbaşı Ali, Kanal Cephesi'ne giderek, Cemal Paşa'nın mektubunu Bedevî Şeyhi dostlarına ulaştıracaktır. Böylece İngiltere'nin Çanakkale'ye oradan asker gönderip göndermeyeceği hakkında bilgi edinilecektir. Hesnâ, evliliğinin ikinci gününde böyle bir haber almasının yanında, aynı gün babasını da kaybeder.

Bir gün sonra Yüzbaşı Ali, Recep Çavuş ile birlikte yola çıkar. Giderken karısına bir zarf verir ve geri dönmediği takdirde İstanbul'a gidip, bu zarfta yazan adresi bulmasını ister. Kocasının yokluğunda Hesnâ'ya, Cemal Paşa'nın gönderdiği

Vasfiye adında yaşlı bir kadın yoldaşlık eder. Bir zaman sonra hamile olduğunu öğrenen Hesnâ, kocasının emaneti olarak gördüğü bebeğine gözü gibi bakar.

Yüzbaşı Ali Mısır'da görev başındayken, karısı Hesnâ bir kız çocuğu dünyaya getirir. Çocuğunu manevi teyzesi olarak gördüğü Vasfiye teyzesinin desteği ile büyüten Hesnâ, bir gün kapılarına gelen Recep Çavuş'tan kocasının şehit olduğunu öğrenir. Çanakkale Cephesi'ne gidecek olan Yüzbaşı Ali, hayatta olduğunu Hesnâ'dan gizler. Çünkü bundan sonra, karısının İstanbul'daki kendi akrabalarının yanında rahat bir hayat sürmesini ister.

Kocasının kara haberiyle dünyası başına yıkılan Hesnâ, artık kızıyla birlikte yapayalnız kalır. Yüzbaşı Ali'nin göreve giderken bıraktığı zarfı hatırlar ve bu zarfta yazan adrese gitmek üzere İstanbul'a doğru yola çıkar. Yolculukta ona, gemide tanıştığı Hala Hatun eşlik eder. Hesnâ'nın bebeği bu yolculukta hayatını kaybeder. Evlat acısıyla birlikte ne yapacağını bilemeyen genç kadın, İstanbul'a vardıklarında çocuğunu, gömülmesi için Sabri adındaki bir adama teslim etmek zorunda kalır. Daha sonra bebeğinin cesedinin vahşi köpekler tarafından bulunup, saldırıya uğradığını görünce deliye döner. Çanakkale'de büyük bir savaşın çıktığı günlerde, Türkiye'nin her yerinde yaşanan yoksulluğu ve çaresizliği Hesnâ bu olayla okura yansıtır. Bebeğinin ölümünden sorumlu tuttuğu Sabri'den şikâyetçi olur ve onunla birlikte zaptiyeler tarafından karakola götürülür.

Yüzbaşı Ali'nin, karısı Hesnâ'nın yanlarına gitmesini istediği akrabaları İstanbul'da rahat ve savaş ortamından uzak bir hayat sürmektedir. Selâmeddin Bey ile ailesi olarak romanda yer alan bu aile; savaşa tamamen duyarsız, sadece kendi hayatlarına odaklanan bir ailedir. Tüccarlıkla uğraşan Selâmeddin Bey; kızı Câvidan ve karısı Sâliha Hanım ile birlikte dünyanın her yerinde ve Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında devam eden savaşa tamamen yabancısıdır. Emirlerindeki hizmetçileri ile lüks bir hayat süren bu aile, etrafta olup bitenlere sessiz kalarak, yönlerini tamamen Batı dünyasına çevirir. Sadece giyim kuşama ve eğlenceye önem veren köşkün biricik kızı Câvidan'ın yolu, bir gün Muallim Doğan Bey ile kesişir. Genç kız, Doğan Bey'e kısa sürede gönlünü kaptırır ve hayatını bu derin sevgiye göre şekillendirmeye başlar, bir taraftan da Doğan Bey'i kendi etkisi altına alır.

Bu romanın kadın roman kişileri: Hesnâ, Vasfiye, Ketî, Câvidan, Sâlihâ Hanım, Madam Bonvale, Melissa, Hala Hatun, Fahamet, Sabriye Hanım, Ali Yüzbaşının Kızı, Zehra'dır.²

2.1.2. Gördüler:

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun kaleme aldığı *Ve Çanakkale* üçlemesinin ikinci kitabı olan *Gördüler* romanının ilk baskısı 1990 yılında yapılmıştır. Çalışmada; romanın 2015 yılında İrfan Yayıncılık tarafından yapılmış 14. baskısı incelenmiştir. Roman 581 sayfadan oluşmaktadır.

Bebeğinin ölümünden sorumlu tuttuğu Sabri ile birlikte zaptiyeler tarafından karakola götürülen Hesnâ'nın hastalandığı anlaşılır. Durum böyle olunca genç kadın, Doktor Mürsel'in yanına götürülür. Başından geçenleri duyunca Hesnâ'ya çok üzülen Doktor Mürsel, elinden gelen yardımı yapmaya çalışır. Hesnâ'yı elindeki zarfta yazan adresi bulana kadar köşkünde misafir eder. Birbirlerini gördükleri andan itibaren Hesnâ ve Doktor Mürsel arasında duygusal bir yakınlık oluşmaya başlar.

Hesnâ birkaç gün sonra aradığı adresi bulur. Fakat kocası Yüzbaşı Ali'nin kardeşi Saliha Hanım'ın ailesiyle birlikte yaşadığı köşkteki zengin hayata bir türlü alışamaz ve buradaki her şeyi yadırgar. Köşkün hanımı ve beyinden, hizmetçisine kadar hiç kimseden hoşnut kalmaz ve onların kibirli davranışları karşısında kendini kötü hisseder. Aklına sürekli Doktor Mürsel Bey gelir ve kocasının akrabalarının yaşadığı köşke geldiğine pişman olur.

Hesnâ, Doktor Mürsel'in köşküne geri döner. Köşke vardığında Doktor Mürsel'in görev için gittiğini öğrenir ve durum böyle olunca, onun yerine eve sahip çıkar. Doktor Mürsel'in kendisinden isteklerini yerine getirir ve köşkte misafir olarak

---

² Çalışmada incelenen romanlarda; roman kişilerinden, karakterleri hakkında yeterli bilgi bulunanlar incelenmiştir.

kalan Sabri ile Fahamet'in düğünlerini yapar. Hesnâ kocası Yüzbaşı Ali'den sonra sevdiği ikinci adam olan Doktor Mürsel'e kavuşacağı zamanı beklemeye başlar.

Zübeyde kardeşlerini şehit vermiş gözü yaşlı genç bir köylü kızdır. Hasta anasına bakan ve yokluk içinde hayat mücadelesi veren Zübeyde'nin en büyük isteği, nalbantlık yapan Nikola Usta'nın kulübesindeki nalları ve mihlari gizlice alıp cepheye götürmektir. Bir gece malzemelerin hepsini alarak amacına ulaşır. Ancak cepheye götürürken yolda akrep sokması sonucu ağır şekilde yaralanır. Tam umudunu kaybettiği sırada, karşısında Hala Hatun adında yaşlı bir köylü kadını bulur. Malzemeleri, cepheye götürmesi için ona emanet ederek oracıkta son nefesini verir.

Hala Hatun, kızı Zehra ile köyünde yaşayan ve ekmeğini tarlasından çıkarmaya çalışan bir Anadolu kadınıdır. Vatanında olup bitenlere duyarlı olan bu yaşlı kadın, gözünden bile sakındığı evladı Zehra'yı, bu uğurda Çanakkale'ye yollamaya razı olur. Bir gün yaralı bir halde bulduğu Zübeyde adlı gariban bir genç kıza rastlar. Kendisine emanet ettiği nal ve mih dolı sandığı cepheye götürmek için yollara düşer. Büyük mücadeleler sonunda yaralanmış da olsa cepheye varır ve Zübeyde'nin emanetini yerine ulaştırır. Tedavi için götürüldüğü Sahra Hastanesi'nde, cepheye yardım için gönderdiği kızı Zehra görev yapmaktadır.

Bu romanın kadın roman kişileri: Hesnâ, Doktor Mürsel Bey'in annesi, Câvidan, Sabriye Hanım, Fahamet, Fahamet'in anası, Hayriye Hanım, Ketî, Sâlihâ Hanım, Zübeyde, Hala Hatun, Zehra, Megî, Melissa, Madam Bonvale, Semiha, Sarah Berndhart'tır.

2.1.3. Döndüler:

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun yazdığı *Ve Çanakkale* üçlemesinin üçüncü kitabı olan *Döndüler* romanının ilk baskısı 1990 yılında yapılmıştır. Çalışmada;

romanın 2015 yılında İrfan Yayımcılık tarafından yapılmış 14. baskısı incelenmiştir. Roman 410 sayfadan oluşmaktadır.

Zehra'nın yaralı bir şekilde Sahra Hastanesi'ne getirilen anası Hala Hatun, Zübeyde'nin isteğini yerine getirmiş olmanın huzuru içinde hayata gözlerini yumar. Artık kimsesiz ve çaresiz kaldığını düşünen Zehra, cepheye gidişinden beri yanında olan Aydın ile teselli bulur. Birbirlerine karşı derin duygular besleyen bu iki genç nikâhlanır ve cephenin zor koşulları altında hep yan yana durarak görevlerini sürdürmeye devam eder.

Hesnâ, Doktor Mürsel'den ayrı kalmaya daha fazla dayanamaz ve Çanakkale'ye, sevdiği adamın görev yaptığı yere gitmek için yola çıkar. Cepheye ulaşmak için mücadeleler veren Hesnâ, büyük umutlarla gittiği yerde nelerle karşılaşacağından habersizdir. Çünkü öldüğünü düşündüğü kocası hayattadır. Çanakkale cephesine görev için gitmiş olan Yüzbaşı Ali, burada yaralanır ve Doktor Mürsel'in görev yaptığı Sahra Hastanesi'nde tedavi altına alınır.

Hesnâ cepheye ulaşır ve kavuşmayı dört gözle beklediği Doktor Mürsel Bey'i bulur. Amacına ulaşır tam mutlu olacağı anda, acı bir gerçekle karşılaşır. Bir günlük evli iken göreve gitmek zorunda kalan ve sonra şehit olduğu haberini aldığı kocası Yüzbaşı Ali'nin yaşadığını görür. Gördüğü manzara karşısında ne yapacağını bilemeyen Hesnâ, bu durumu hem Yüzbaşı Ali'den hem de Doktor Mürsel Bey'den saklar. Hesnâ'yı gören Yüzbaşı Ali, karısının kendisini unuttuğunu ve artık başka bir adamı sevdiğini görür ve bunun üzerine karısını bulup tekrar aile olabilmek için verdiği mücadeleden vazgeçer. Miralay Mustafa Kemal Bey'den, 27'nci Alay 12'nci Tabur'da Cevdet'in Gönüllü Birliği'nin başına geçmeyi ister. Bu isteği kabul edilen Yüzbaşı Ali, Hesnâ'yı ardında bırakarak yeni görevinin başına geçer. Hesnâ sevdiği iki adamın arasında bir seçim yaparak, Doktor Mürsel Bey'in yanında kalır ve onunla birlikte, vatan için cephedeki görevine devam eder.

Hesnâ'nın kocasının akrabalarının yaşadığı köşkte, bazı aksilikler ortaya çıkar. Köşkün zengin kızı Câvidan, İstanbul'da tanışıp âşık olduğu Muallim Doğan Bey ile Avrupa'ya gider ve orada yaşamaya başlar. Aile reisi Selâmeddin Bey'in işleri yolunda gitmez, üstüne bir de evin hizmetçisi Keti ile uşağı Albert tarafından

dolandırılırlar. Bu durumdan en çok etkilenen kişi Selâmeddin Bey'in eşi Sâliha Hanım olur.

İçinde bulunduğu zengin hayatın büyüüne kapılıp, yardıma ihtiyacı olan insanlara hayatı boyunca sırt çeviren ve kendisini ilgilendirmeyen her konuya duyarsız kalmayı tercih eden Saliha Hanım, kocası Selameddin Bey'in maddi konularda yabancılarla yaptığı birtakım anlaşmalar yüzünden sahip olduklarını kaybeder. Sâliha Hanım, içinde bulunduğu kötü durumdan bir çıkış yolu aramaya başlar. Sonunda çareyi, evlerine geldiğinde küçümseyip yanlarında istemediği Hesnâ'da bulur. Doktor Mürsel Bey'in köşküne vardığında, Hesnâ'nın cepheye gittiğini öğrenir. Başka bir çözüm bulamaz ve Hesnâ dönene kadar bu köşkte yaşamak zorunda kalır. Salihâ Hanım, Hesnâ'ya çektirdiği eziyetler yüzünden yaşadığı vicdan azabıyla bu köşkte son nefesini verir. İşlediği suçlardan dolayı yargılanan Selâmeddin Bey, sorgusunun bitmesinin ardından serbest bırakılır. Karısını aramaya başlar ve onun yaşadığı Doktor Mürsel Bey'in köşkünü bulur. Köşke geldiğinde karısı Sâliha Hanım'ın vefat ettiğini öğrenerek yıkılır ve oracıkta vefat eder.

Bu romanın kadın roman kişileri: Melissa, Madam Bonvale, Zehra, Semiha, Hala Hatun, Sabriye Hanım, Hesnâ, Fahamet, Fahamet'in anası, Ketî, Sâlihâ Hanım, Câvidan, Hanife Kadın'dır.

2.2. ÇANAKKALE MAHŞERİ

Mehmet Niyazi'nin kaleme aldığı *Çanakkale Mahşeri* romanının ilk baskısı 1998 yılında yapılmıştır. Çalışmada; romanın 2016 yılında Ötüken Yayınları tarafından yapılmış 64. baskısı incelenmiştir. Roman 447 sayfadan oluşmaktadır.

Oğuz Amca, savaşın tam ortasındaki Seddülbahir Tabyası'nda kahramanca savaşan Türklerden biridir. Kendisi Çanakkale'de düşmana karşı savaşırken, oğulları

Akif ve Hasan da Sarıkamış cephesinde düşmanla mücadele etmektedir. Oğuz Amca iki oğlu ile savaşa giderken geride karısını, oğlu Mustafa'yı ve kızı Nadide'yi bırakır.

Evin üç erkeğini savaşa yolladıktan sonra köyünde kızı Nadide ve oğlu Mustafa ile bir hayat mücadelesi içine giren Hatice, evin bütün sorumluluğu ile tek başına mücadele etmek zorunda kalan bir Anadolu kadınıdır. Kızı ve oğluyla yoksul bir hayat süren Hatice, cephelerden kocası ve iki oğlu ile ilgili hayırlı haberler gelmesini bekler.

Hatice, evinde tek erkek olarak kalan oğlu Mustafa'yı da askere göndermek zorunda kalır. Kızıyla artık yapayalnız bir yaşam mücadelesi vermeye çalışan Hatice kadın, bir gün jandarmalardan hep korkular içinde beklediği kara haberi alır. Cepheden gelen mektuptan, Sarıkamış cephesine giden iki oğlu Akif ve Hasan'ın şehit olduğunu öğrenir. Gözü yaşlı Hatice kadın, bir yandan eviyle ve kızıyla ilgilenip tarlasını sürer; bir yandan da şehit düşen iki oğlunun yasını tutup, kocasının ve oğlu Mustafa'nın sağ salim köye dönmesi için dua eder. Bir süre sonra aynı haber Çanakkale cephesindeki Oğuz Amca'ya da ulaşır.

Oğuz Amca evden gönderilen mektupta oğlu Mustafa'nın Arıburnu'ndaki bir tabura gönderildiğini öğrenir. Hiç aklından çıkmayan oğlunu dünya gözüyle bir kere daha görebilmek ister. Yusuf, kumandanına durumu açıklar ve Oğuz Amca için izin ister. İzin çıkması üzerine Yusuf ile Oğuz Amca, Mustafa'yı bulmak için hemen yola koyulur. Oğluna kavuşan Oğuz Amca, onun sağ olduğunu gördükten sonra, tekrar görevinin başına döner. Düşmanla yapılan çarpışmaların ardından Yusuf da şehitlik mertebesine ulaşır. Yaralanan Oğuz Amca, getirildiği hastanede oğlu Mustafa ile bir kez daha karşılaşır ama bu sefer oğlu yaralıdır. Gördüğü manzara karşısında gözyaşlarını tutamayan Oğuz Amca'nın son oğlu da şehit olur.

Müderres Rasih Efendi oğlunu, Osmanlı ile Yunanlılar arasında yapılan Dömeke Savaşı'nda şehit veren bir babadır. Torunu Hasan Şakir'in okuduğu okulda müderreslik yapmaktadır. Rasih Efendi ülkenin içinde bulunduğu durumu gözleyerek, eğitim verdiği okuldaki öğrencilerine; vatan için kendilerine her zaman ihtiyaç duyulduğunu söyler. Böylece öğrencilerinin içindeki vatan aşkını sürekli canlı tutmaya çalışır.

Genç bir tıbbiye öğrencisi olan ve İstanbul’da dedesi Rasih Efendi ile yaşayan Hasan Şakir, müttefiklerin Çanakkale’de yaptıkları saldırılar ile bu saldırı ortamının meydana getirdiği savaş manzaraları hakkındaki bilgileri İstanbul gazetelerinden okuyup öğrenir. Gazetede çıkan haberlerin ardından Hasan Şakir, savaşa gönüllü gitmeye karar verir ve dedesine niyetini söyler. Sınıf arkadaşlarıyla birlikte Harbiye Nezareti’ne gidip isimlerini yazdırırlar.

Hasan Şakir, İstanbul’dan ayrıldıktan sonra dedesine mektup yazar ve onu durumdan haberdar eder. Mektupta Taksim Kışlası’nda eğitim aldıktan sonra Keşan’a getirildiklerini; sınıf arkadaşlarının da aynı yerde görevde olduklarını söyler. Sevdiği kız Dilara’yı da habersiz bırakmaz ve onu yaşadıklarından ve yaptıklarından haberdar eder. Torununun gidişinin ardından yapayalnız kalan Rasih Efendi, sık sık Ziya Gökalp ve Doktor Mürsel gibi şahsiyetlerin de uğradığı Türk Ocağı’na gider.

Hasan Şakir’in ve arkadaşlarının içinde bulunduğu birlikler, Keşan’dan sonra Çanakkale’ye asıl görev yerlerine getirilir. Hasan Şakir ve arkadaşlarının yolları Oğuz Amca ile kesişir ve birlikte görev yapmaya başlarlar. Okuma yazma bilmeyen Oğuz Amca, bu gençlere mektuplar yazdırıp köydeki ailesine cepheden haber verir.

Düşmanla çarpışmaların yoğun olduğu bir zamanda Hasan Şakir, arkadaşlarının ve Oğuz Amca’nın gözünün önünde şehit düşer. Müderris Rasih Efendi’ye torununun kara haberi ulaşır. Rasih Efendi bu haberle, hayatta artık yapayalnız kaldığını düşünerek derinden sarsılır. Torunu ile diğer Darülfünun öğrencileri de birer birer şehitlik mertebesine ulaşır ve bunların arasından sadece Yusuf hayatta kalır.

Bu romanın kadın roman kişileri: Hatice, Nadide, Dilara, Fatma, Hilâl, Mehmed’in karısı, Selime, Yahya Çavuş’un karısı, Hacı Mahmud’un hanımı, Bayan Cornford, Denis Browne, Maria, Hamilton’un annesi, Yusuf’un annesi, Kınalı Murat’ın annesi, Safinaz, Yüzbaşı Ahmed Saffet’in annesi, Müderris Rasih Efendi’nin annesi, Akyazılı Mehmed’in annesi, Mıstık’ın annesi, Yüzbaşı İbrahim’in annesidir.

2.3. ÇANAKKALE ASKERİNE RÜTBE GEREKMEZ

Sezen Özöl'un kaleme aldığı *Çanakkale Askerine Rütbe Gerekmez* romanının ilk baskısı 1998 yılında yapılmıştır. Çalışmada; romanın 2006 yılında Kastaş Yayınevi tarafından yapılmış 2. baskısı incelenmiştir. Roman 252 sayfadan oluşmaktadır.

1914 yılının kasım ayında yurdun her tarafına, büyük bir savaşın çıkacağı haberi yayılır ve halk vatanını savunmak için bu savaşa çağırılır. Bu haber her genç gibi, Anadolu kasabalarının birinde anasıyla yaşayan İbrahim Aga'ya da ulaşır. İbrahim Aga on iki yaşındayken, bir dağda orman müteahhitlerinin yanında çalışan babasını kaybetmiştir. Çanakkale'de başlayacak olan savaşın haberini alan İbrahim Aga'nın, ardında bırakacağı anasından başka, bir de Kiraz adında nişanlısı vardır. İbrahim Aga zor da olsa, hayatında çok önemli bir yere sahip olan bu iki kadınla helalleşip, vazifesini yerine getirmek için cepheye gider.

İbrahim Aga, yolculuk esnasında ve cephede gözü yaşlı anası ile nişanlısı Kiraz'a mektup yazmayı hiç ihmal etmez. Köyde okuma yazması olmayan kızlar ve kadınlar mektuplarını, kasabalarında okuma yazma bilenlere okutur. Büyük bir heyecanla cepheden sevindirici haberler almayı dört gözle beklerler. Avustralyalı Ian da ilk durakları olan İskenderiye yakınlarındaki eğitim çadırına gidişinden itibaren, evleneceği kız Elizabeth'e düzenli olarak mektup yazar ve sevdiği kıızı durumundan haberdar eder.

Yirmi üç yaşındaki Ian Smith, Avustralya'da bir çiftlikte atlarla ilgilenip geçimini sürdüren yoksul bir gençtir. Ian'ın, Elizabeth adında komşu çiftlikte çalışan bir nişanlısı vardır. Elizabeth'in sevdiği adamla kurduğu evlilik hayallerine, çıkan savaş haberleri gölge düşürür. Savaş hakkında olumsuz düşüncelere sahip olan Ian'ın korktuğu başına gelir ve on gün sonra askere çağırıldığını öğrenir. Savaş için, içinde Yeni Zelandalıların da bulunduğu karma birlikler oluşturulur. Anzak adı verilen bu birliğin içinde Ian da vardır. Ian, sevdiği kıza tekrar kavuşacağı günün hayalini kurarak, birliğe katılıp yola çıkar.

Cepheye getirilen birlikler, Arıburnu'nda düşmana karşı taarruza başlar. Bu mücadele esnasında İbrahim Aga ile Ian karşılaşır. Süngüsüyle bu Anzak'ı öldürmeye niyetlenen İbrahim Aga, Ian'ın elindeki fotoğrafı görür. Fotoğraftakinin sevdiği kız olduğunu düşününce, Kiraz'ı aklına gelir ve bu düşman askerini öldürmekten vazgeçerek serbest bırakır.

Hastane gemisine arkadaşları tarafından baygın bir şekilde getirilen Ian, çocukluğundan beri çevresinden öğrendikleri ve duydukları ile Türklere karşı düşman bir duruş sergiler. Ancak İbrahim Aga'nın, nişanlısıyla olan fotoğrafını görünce canını bağışlaması üzerine Ian, Türklere karşı olan ön yargılarının değiştiğini fark eder.

Devam eden çarpışmaların birinde İbrahim Aga, patlayan bir bombanın şarapnelinin bacağına isabet etmesi sonucu yaralanır ve hastaneye kaldırılır. Tedavisinin ardından iyileşmeye başlayan İbrahim Aga, çok geçmeden bölüğüne tekrar geri döner. Yapılan uzun savaşın ardından Anzak birlikleri geri çekilmeye başlar. Cephenin sakinleşmesi üzerine, Türk birliklerinin diğer cephelere sevk edilmesine karar verilir. İbrahim Aga, Tümen komutanına Çanakkale'de kalıp, bu toprakları korumak için nöbet tutmak istediğini söyler. Tümen komutanından, bu isteğinin yerine getirilebilmesi için ordu kumandanı Mareşal Liman Von Sanders'a söylemesi gerektiğini duyan İbrahim Aga, bu durumu kabul edemez. İbrahim Aga'nın bir Alman'dan emir almak yerine, bölüğüyle birlikte diğer cephelerde mücadele etmek için hazırlıklara başlamasıyla roman sona erer.

Bu romanın kadın roman kişileri: Kiraz, Hafize abla, İbrahim Aga'nın annesi, Kiraz'ın annesi, Elizabet, Zehra, Nimet, Güllü gelin, Güllü gelinin kaynanasıdır.

2.4. ZULÜM DAĞLARI AŞAR ÇANAKKALE İÇİNDE

Rahmi Özen'in yazdığı *Zulüm Dağları Aşar Çanakkale İçinde* romanının ilk baskısı Kültür Bakanlığı Yayınları tarafından 2000 yılında yapılmıştır. Çalışmada; bu ilk baskı incelenmiştir. Roman 151 sayfadan oluşmaktadır.

Fatma Ana, Anadolu kadınlarından biridir. Kastamonu'nun bir köyünde yaşayan Fatma Ana, kocasını savaş için Erzurum'a uğurlar ve bir daha haberini alamaz. Bir süre sonra sıra oğullarından Ahmet'e gelir ve onu da hiç tereddüt etmeden Trablusgarp'a yollar. Ahmet Trablusgarp'a giderken, anası ve iki erkek kardeşinden başka, henüz üç aylık evli olduğu karısı Elifçe'yi de ardında bırakır.

Bir süre sonra ailesi, Ahmet'in şehit düştüğü haberini alır. Savaş nedeniyle babasını, kocasını ve kardeşini kaybeden Fatma Ana, oğlunu da kaybedince derinden sarsılır. Fatma Ana, hamile olan Elifçe Gelin'i düşünür ve onun genç yaşta dul kalmasına razı olmaz. Sonunda çözümü, ortanca oğlu Mehmet ile gelinini nikâhlamakta bulur.

Fatma Ana şehit düşen oğlunun acısını dindirmeye çalışırken, bu sefer de Çanakkale'de bir savaş çıktığını öğrenir. Durum böyle olunca sıra evin ortanca oğlu Mehmet'e gelir. On beş yaşında bir delikanlı olan Mehmet'i de içi kan ağlayarak cepheye gönderir. Elifçe Gelin de bir kez daha aynı kaderi yaşar ve üç aylık evli olduğu kocasını savaşa yollar. Onun da köye şehit haberi gelir. Yine dul bir kadın olarak kalan Elifçe Gelin, bu sefer de evin en küçük oğlu Mustafa ile evlendirilir. Mustafa'yı da cepheye uğurladıktan sonra, köyde daha fazla durmak istemez. Köyün genç kızlarından olan Hörü Bacı'yı da yanına alıp cepheye yardım için gider. Sahra Çadır Hastanesi'nde görev yaparken, yaralılar arasında Mehmet'in olduğunu görür. Bunca zaman şehit olduğunu bildiği Mehmet, kollarında son nefesini verir. Elifçe Gelin de bu cephede şehitlik mertebesine ulaşır. Elifçe'nin ölümünün ardından, bebeğinin durumu hakkında romanda okura herhangi bir bilgi verilmemiştir. Köye ikisinin de kara haberi gelir ve gözü yaşlı Fatma Ana'nın yüreği bir kez daha yanar.

Bu romanın kadın roman kişileri: Fatma Ana, Elifçe gelin, Zeynep gelin, Yıldız gelin, Hörü gelin, Zeynep, Ayşe, Gülsüm nine, Melek, Hesnâ Hemşire, Musa'nın nişanlısı, Osman'ın annesidir.

2.5. UZUN BEYAZ BULUT GELİBOLU

Buket Uzuner'in kaleme aldığı *Uzun Beyaz Bulut Gelibolu* romanının ilk baskısı 2001 yılında yapılmıştır. Çalışmada; romanın 2015 yılında Everest Yayınları tarafından yapılmış 56. baskısı incelenmiştir. Roman 342 sayfadan oluşmaktadır.

Adı Meryem olan bir köylü kızı, Alican Çavuş'u köyün yakınlarında bir mezarın başında aklını yitirmiş bir halde bulur ve alıp köylerine getirir. Görür görmez bu kahraman askere sevdalanan Meryem, Ecebayırı Köyü'nden Sünnetçi Muhammet'in kızıdır. Gazi Alican Çavuş'a duyduğu büyük aşkın sonucunda Meryem, sevdiği adamla nikâhlanır ve ona Uzun, Beyaz ve Bulut adlarında üç çocuk verir. Beyaz, zekiliği ve güzelliği ile herkesi kendine hayran bırakan bir kızıdır. Babasıyla arasında özel bir bağ olması, annesi Meryem'in kıskançlıklarına neden olur. Öyle ki Meryem, kızı Beyaz'ın eğitimine bile engel olur ve onun Muallim Mektebi'ne gitmesine razı olmaz.

Annesi tarafından sürekli engellenen gençliğini köyünde geçiren Beyaz, evlenmeyi hayatı boyunca hiç düşünmez ve tek başına yaşlanmayı tercih eder. Köylünün gözünde saygın bir konumda yer alan Beyaz Hala, bir gün karşısında Gazi Alican Çavuş'un aslında kendi dedesi olduğunu iddia eden Victoria Taylor'u bulur.

Victoria Taylor adlı bu genç kadın, Çanakkale Savaşı'nda vatanı için savaşmaya giden ve bir daha geri dönmeyen dedesi Anzak Er John Alistair John Taylor hakkında bir iz bulmak için Çanakkale'nin Ece Yaylası köyüne gelir. Yirmili yaşlarda olduğu tahmin edilen ve İngiliz aksanıyla konuşan Victoria, köy sakinlerini ve muhtarını da bu konudan haberdar eder. Köyün kahvesindeki Atatürk fotoğrafının

yanında bulunan ve altında Çanakkale Kahramanı Gazi Alican Çavuş yazan fotoğraftaki askerin dedesi olduğunu iddia eder. Oysa bahsedilen Gazi Alican Çavuş, Çanakkale Savaşı'nda kahramanca savaşıp köyüne geri dönen ender insanlardan biridir.

Yıllardır birkaç kişi dışında kimseyi evine sokmayan Beyaz Hala, bu Yeni Zelandalı kadını evine alır ve birbirlerine anılarını anlatmaya başlarlar. Alistair John Taylor'un ve Ali Osman'ın yazdığı mektupları okurlar. Birbirlerinin dillerine yabancılıkları olsa da kendilerini ifade edebilecek kelimeleri seçmeye özen gösterirler. İletişim kurabilmelerinde Beyaz Hala'nın yaşlı da olsa kendini zamanında geliştirmiş olmasının ve babasından öğrendiği İngilizcenin de payı vardır.

Victoria Taylor, Beyaz Hala'nın okuduğu mektupların sonunda yedek subay Ali Osman yazmasında bir tuhaflık bulur ve bu yaşlı kadın ile köylülerin, adları ve kişileri karıştırmış olabileceğinden şüphelenerek kendisinin haklı çıkacağına dair umutlanır. Uzun sohbetler ve birlikte geçirilen zamanlar aralarında bir sıcaklık doğmasını sağlar. Beyaz Hala gerçeği daha fazla saklamak istemez ve gönlünde farklı ve güzel bir yer edinmiş olan Victoria'ya gerçeği anlatır.

Mektuplarda adı geçen Ali Osman Taylar, Çanakkale'de başlayan savaş için yaşadığı yerden kopup gelen kahraman Türk gençlerinden biridir. Bu toprakların Türklerin elinden alınması için ülkelerinden ayrılarak Çanakkale'ye gelen düşman askerlerinden biri de Alistair John Taylor'dur. Savaşın çok zor koşullar altında devam ettiği bir esnada, beyaz bir bulutun Anzak askerlerinin üstüne doğru geldiği görülür. Canını kurtarmaya çalışan Alistair John, Türk Zâbiti Ali Osman'ın üzerine düşer. Yaralı olan bu Türk Zâbiti, Er Alistair John Taylor'un adeta hayatını kurtarır. Bir süre sonra Ali Osman son nefesini vererek şehit düşer. Aklını kaçırmış bir şekilde taze mezarın başında dönüp duran John Taylor'u, oraya yakın bir köyde yaşayan Meryem adındaki bir köylü kızı bulur. Gördüğü an sevdalandığı bu Yeni Zelandalı askeri, ölen Türk Zâbiti'nin üniformasının içinde alıp köyüne götürür ve onu köydeki herkese, İngilizlere esir düşüp daha sonra kurtulan kahraman Ali Osman Taylar olarak tanıtır.

Beyaz Hala, bu gerçeği Viki ile paylaştıktan sonra, Yeni Zelandalı kadın artık sürekli dedesini gördüğü rüyaların gerçekten bir anlamının olduğunu anlar. Haklı olduğunu eninde sonunda ortaya çıkararak, yıllardır Ece Yaylası köyünün kahraman Gazi Alican Çavuş olarak sevip saydığı askerin aslında kendi dedesi olduğunu kanıtlar.

Viki ile Beyaz Hala'nın birbirleriyle paylaştığı gerçekler kısa sürede basına yansır. Durumdan haberdar olan basın mensupları köye gelerek, işin aslını öğrenmek için harekete geçer. Olayın daha fazla büyümesini istemeyen Beyaz Hala, kardeşi Bulut'un İstanbullu avukat torun çocuğu Ali Osman Taylar'ı yanına çağırır. Ali Osman Taylar geldiğinde Viki ile karşılaşır ve bir süre sonra birbirlerine duygusal bir yakınlık duymaya başlarlar. Gerçeği kendisi de bilen avukat Ali Osman Taylar, bu durumun basından gizlenmesini ister. Bir basın toplantısı düzenlenerek Victoria Taylor, yanıldığını ifade eder ve dedesi olduğunu iddia ettiği Gazi Alican Çavuş ile Alistair John Taylor'un aslında tamamen farklı kişiler olduğuna basın mensuplarını ikna eder. Viki katıldığı Anzak Anma Törenleri'nin ardından bir süre sonra ülkesine döner ve bu sır üç kişinin arasında ömür boyu saklanır.

Bu romanın kadın roman kişileri: Victoria Taylor, Beyaz hala, Meryem, Havva, Küçük Meryem, Helen, Âtîfet kalfa, Müeyyet hala, Keri, Semahat Hanımefendi, Bulut'un karısı, Küçük Semahat'dır.

2.6. ÇANAKKALE'YE GİDENLER

İsmail Bilgin'in kaleme aldığı nehir romanlarından ilki olan *Çanakkale'ye Gidenler* romanının ilk baskısı 2003 yılında yapılmıştır. Çalışmada; romanın 2009 yılında Babıali Kültür Yayıncılığı tarafından yapılmış 11. baskısı incelenmiştir. Roman 345 sayfadan oluşmaktadır.

Padişah'ın cihat ilanı üzerine Anadolu'nun dört bir yanına savaş çıktığı haberi verilir. Düşman kuvvetlerinin Çanakkale'ye hücum etmesi üzerine, seferberlik ilan edilir ve eli silah tutan herkes cepheye gitmek için yola çıkar. Mülkiyeli Ragıp, Hasan Hoca, Deli Kemal, Edebiyatçı Sabri de gönüllü olmak isteyenlerdendir.

Mülkiyeli Ragıp, Berlin Hukuk Fakültesi Milletlerarası İlişkiler bölümü mezunudur. Uzun süre Almanya'da kalıp eğitim görmüş olsa da, Osmanlı kimliğini her zaman korumayı başarmıştır. Küçüklüğünden beri babasının koruyucu tavırları altında yetişen Ragıp, yetişkin olunca babasının kendisini yönlendirmesine karşı çıkmaya başlar. Artık kendi ayakları üzerinde durabildiğini düşünen Ragıp, yıllarca ayrı kaldığı Osmanlı toprakları için yardım etmek ister. Arkadaşları ile birlikte, gayrimüslim bir kadının işlettiği İstanbul Kumkapı'daki bir pansiyonda sık sık toplanırlar. Burada memleketin içinde bulunduğu zor şartları değerlendirirler ve bunun için neler yapabileceklerini düşünürler.

Mülkiyeli Ragıp, babasının kendisi için düşündüğü parlak bir geleceği ve Alman Sefareti 2. Elçisi Gerd Müller'in kızıyla evlendirme isteğini kabul etmez. Ailesine, savaşmak için Çanakkale'ye gideceğini haber veren bir mektup yazar ve gizlice evden ayrılır. Böylece Mülkiyeli Ragıp hayatında belki de ilk defa tek başına karar vererek bu konuda kendi zaferini ilan eder. Ragıp bu yönüyle, vatan uğruna geride bıraktığı ailesini bile bir an olsun düşünmeyip savaşa giden vatansever Anadolu evlatlarını temsil eder.

Ülkenin içinde bulunduğu savaş yüzünden, yaralı askerlerin tedavisi için Tıbbiye'den mezun olan öğrencilerin cepheye ataması yapılır. Çanakkale Merkez Hastanesi'ne atanan mezunlardan biri de Mehmet Nazif'tir. Babasını 93 Harbi'nin ardından verem sebebiyle kaybeden Mehmet Nazif, annesiyle birlikte yaşamaktadır. Görev yeri belli olunca, annesini vatanı için ardında gözü yaşlı bırakıp gitmek durumunda kalır. Cephedeki hastanede görevine başlayınca savaşın en acı manzaralarını görmeye başlar. Kısa sürede doktorluk mesleğini öğrenir ve en iyi şekilde hizmet vererek yaralı askerlere gerekli müdahalelerde bulunur.

Romanın son kısımlarında; düşman kuvvetlerle yapılan çarpışmanın ve sonunda Türkler tarafından elde edilen zaferin Türk milleti ve düşman kuvvetleri

üzerinde bıraktığı etkiler yansıtılır. Çanakkale Zaferi'nde Anadolu evlatlarının ve romanda özellikle adı belirtilen Mehmet Nazif, Hasan Hoca, Deli Kemal, Edebiyatçı Sabri ve Mülkiyeli Ragıp'ın cephede ve cephe gerisindeki görevlerinin büyük etkisi vardır.

Bu romanın kadın roman kişileri: Er Hüseyin Sami'nin annesi, Madam Eleni, Celâl İbrahim'in annesi, Gerd Müller'in kızı, Mehmet Nazif'in annesi, Ragıp'ın annesi, Leslie'nin annesi, Mehmet Mevsuf'un annesi, Bedile, Hasan Hoca'nın karısı, Didar, Dr. Moreau'nun annesi ve eşi, Zeynep, Safiye Hüseyin Hanım, Yedek Subay Hasan Ethem'in annesi, Deli Kemal'in babaannesi, annesi, teyzeleri ve iki halasıdır.

2.7. ŞAFAKTA YANAN MUMLAR

Serpil Ural'ın yazdığı *Şafakta Yanan Mumlar* romanının ilk baskısı 2003 yılında yapılmıştır. Çalışmada; romanın 2015 yılında Bilgi Yayınevi tarafından yapılmış 6. baskısı incelenmiştir. Roman 156 sayfadan oluşmaktadır.

Peggy, Avustralya'nın Sidney kentinde ailesiyle birlikte yaşayan bir kız çocuğudur. Bu küçük kız, Çanakkale Savaşı'na katılan büyük dedesi Frank'ın savaş anılarını büyükannesi Tilly'den dinleyerek büyür. Annesi Norma ile birlikte savaşın geçtiği toprakları merak eden Peggy, bahsedilen bu yerleri görmek için Türkiye'ye yolculuk etmeye karar verir. Peggy sürekli savaşı sorgulayan bir çocuk olduğu için, Çanakkale'ye gidecek olmaları onu çok heyecanlandırır. Peggy ile annesinin yolculuktaki ilk durakları İstanbul olur. Birkaç gün burada gezip dolaşmaları, Norma ile kızını hemen büyüler. Türk kültürünü, inanılan dini ve yaşayış tarzını İstanbul'da daha yakından görme fırsatı bulurlar.

Peggy ile annesi Norma'nın içinde bulunduğu turist grubu, Zeynep ile annesi Emine'nin pansiyonuna konaklamak için gelir. Zeynep, pansiyon işletmecisi olan annesi Emine ile Çanakkale'nin Eceabat ilçesinde yaşayan küçük bir kızdır. Babası

Almanya'ya çalışmaya gittikten sonra annesiyle hayat mücadelesi vermektedir. Yaşadığı toprakların tarihte nasıl büyük bir kahramanlıkla korunduğunu, başta annesi ve öğretmeni Pınar olmak üzere pek çok kişiden duyup öğrenden Zeynep, her sene 25 Nisan'da Şafak Töreni düzenlendiğini de bilir. Bu törene katılmak için Çanakkale topraklarına gelen turistleri annesi ile birlikte pansiyonlarında konuk ederler.

Peggy ile Zeynep arasında kısa sürede bir dostluk oluşur. Böylece bir Türk - Anzak dostluğu kurulur. Geçmişte yaşanan Çanakkale Savaşı hakkında bildiklerini sık sık birbirleriyle paylaşırlar. Düzenlenecek olan Şafak Töreni tarihi geldiğinde, Norma ile Peggy'ye Zeynep de eşlik eder. Törenin yapılacağı Gelibolu'yu ve mezarlıkları ziyaret etmek için de çok etkiler.

Peggy, Norma ve Zeynep; savaş hakkında bildiklerini ve kendilerine anlatılanları Çanakkale topraklarında teker teker sorgulamaya başlar. Norma ile Peggy, Çanakkale Savaşı'nda Anzakların üstlendiği görevleri daha iyi anlar. Onların Türk milletine karşı zihinlerinde oluşturulan olumsuz ön yargılar, Çanakkale'ye geldikleri zaman olumlu yönde bir değişim gösterir ve Türklere karşı sıcakkanlı bir duruş sergilerler. Zeynep de ataları Çanakkale topraklarında savaşmış Avustralyalı bir anne kız ile tanışarak, Türk olmayan bir millet için Çanakkale Savaşı'nın ne anlam ifade ettiğini öğrenir.

Norma ile Peggy, yaşanan bu büyük savaşın ardından iki düşman millet olan Anzaklar ile Türklerin yıllar sonra düşmanlıklarını nasıl dostluğa çevirdiklerine oldukça şaşırırlar. Çanakkale'de kaldıkları süre içinde Peggy ile annesi, hem bu topraklara hem de tanıştıkları Türklere derin bir sevgi beslemeye başlar. Kafalarında dönüp duran sorulara birer birer cevap bularak, artık gönül rahatlığıyla Avustralya'ya geri dönmeye karar verirler. Peggy ile Zeynep vedalaşırken birbirlerine küçük hediyeler vererek, aralarında oluşan dostluk bağını sembolleştirirler. Peggy ile Zeynep, geçmişte yaşanan bir savaşın, yıllar sonra gelecek nesilleri dostluk çerçevesinde bir araya getirişine bir örnek olmuştur.

Bu romanın kadın roman kişileri: Norma, Zeynep, Emine, Ena, Peggy, Matilda, Pınar öğretmen, Ayşe anne, Gülbahar nine, Anna, Ayşe, Hatice, Zehra, Mary Allen, Mary, Esther, Susan'dır.

2.8. ÇANAKKALE'DE ÇOCUKLAR DA SAVAŞTI

Sevinç Koçak ve Salim Koçak'ın kaleme aldığı *Çanakkale'de Çocuklar da Savaştı* romanının ilk baskısı 2006 yılında yapılmıştır. Çalışmada; romanın 2015 yılında Hayat Yayıncılık tarafından yapılmış 11. baskısı incelenmiştir. Roman 167 sayfadan oluşmaktadır.

Çanakkale topraklarının düşman kuvvetleri tarafından işgal edilmeye başlanmasının ardından, Anadolu halkı elindeki imkânlarla vatanı savunmak için harekete geçer. Çanakkale Savaşı'nın kahramanları arasında yer alan çocukların da vatan için önemi büyüktür. Sinan, Yusuf, Hasan, İsa, Emre ve Murat adlı çocukların oluşturduğu grup da Anadolu'nun çocuklarından. Bu grubun lideri on beş yaşındaki Sinan'dır. Diğer çocuklar da hemen hemen bu yaşlardadır. Köylerinde yoksul bir yaşam süren çocuklar, zor koşullar altında olsalar da yoktan var ettikleriyle aralarında bir teşkilat kurarlar. Düşmanları; çıkarma yaptıkları, taarruzda buldukları yerlerde gizlice gözetleyerek bilgi alırlar ve bu bilgileri komutanlara verirler. Grubun başı olan Sinan, komutana verdiği haberlerle köyünü de boşalttırarak herkesi düşman tehlikesinden korur.

Çocuklar, grup arkadaşları Yusuf'un yaralanması esnasında, sesinden bir kız olduğu anlaşılan erkek kıyafeti giyimli biriyle karşılaşır. Bu kişi Yusuf'un ablası Ayşe'dir. Düşman sanıp yanlışlıkla kardeşini yaralaması sonucu, bu kahraman çocuklarla yolu kesişen Karayıldız, birlikte hareket ettikleri zaman daha başarılı olacaklarını söyler ve bir plan yapar. Bu düşüncesi grup tarafından kabul edilir.

Hep birlikte düşmanlardan kalan silah ve daha başka askeri malzemeler toplarlar. Karayıldız, atıyla onların yanlarından ayrılır. Çocuklar, düşmanların eline geçen köylerine ellerindeki bombaları fırlatmaya başlar. Bu esnada Yusuf bir düşman kurşunuyla yaralanır. Sinan ile arkadaşları Yusuf'u biran önce sargı evine yetiştirmek için yollara düşer. Yolda uğradıkları düşman saldırısıyla Hasan şehit olur. O esnada karşılaştıkları Türk askerleriyle birlikte yollarına devam ederler.

Sargı evine geldiklerinde Sinan, içeriden hemşire kıyafetiyle Ayşe'nin çıktığını görür. Karayıldız, arkadaşlarından daha önce sargı evine ulaştırılan Yusuf'un durumunun iyi olduğunu söyler. Tedavisinin devamı için Çanakkale'ye sevk edilmesi gereken Yusuf'u yalnız bırakmak istemeyen Sinan onunla birlikte gider. Yusuf'u teslim ettikten sonra, durumlarını merak ettiği köydekilerin yardımına koşmak için tekrar yollara düşer. Sinan, yolda Türk askerlerine, yiyecek ve su gibi ihtiyaçları temin etmek için yardımda bulunur. Yolculuğu sırasında Karayıldız'ın atına rastlar ve Ayşe'nin başına kötü bir şey geleceğini düşünerek korkuya kapılır. Sinan, sevdalandığına artık kesin olarak inandığı Ayşe'yi bulabilmek için atın üzerine atlayıp, onu bulmak için harekete geçer. At, Sinan'ı bir köye götürür. Buradaki evlerin birinde üç askerin Ayşe'yi rehin aldıklarını görür. Köydeki bir reis, Sinan'a yardım eder. Sinan'a, Karayıldız'ın kâfirlere çok eziyet ettiğini bu sebeple ölüsünü getirenlere düşmanların ödül bile vereceğini duyduğunu söyler. Reisle birlikte ortak hareket edip, Ayşe'yi tutsak olduğu yerden kurtarırlar. Daha sonra reis ile vedalaşıp sargı evinden, Ayşe'nin atından ve ailelerinden haber almak için birlikte yola koyulurlar. Yolda düşman saldırısına uğrarlar ve bunun sonucunda Sinan yaralanır. Daha sonra Ayşe ve Sinan, İngiliz karargâhı olduğunu düşündükleri bir yere getirilirler. Düşman askerlerinin işkenceleri sonucunda, ikisinin birlikte şehit olmasıyla roman sona erer.

Bu romanın kadın roman kişileri: Vesile ana, Marika, Bedriye, Fahriye, Ayşe, Safiye Hanım, Gülşah, Gülizar'dır.

2.9. BİR ÇANAKKALE DESTANI ŞEHADETNAME

Halide Alptekin'in yazdığı *Bir Çanakkale Destanı Şehadetname* romanının ilk baskısı 2007 yılında Yitik Hazine Yayınları tarafından yapılmıştır. Çalışmada; romanın bu ilk baskısı incelenmiştir. Roman 411 sayfadan oluşmaktadır.

İstanbul Sultanisi'nde okuyan öğrenciler, Çanakkale topraklarını düşmanın işgal ettiğinin haberini alır. Aralarında Mehmed Salih ve Ömer gibi zeki öğrencilerin bulunduğu bu gençler, Anadolu'nun her köşesinde olduğu gibi, çıkan büyük harbe duyarsız kalmaz. Vatan aşkıyla dolup taşan gençler, cepheye gitmeyi her şeyden çok ister.

İstanbul Sultanisi'nin öğrencilerinden olan Mehmed Salih, görmüş geçirmiş bir aileye sahiptir. Zeki ve başarılı bir talebe olmasında, ailesinin önemli bir payı vardır. Mehmed Salih'in vatansever bir duruş sergileyen annesi Güلزade Hanım ile kız kardeşi Didar, Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne giderler. Bu cemiyette yaptıkları dikiş nakışlarla birlikte, çeşitli malzemeler hazırlayarak Çanakkale Cephesi'ne destek olurlar.

Ömer, Balkanlardan ailesiyle birlikte göç edip İstanbul'a yerleşmek zorunda kalan genç bir delikanlıdır. Çocuk yaşta, Balkanlarda babasını kaybetmesinin ardından ablası ve annesiyle hayat mücadelesi veren Ömer, evin tek erkek çocuğudur. Kız kardeşinin zengin bir esnafla evlenmesinden sonra, hasta anası Huriye Hanım'ın ve göç ederken bulup sahip çıktıkları Hüsnü'nün sorumluluğu Ömer'e kalır. Gözü gibi bakıp koruduğu annesi, evlerinde çıkan bir yangında hayatını kaybeder. Dünyası başına yıkılan Ömer, Hüsnü ile birlikte yapayalnız kalır. Yakın arkadaşı Mehmed Salih onları kendi evine götürerek sahip çıkar.

Savaşın iyice büyümesinden sonra, cepheden gelen haberler karşısında daha fazla sabredemeyen Mehmed Salih ile Ömer, Çanakkale'ye gitmek için ailelerinden izin alır. Kanuna göre Sultani mekteplerinde okuyan öğrenciler savaşa gitmekten muaf olsalar da, Mehmed Salih ile Ömer savaşa gitmek için gönüllü olmayı başarır. Aile büyükleri, gençler cepheye gitmeden önce Ömer ile Didar'ı nişanlar. Vatanî görevini yapma zamanı gelen Ömer, Hüsnü'yü Mehmed Salih'in ailesine emanet eder ve Mehmed Salih ile birlikte cepheye gitmek üzere yola çıkar.

Dillerinden düşmeyen dualarla cepheden hayırlı haberler ve mektuplar bekleyen aile, bir süre sonra Mehmed Salih'in şehit olduğu haberini alır. Yaşadıkları acıya rağmen vatan için bir kahraman yetiştirdikleri için gurur duyarlar. Ağabeyinin acı haberinin ardından, Ömer'in hayatta olduğu haberini bekleyen Didar, nişanlısının

da şehit olduğunu öğrenir. Romanın sonunda, İstanbul Sultanisi öğrencileri ile pek çok Anadolu evladının vatan uğruna şehit olduğu haberi tüm yurda yayılır.

Bu romanın kadın kişileri: Ferhat Şükrü'nün ablası, Huriye Hanım, Mehmet Salih'in anneannesi, Madam Sufiye, Anastasya, Gülzade Hanım, Didar, Ömer'in kız kardeşi ve iki kız yeğeni, Firdevs, Garisto'nun annesi, Seher nine, Resmiye, Hasan Binbaşı'nın annesi, Gülnihal, Neriman, Çivriilli Hasan'ın annesi, İstanbul zabıta müdürünün ninesidir.

2.10. GELİBOLU

İsmail Bilgin'in kaleme aldığı nehir romanlarından ikincisi olan *Gelibolu* romanının ilk baskısı 2014 yılında Timaş Yayınları tarafından yapılmıştır. Çalışmada; romanın bu ilk baskısı incelenmiştir. Roman 416 sayfadan oluşmaktadır.

Mülkiyeli Ragıp, Orhaneli Tabyası 3. Tümen Komutanı Albay Nicolai'nin yanında tercüman olarak görevlendirilir. Cepheye görev başındayken, bir yandan da bir mektup bırakarak vedalaşmak zorunda kaldığı ailesini düşünür. Onları ardında gözü yaşlı ve kırgın bir şekilde bıraktığı için vicdan azabı duysa da onların rahat bir hayat yaşaması için savaşmaktan gurur duyar.

Edebiyatçı Sabri de en büyük isteğine kavuşur ve İstanbul'dan yola çıkıp cepheye gelir. Burada edebiyatçı namını bırakır ve artık Asteğmen Sabri olarak 26. Alay, 2. Tabur'da görevine başlar. Çanakkale Merkez Hastanesi'nde yaralı askerlerin tedavisini yapan Mehmet Nazif ise, görevine Soğanlıdere'de yeni kurulmuş olan çadır hastanesinde devam eder.

Mülkiyeli Ragıp, 3. Tümen Komutanı Albay Nicolai ile Türk askerlerinin arasında tercümanlık görevini üstlenirken, Almanların gerçek yüzünü görür ve onlara karşı içten içe bir düşmanlık beslemeye başlar. Düşman kuvvetlerinin Kumkale

Tabyası'na yaptığı bombardıman sonucunda Ragıp, diğer Türk askerleri ile birlikte yaralanır. Ragıp, kulağındaki yara tam iyileşmese de birliğini ve Yarbay Nurettin Bey'i yalnız bırakmaz. Kısa sürede görevinin başına döner.

Fransızların beklenen taarruzu karşısında, daha önce silah nedir bilmeyen Mülkiyeli Ragıp vatanını savunmaya başlar. Yarbay Nurettin Bey gözlerinin önünde vurulur, Mülkiyeli Ragıp da düşmanların üzerine silah doğrulturken yaralanır. Çarpışmanın olduğu yere baktığında, hem kendi milletinin askerlerini hem de düşman kuvvetlerinin askerlerini gördükçe Ragıp'ın merhametli yönü tekrar açığa çıkmaya başlar. Cephede buna yer olmadığını bildiği için aynı soğukkanlı duruşuna tekrar geri dönmek zorunda kalır. Cephede verilen şehitlerle birlikte pek çok acı kayıp yaşansa da, şehit olan Türk askerlerinin sayesinde, Fransızlar bütün askerlerini geri çeker.

Saros Körfezi'nden bir donanma, top ateşiyle birlikte Sığındere Sargı Yeri'ni bombalamaya başlar. Yaralıların birer birer şehit edildiğini gören Mehmet Nazif deliye döner. Ne yapacağını bilemez halde, savaş meydanına dönen alana çıkar ve birbiri ardına yere düşen bombaların arasından sıyrılıp duruma müdahale etmeye çalışır. Düşman kuvvetlerinden gelen mermiyle yaralanır ve Sığındere'de şehitlik mertebesine yükselir.

Ragıp, düşman birliklerinin geri çekilişiyle birlikte artık savaşın sona erdiğini gören Türk askerlerinden biri olur. Büyük kahramanlıklar sonucunda elde edilen zafere şahit olur ve şehit olan arkadaşlarının da vatan topraklarında yaşanan bu zaferi gördüğüne inanır.

Bu romanın kadın roman kişileri: Ragıp'ın annesi, Ragıp'ın sevgilisi, Hasan Hoca'nın karısı ve kızı, Gelibolulu İhsanoğlu Recep'in annesi, Mehmet Tevfik'in annesi, karısı Münevver ve kız kardeşi Lütfiye, Asteğmen Sabri'nin sevgilisi, Doktor Mehmet Nazif'in annesi, Hilmioğlu Murat'ın nişanlısı, Teğmen Leslie'nin annesidir.

2.11. DÖNMEYİ DÜŞÜNMEDİLER

Mehmet Kaplan'ın kaleme aldığı *Dönmeyi Düşünmediler* romanının ilk baskısı 2015 yılında Çanakkale Kitaplığı Yayınevi tarafından yapılmıştır. Çalışmada; romanın bu ilk baskısı incelenmiştir. Roman 190 sayfadan oluşmaktadır.

İçindeki vatan aşkıyla memleketini düşman işgalinden korumak isteyen Türk askerleri arasında, verdiği mücadelelerle o dönemin gazetelerinde bile yer alan bir asker vardır: 71 No'lu Gemi'nin kan pıhtısı temizleme eri Sökeli Hasan. Savaş esnasında yaralanan Sökeli Hasan bir bacağına kaybederek gazi olur. Yaşadığı acıların ortasında bile, kendini yeniden Söke-Bağarası'ndaki evinde hayal eder. Çünkü köyünde garip anası ile içten içe sevdalandığı Zeynep adında bir köylü kızı vardır. Er Hasan, Zeynep başka biriyle nişanlanıp daha sonra da evlenince, başka bir kıza dönüp bakmaz ve askere gideceği için de kimseyi kendine bağlamayı düşünmez.

Bir bacağına kaybetmenin etkisiyle kendini öksüz gibi hisseden Sökeli Hasan, Hastanebayırı'ndaki askerî binada tedavisi yapılırken karşısında çok güzel bir hemşire görür. Çanakkale'de bakliyat ticareti yapan zengin bir Musevi ailenin kızı olan Bella Raşhel, hemşirelik eğitimi görmesinin ardından gönüllü olarak Çanakkale'ye gider. Burada yaralı askerlere yardımcı olmaya çalışır ve onların tedavisi için elinden geleni yapar.

Savaş sırasında büyük zarar gören tabyalardan biri de Aziziye Tabyası'dır. Yahya Çavuş ile birlikte buradaki cephaneliklerde bulunan 63 kahramandan geriye, çarpışmalar sonucunda 5 kişi kalır. Bu kahramanlardan yaralı olarak kurtulan Ezineli Yahya Çavuş, tedavi için Hastanebayırı'na götürülür. Burada Bella Raşhel ve Sökeli Hasan ile tanışır.

İyileşmeye başlayan Sökeli Hasan, sevdiği kızıdan tedavi ve pansuman gibi birtakım bilgiler öğrenerek yaralıların tedavisine yardım etmeye başlar. Sonunda Sökeli Hasan, hemşire Bella Raşhel'e evlilik teklifi eder. Bella Raşhel teklifi kabul eder. Dinini değiştirip Müslüman olur. Ezineli Yahya Çavuş tarafından nikâhları kıyılır.

Sökeli Hasan, yaralıları ve yardıma muhtaç olanlara destek vermeye, karısı Bella Hemşire ile bir süre daha devam eder. Babası gibi gördüğü Komutan Cevat Paşa savaşın artık sona ereceğini söyler ve bu yüzden karısını da alıp memlekete dönmesini ister. Sökeli Hasan çok zor olsa da komutanının isteğini kabul eder ve vedalaşarak ayrılır.

Büyük Çanakkale Savaşı'nın gazilerinden biri olan kan temizleme eri Sökeli Hasan 79 yıl sonra, gelenek haline getirilen Anzak Törenleri'ne katılarak bir konuşma yapar. Roman Sökeli Hasan'ın hiçbir düşman kuvvetinin, Türk milletinin bir karış toprağını bile elinden alamayacağını söylemesi ve herkesin barış içinde yaşamasını temenni etmesiyle sona erer.

Çanakkale'nin savaş bölgesindeki tıbbî ihtiyaçları karşılamak üzere İstanbul'dan bir sağlık heyeti gelir. Bu heyetin içinde yer alan Alman hemşire Erica, kayınvalidesinin verdiği yeni adla Feriha, Fırka komutanı Refik Bey'in karısıdır. Feriha kocasının cephede yaralandığını öğrenir ve bunun üzerine oğulları Cemal'i annesine emanet edip Çanakkale'ye doğru yola çıkar. Kocasını savaşın tam ortasında bulur ve ona tam kavuşmuşken ağır bir şekilde yaralanarak hayata gözlerini yumar.

Bu romanın kadın roman kişileri: Sökeli Hasan'ın annesi, Zeynep, Bella Raşhel, Nedime Hanım, Raif'in nişanlısı, Ayşe, Zeynep Hanım, Leslie'nin annesi, Feriha, Ahmet'in annesi, eşi ve kızı Ayşe'dir.

3. CEPHE GERİSİNDE KADINLAR

Türk tarihinin kaderinde bir dönüm noktası olarak gösterilebilecek Çanakkale Savaşı'nda cephe gerisindeki kadının durumu, savaşın Anadolu'da bıraktığı etkileri göstermesi bakımından önemlidir. Çanakkale cephesinde düşman kuvvetlerine karşı savaşan Türk askerleri, vatanın kurtuluşu için evini, toprağını ve ailesini arkasında bırakmak zorunda kalır.

Çalışmada incelenen romanlarda; erkeklerin savaşa gitmesiyle birlikte, cephe gerisinde kalan kadınlar, analar, eşler ve çocuklar için hayatın çok zor bir hale geldiği görülür. Arkalarında bir dağ gibi gördükleri kocalarını, gözlerinden sakındıkları evlatlarını, gencecik kardeşlerini cepheye gönderen kadınlar, evin yükünü tek başına üstlenmek durumunda kalır ve sürekli bir yaşam mücadelesi içinde olur. Bu mücadelelerin yanında, cepheye sağlık ve kıyafet gibi yardımların yapılması için de kadınların görevlerinin olduğu görülür:

“Çanakkale Savaşı sürecinde Türk kadını, daha ziyade cephe gerisinde aktif bir rol üstlenmiştir. Sağlık hizmetlerinin sağlanmasında, askerler için kılık-kıyafet ihtiyacının hazırlanmasında, cemiyetler vasıtasıyla yardım toplanmasında ve kamuoyu oluşumunda Türk kadını önemli hizmetlerde bulunmuştur.” (Yazıcı, 2011, 246)

Kırsal kesimde yaşayan kadınlar, ekmeğini topraktan çıkarmaya alışkın olduğu için bu durumu daha kolay kabullenir. Analar ve eşler, çocuklarının da yardımıyla hem kendileri kimseye muhtaç olmaz hem de cephedeki evladı, eşi, babası ve kardeşi için toprağından kazandığı ne var ne yoksa feda eder.

Şehirlerde yaşayan kadınlar için savaşın getirdiği zorluklara alışmak pek kolay olmaz. Kent hayatına alışkın kadınlar; erkeklerini cepheye yolladıktan sonra geçimlerini sürdürebilsinler diye, açılan cemiyetlerde çalışmak üzere işe alınırlar. Ayrıca bu cemiyetlerde; askerlerin sağlık hizmetlerinin sağlanmasına, temel ihtiyaçlarının karşılanmasına ve kıyafet gibi gereksinimlerinin temin edilmesine

çalışılır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ve Hilâl-i Ahmer Hanımlar Merkezi bu cemiyetlere önemli bir örnektir:

“Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti bünyesinde 20 Mart 1912 tarihinde (...) kurulan bu teşkilatla kadınlar etkili bir şekilde Hilâl-i Ahmer faaliyetlerine katılmışlardır. Kuruluşundan itibaren cephede savaşan askerlere, yaralı ve hastalara, kimsesizlere ve bakıma muhtaç olanlara, şehit ve asker ailelerine, göçmenlere, esirlere yardım eden Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezi bu faaliyetlerini bağış kampanyalarının yanı sıra; aşhane, çayhane, hastane, dispanser, sanat evi, atölyeler, nekâhat-hane gibi kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirmiştir.” (Yazıcı, 2011, 249)

Müdafaa-i Milliye, İstihlâk-ı Millî Kadınlar, Asker Ailelerine Yardımcı Hanımlar, Türk Kadınları Bıçkı Yurdu, Esirgeme Cemiyeti, Teâlî-i Nisvân, Cemiyet-i Hayriye-yi İslâmiye cemiyetleri de cephe gerisindeki kadınların katıldıkları cemiyetlerdendir (Yazıcı, 2011, 253-258).

Denilebilir ki; kırsal kesimde ve kentte yaşayan Türk kadınları, hem hayatta kalmak hem de dönemin çetin koşulları içinde yoktan var ederek cepheye yardım göndermek mücadelesini sürdürürler. Fakat şehirde yaşayan kadınlardan bazılarının vatan topraklarında yaşanan savaşa tamamen kayıtsız kalışları dikkat çeken bir diğer meseledir. Bu tarihsel gerçeklikler Çanakkale Savaşı ve Zaferi konulu romanlara da yansır.

Bu açılardan bakıldığında, bu çalışmada ele alınan romanlarda bulunan cephe gerisindeki kadınlar; “Asker Anaları”, “Asker Eşleri”, “Çalışan Kadınlar”, “Kentli Kadınlar”, “Kız Çocukları ve Genç Kızlar” ile “Köylü Kadınlar” başlıkları altında incelenmiştir.

3.1. ASKER ANALARI

Anadolu'da Çanakkale Savaşı'ndan en fazla etkilenenler analardır. Onlar bu savaşta pek çok görev de üstlenirler. İncelenen romanlara da baktığımızda; çoğunlukla cephe gerisinde bir duruş gösteren analar, vatan için evlat yetiştirir ve yine vatanın kurtuluşu için bu evlatlarını feda eder. Analar vatanın kurtarılması için bir evlat yetiştirmenin gururunu yaşarken, bir yandan da evlatlarının cepheden geri dönüşünü korku içinde beklerler.

Ve Çanakkale (Geldiler) romanında yer alan kadınlardan biri olan Vasfiye, göreve giden Yüzbaşı Ali'nin karısı Hesnâ'yı yalnız bırakmamak için, Cemal Paşa tarafından onun yanına yardımcı olarak gönderilen yarım çarşafly, orta yaşlı bir kadındır. Aile fertlerinden kimini savaşta, kimini başka nedenlerle kaybetmiştir. Oğlu Mehmet Mülâzım'ı şehit vermiş gözü yaşlı bir anadır. Özellikle oğlunun şehit düşmesi onu derinden sarsar. Yakınlarını ve acı hatıraları olan Şam'ı bırakıp, doğduğu topraklar olan İstanbul'a gitmeyi istemez. Anlatıcı, onun bu kararını kendi ağzından şu şekilde aktarır:

“Farkında olmadan içini çekti, üst üste, üç kere: ‘Kocam..’ dedi; ‘Makedonya’da bir yerde gömülü.. gidemem, göremem artık. Gitsem, oralarda barınmam artık. Babam, Batum’da, Batum’un oralarda bir yerlerde olmalı, aramaya kalkışsam.. aratmazlar ya, bulamam da. Annem, burada öldü, burada yatıyor. Mehmet Mülâzım oğlum burada şehit oldu.’ ”
(Sepetçioğlu, 2014, 271).

Yalnız kalmış genç bir kadına yoldaşlık etmek için gelen Vasfiye, insanların gönlünü kazanmayı anında becerebilen bir sıcaklık ve samimiyete sahiptir. Kendisiyle aynı acıları yaşadığını düşündüğü Hesnâ'nın yaralarına merhem olabilmek için elinden gelen her şeyi yapar. Kimi zaman da bir yaraya merhem olurken, duygularına engel olamayarak oğlunun acısını yeniden yaşar:

“Kucakladı Hesnâ'yı Vasfiye Hanım, sınıksızca bağrına bastı. Duramamıştı artık, siyim siyim ağladı.. baktı ki Hesnâ da aynı kendisi gibi, o da belirsiz sarsıntılarda ağlıyor, büsbütün bıraktı kendini. Oğlu Mehmet

Mülâzım'ın şehit haberini aldığından bu yana ilk defa, can yakınlığı duyduğu bir sıcaklığa ağlayıp yüreğindeki uru erittiğini hissetti; bu ağıda ihtiyacı olduğunu; anlayanını bulamadığı için ağlamaktan kaçınıp kaskatı görünmek zorunda kalmış olmanın dayanılmaz ağırlığını da hissediyordu artık..” (Sepetçioğlu, 2014, 126-127).

Görüldüğü üzere, Vasfiye Hanım sevecen, sıcak, yardımsever tavırları ve ana yüreği ile Anadolu kadınlarını ve neredeyse bütün şehit analarını temsil eder niteliktedir. Cephe gerisinde gözü yaşlı ve yüreği buruk olan Vasfiye Hanım, kocasını kaybetmiş Hesnâ'nın kendisiyle aynı kaderi yaşadığına kânidir.

“Eserde durumu ve hikâyesi en trajik olan asker ailesi, Şehit Mülâzım Mehmet'in annesi Vasfiye Hanım'dır. (...) Birinci Dünya Savaşı yıllarında babası, kocası ve oğlu değişik cephelerde şehit olan ve mezarları bile bilinmeyen birçok Türk anasının ortak kaderini göstermektedir.” (Uslucan, 2007, 308)

Ve Çanakkale (Geldiler) romanında, kocası ile iki oğlunu şehit veren bir şehit anası ve eşi olarak okurun karşısına çıkan Sabriye Hanım, küçük oğlu Sabri'den başka kimsesi olmayan hasta ve yaşlı bir Anadolu kadınıdır. Oğlu Sabri'nin Çanakkale'ye, yani cepheye gitmesine hiçbir zaman razı olmaz ve ne zaman konu açılrsa, evladına karşı çıkararak engel olur. Oğlunu Çanakkale'ye göndermek istemeyişini Sabriye şu şekilde ifade eder:

“ ‘Benim kocam.. Yemenden dönmedi. Sabri, şuncacıktı. Büyük oğlum, bilirsin, Bulgar üstüne gitti.. oradan şehitliği geldi. Ortancası daha yenidir.. dün gibi, Sarıkamış'ta. Şimdi bir tek bu, Sabri. Utanıyorum.. diyor; herkes gidiyor ana.. diyor. Çanakkale.. diyor. O da giderse?. Bu toprağa hep şehit mi gerek... Bu toprağa hep ölmek mi?’ ” (Sepetçioğlu, 2014, 339).

İki evladını şehit veren hasta Sabriye Hanım'ın hayata gözlerini kapatmadan önceki son isteği, oğlu Sabri'nin evlendiğini görmektir. Ancak bu şekilde huzur içinde ölebileceğini söyleyerek, oğlunu sürekli etki altında bırakmaya çalışır. *Ve Çanakkale (Gördüler)* romanında, bu isteğini yerine getirebilmek için çok uğraşır. Duygularını romanda şu sözlerle ifade eder: “ ‘Torun istiyorum ölmeden. Görürsem,

gittiğimde öte dünyaya, şehitlerime diyeceğim ki, kucağım boş gelmedim, korkmayın! Sizden sonrasını gördüm öyle geldim. Sabri de Çanakkale'ye giderse kime ne diyeceğim?'" (Sepetçioğlu, 2015a, 47).

Sabriye Hanım, hatırını saydığı pek çok insandan da yardımlar alarak oğlu Sabri'yi, komşusunun kızı Fahamet ile evlendirir ve böylece son arzusunu gerçekleştirmiş olmanın huzuruyla vefat eder. Sabriye Hanım, kocasını ve oğullarını vatan uğruna şehit verip, tutunacak tek dalı olarak gördüğü oğluyla yapayalnız kalan gözü yaşlı ve kederli bir Anadolu kadınıdır. Oğlunu evlendirmek istemesinin ana nedeni; oğlunun Çanakkale Cephesi'ne gitmesine engel olmaktır.

Akyazılı Mehmed'in annesi, büyük oğlu Süleyman'ı Birinci Balkan Savaşı'na yolladıktan sonra şehit haberini almasıyla ve diğer oğlu Mehmed'i de İkinci Balkan Savaşı'na, ardından da Çanakkale Savaşı'na vatanın kurtarılması için uğurlamasıyla, ne kadar fedakâr bir ana yüreğine sahip olduğunu *Çanakkale Mahşeri* romanında göstermektedir.

Çanakkale Askerine Rütbe Gerekmez romanında Güllü Gelinin kaynanası, vatanın düşman işgalinden kurtarılması için, Oğlu Haydar'ı Çanakkale'deki savaşa gönderen gözü yaşlı bir Türk anasıdır.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında Semahat Hanımefendi, Çanakkale Savaşı'nda Yeni Zelandalı asker Alistair John Taylor'un hayatını kurtaran Türk askeri Ali Osman Bey'in anasıdır. Oğlunu savaşta şehit veren bir Anadolu kadını olan Semahat Hanımefendi, çok sevdiği oğullarından birini savaşta şehit vermesinin ardından, küçük oğlu Doktor Salih Bey'in Anadolu'daki kurtuluş hareketine katılmasına razı olmaz. O, analık vasfını hep ön planda tutarak, vatan uğruna evlat acısı çeken kadınları temsil eder.

Semahat Hanımefendi evlat acısını tattıktan sonra, Taylor'u kendi oğlunun yerine koyarak acısını biraz olsun hafifletmeye çalışır. Tüm mal varlığını bu gencin ve dolayısıyla ailesinin önüne serer. John Taylor'ı, yani yeni adıyla Gazi Alican Çavuş'u her sene İstanbul'da evine davet eder ve onu ağırlar. Küçük oğlu Doktor Salih Bey de bu gencin tedavisi için elinden geleni yapar. Alican Çavuş'a ve ailesine

büyük iyiliklerde bulunan Semahat Hanım'ın bu gence olan sevgisini, Beyaz Hala'nın romanda geçen bir diyalogunda buluruz: “*Semahat Hanımefendi babamı bulduktan soona ona, 'Artık benim hayatta iki oğlum var. Salih ve sen. Ölene kadar benim indimde eşitsiniz evladım, ' demişmiş.*” (Uzuner, 2015, 234-235).

Semahat Hanımefendi, Gazi Alican Çavuş'a her sene hediyeler vererek ailesine götürmesini ister. Semahat Hanımefendi'nin bu gencin ailesine de ayrı bir sevgisi vardır. Eğitimden evliliğe kadar pek çok konuda bu aileye her zaman destek olur. Romanda Beyaz Hala'nın ağzından dökülen cümlelerden bu durum daha iyi anlaşılacaktır:

“Bulut'u, benim küçük kardeşimi İstanbul'a götürdü, orada leylî derler o vakitler, yatılı okullarda okuttu, evinde büyüttü, orada evlendirdi. Onun çocukları, torunları hepten İstanbul'da kaldılar, oralı oldular. Ölürlen de bizi doktor çıkan oğlu Salih Bey'e emanet etti. Allah gani gani rahmet eylesin. Büyük kadındı....” (Uzuner, 2015, 242).

Bir Çanakkale Destanı Şehadetname romanının kadın kişilerinden biri olan Çivriilli Hasan'ın annesi, iki oğlundan birini Çanakkale cephesine, diğerini de Sina cephesine gözünü kırpmadan yollayan ve kızıyla birlikte evlatlarına kavuşacağı günü bekleyen dul bir anadır. Vatan için oğullarını göreve göndermenin gururunu romanda şu sözlerle ifade eder:

“...Vakit geldi madem, dur demek olmaz, zaferden umut kesmemek için pes etmek olmaz. Yokluğunuzda kızımın avunurum ben. Hem bir ben miyim, cümle köylü vatanın hizmetkârı. Sizsiz geceler nasıl olsa geçer, geceler sabaha mecburdur. Size verdiğim sütler, emekler helal hoş olsun, yeter ki vatan sağ olsun....” (Alptekin, 2007, 372).

Bu ana, gözünden sakınıp büyüttüğü ve vatan için yetiştirdiği oğullarından Çivriilli Hasan'ı şehit verir. Evladını kaybetmenin acısını yaşasa da, bir şehit anası olmanın gururunu taşır.

Bilgin'in *Çanakkale'ye Gidenler* romanında Mülkiyeli Ragıp'ın annesi, Almanya'da öğrenim gören, kendini yetiştiren ve içindeki yoğun vatanseverlik duygularıyla birlikte, ailesinin rızası olmasa bile Çanakkale cephesine gönüllü olarak

savaşmaya giden Ragıp'ın anasıdır. Cepheye gitmesine razı olmadığı oğlunun kendisine haber vermeden gidişine zor olsa da göz yumar: “*Konağın penceresinde ise solgun bir ışığın ardında annesi ağlıyor, oğlunun yürüdüğü yoldaki manialardan kurtulması için dua ediyor, bağına taş basıyordu... Evladının nereye gittiğini tahmin edebiliyordu. Perdeyi aralayarak oğlunun ardından bakakaldı...*” (Bilgin, 2009, 117).

Çanakkale'ye Gidenler romanının devamı olan *Gelibolu* romanında bu kadının, vatani için savaşa giden oğluna, Çanakkale Zaferi ile birlikte sapasağlam bir şekilde kavuştuğu anlatılır.

Çanakkale'ye Gidenler romanında yer alan kadın roman kişilerinden biri olan Doktor Mehmet Nazif'in annesi; 93 Harbi'nde yaralanan kocasını yıllar sonra veremden kaybetmesinin ardından, tek varlığı olan oğlu Mehmet Nazif'e ömrünü adayan bir anadır. Bin bir zorlukla oğlunu okutur ve oğlu doktor olur. Çanakkale'de savaşın başlamasının ardından, oğlunun görev yerinin Çanakkale'deki Merkez Hastanesi olarak belirlendiğini öğrenir. Oğluna: “*Gittiğin yer cephe dir. Kaderin belli olmaz. Eğer şehit olursan imanın da, namın da o topraklarda kalsın. Ben her Kadir Gecesi senin ve arkadaşların için mevlit okuturum.*” (Bilgin, 2009, 111) der. Tek evladı Mehmet Nazif'i, içi kan ağlasa da helalleşip görevinin başına uğurlar.

3.2. ASKER EŞLERİ

Asker eşleri, savaşa eşlerini yollamanın getirdiği zorluklarla mücadele etmek zorundadırlar. Cephe gerisinde savaşın Anadolu'da yarattığı zor koşulların neler olduğu bu kadınların hayatlarıyla yansıtılır. Kocalarının cepheye gidişinin ardından, çocuklarıyla bir başına kalırlar. Annelik görevlerinin yanında, bir de babalık sorumluluğu omuzlarına yüklenir. Geçimlerini tarlalarından kendi gücüyle elde ettikleri mahsullerinden sağlamaya çalışırlar. Çocuğu olan asker eşleri olduğu gibi,

yeni evli olanlar da vardır. Bu kadınlar da evliliklerinden kısa bir süre sonra eşlerinden savaş nedeniyle ayrılmanın üzüntüsünü yaşarlar.

Sepetçioğlu'nun *Ve Çanakkale (Geldiler)* romanında yer alan Hesnâ, Yüzbaşı Ali'nin karısıdır. Şam'da yaşayan ve babası ile kocasından başka kimsesi bulunmayan bu kadın, evinde hasta babasının bakımı ile ilgilenir; evlatlık vazifesini yerine getirerek ona en iyi şekilde bakmaya çalışır. Babasına olan sevgisi ve bağlılığı, içinde bir kaybetme korkusunun oluşmasına sebep olur.

Bir günlük evli olan Hesnâ, artık yanında kocasının olduğunu bilmesine rağmen, babası hayata gözlerini yumduğu zaman dünyada yapayalnız kalacağını düşünür. Genç kadın yeri geldiğinde, babasını arkasında koca bir dağ gibi hisseden küçük bir kız çocuğuna döner:

“Dünden beri varlığına kavuştuğu bir koca güveninin tazeliğiyle var ömrünce alıştığı baba güvenci, gizli saklı çekişmelerde yer değiştirdiyse de Hesnâ yine de babasıyla Şam şehri arasında bir boşluğun dolması gibi bir bütünlük olduğunu sezinledi. Babası yoksa Şam şehri boş.. bomboş; düşman, acımasız, ve...?” (Sepetçioğlu, 2014, 76).

Daha sonra Hesnâ, İstanbul'da doğup Şam'da yaşamına devam eden ve vatanına olan özlemini kendisiyle paylaşan babasını ebediyete uğurlar. Babasının son nefesinde yanında olamadığına her zaman üzülür ve o ânı gözlerinin önünden silemez. Böylece dünyada inanıp güvendiği ve sırtını yaslayıp bir dayanak olarak gördüğü erkek sayısı bire düşer.

Babası ile arasındaki kuvvetli bağların yanında, Hesnâ'nın kocası Yüzbaşı Ali'ye karşı da büyük bir sevgisi vardır. Hasta yatağında yatan babasından sonra güvendiği yegâne kişi kocasıdır. Âşık olduğu adamı aynı zamanda kahramanlaştırıp yüceltir. Hesnâ, kocasını hayata tutunabileceği tek dalı ve tek nedeni olarak görür:

“Hesnâ, bir anda güç buldu; yalnız olmadığını, bugünece hiç bu kadar dolu bir yüreğin gücünde dünyaya bakmamış olduğunu hissetti.. öyle bir duygu idi ki bu, ne târif edebilirdi sorsalar ne de kendi kendisine dillendirebilirdi; etinde kemiğinde bir can buluşlu, iliklerinin yenilenmesi gibi.” (Sepetçioğlu, 2014, 84).

Hesnâ hayatını yeni birleştirdiği kocasından vatanî bir görev için ayrılmak zorunda kalır. Babasını toprağa verdiği günün ertesi, kocası da ellerinden alınır. Çaresizlik içinde ne yapacağını bilemeyen Hesnâ, evinin direği olarak gördüğü adamı vatanı için fedâ etmek zorunda kalır.

Hesnâ'nın payına, sabırla ve güçle kocasına kavuşacağı günü beklemek düşer. Yanına yalnız kalmaması için bırakılan Vasfiye Hanım ile kurduğu dostluk ve kader ortaklıkları Hesnâ için günlerin daha kolay geçmesini sağlar. Kendisine yoldaş olarak çıkagelen bu kadını, hoşgörülü bir tavır içerisinde evinde misafir eder. Vasfiye Hanım, Hesnâ'nın inanıp güvendiği iki erkek olan babası ile Yüzbaşı Ali'den sonra, güvendiği ve sığındığı ilk kişi sayılır: *“Ne kadar çok seviverdi Vasfiye Hanım'ı Hesnâ o anda kimse bilemez; sanırsın öz anasıydı, görünmez yaralarına merhem olmaya gelmişti.. sanırsın Yüzbaşı'nın annesiydi.. o hiç yüzünü görmemiş olduğu.. Fakat ne kadar da acılıydı Vasfiye Hanım'ın yüzü öyle Yârabbi!”* (Sepetçioğlu, 2014, 94).

Yüzbaşı Ali, Hesnâ'ya kendisinden bir yadigâr bırakır. Hamile olan Hesnâ, sadece iki gün yanında kalabildiği asker kocasının emanetini koruyup, bebeğini dünyaya sağ salim getirebilmenin hayalini kurar. Yüzbaşı Ali'den bir parça taşımının mutluluğunu yaşar ve sonunda bir kız çocuğu dünyaya getirir. Bu kız çocuğunu, savaş ortamının ve asker karısı olmasının etkisiyle bir hayal kırıklığı olarak karşılar. Çünkü Hesnâ, Yüzbaşı Ali'ye bir erkek evlat vermeyi ister. Hesnâ burada erkek çocuk doğurmanın daha hayırlı olduğuna inanan Anadolu kadınlarını temsil eder. Vasfiye Hanım ise tam tersi bir düşünce içindedir:

“Bir kız çocuğu doğurduğu için üzülen Hesnâ, bu üzüntüsünü dile getirince, şehit anası olan Vasfiye Hanım, ‘Oğlanlar savaşta ölüyorlar nasıl olsa. ...Savaşlar yesin diye oğlan doğurmuşsun neye yarar ki?’ der. Onun bu cümlesi, evlatlarına doyamadan onları kurban veren bütün anaların duygularını yansıtmaktadır.” (Uslucan, 2007, 307).

Günün birinde Hesnâ, kocası Yüzbaşı Ali'nin şehit olduğu haberini alır. Dünyası başına yıkılır fakat ana olmanın verdiği güçle dimdik ayakta durarak, çocuğu için tek başına hayatta kalma mücadelesine başlar. Öte yandan vatan uğruna

şehit verdiği kocasının ardından, kendini dünyada yetim kalmış gibi de hisseder. Hesnâ kocasının vasiyetini yerine getirmek ister ve onun ruhunun rahat etmesi için çabalar. Yüzbaşı Ali'den tek yadigâr kalan kızını da alıp, anası olarak gördüğü Vasfiye teyzesini ardında bırakarak, doğup büyüdüğü, genç kızlığını yaşayıp sevdiği insanla evlendiği ve babasını toprağa verdiği yer olan Şam topraklarını kocasının vasiyeti üzerine terk eder.

Yaşadığı topraklarla olan bağlarını koparmakta zorlanan Hesnâ, çocuğunun daha rahat koşullarda kocasının akrabalarının yanında büyümesi için büyük bir fedakârlıkta bulunmuş olur. Artık nefes alabilmesinin tek nedeni olan çocuğuna sımsıkı sarılır:

“Ya bebe? Ya Yüzbaşidan tek delil olan bu küçücük yavru? O olmasa belki Yüzbaşıyı unutulması pek zor bir nefis düş sanacaktı. Ömür boyu yaşanabilecek bir iki geceden bir unutulmaz hayal diye bilecekti o tek gecesini; hattâ o düşü görüp görmediğinden bile emin olamayacaktı. Ne var ki bebe kucağındaydı işte, akıl almaz ölçülerde Yüzbaşuya benziyordu.” (Sepetçioğlu, 2014, 278).

Hesnâ her gün hasretiyle yanıp tutuştuğu kocası Yüzbaşı Ali'nin hayaliyle yaşar. Bu yönüyle, savaşlarda kocasını şehit vererek genç yaşta dul kalan Türk kadınlarına bir örnek sayılabilir.

Hesnâ kendisini İstanbul'a götürecek olan vapurda Hala Hatun adlı bir kadınla tanışır ve onu, Vasfiye Teyze gibi kendine yakın bulur. İçinde bulunduğu çaresizlik ve yalnızlıktan dolayı, yolculuğun bitimine kadar da olsa Hala Hatun'u bir sığınak olarak görür. Kocasının ölümünden sonraki en büyük yıkılışı, İstanbul'a vardığında kızının hayata gözlerini yumduğunu fark ettiğinde yaşar. Yüzbaşı Ali'den yadigâr olan kızını kaybetmek ve onu da kocası gibi toprağa verecek olmak, Hesnâ'nın talihsiz kaderinin ikinci göstergesidir. Şam'dan beri kucağında taşıdığı bebeğinin, köpekler tarafından yenilmesi Hesnâ'nın başına dünyanın yıkılmasına neden olur. Evladını koruma içgüdüleriyle, bebeğinin cansız bedenini bile koruyamadığını düşünüp deliye dönen Hesnâ, acınacak bir hâle düşer. Hesnâ'nın bu durumu, Çanakkale Savaşı'nın yarattığı zor koşulların insanlar üzerindeki bir

yansıması olur: “*Çanakkale Savaşı günlerinde Türk milleti ve Osmanlı devletinin içinde bulunduğu yokluk ve yoksulluğun en somut, bir o kadar da insanın içini acıtan tezahürü, Hesna'nın ölü bebeğinin şehrin aç kedi ve köpekleri tarafından bir çırpıda parçalanıp yenmesidir.*” (Çetişli, 2007, 190).

Okur, *Ve Çanakkale (Gördüler)* romanında, bebeğinin ölümüyle birlikte zaptiyelerin eline düşen bir Hesnâ ile karşılaşır. Burada hastalanması, hayatının ikinci aşkı olacak olan Doktor Mürsel Bey ile tanışmasını sağlar. Yorgun, hasta ve halsiz olmasına rağmen Hesnâ, Doktor Mürsel Bey'i ilk görüşte etkileyebilecek bir güzelliğe sahiptir. Kendisinin de etkilendiği Doktor Mürsel'in, ilk zamanlar şehit oluşunu kabullenemediği kocası Yüzbaşı Ali olduğunu sanır, sonra kocası olmadığını görünce adeta ona düşman kesilir.

Kocasına ihanet edeceği düşüncesiyle duygularını bir süre kendine itiraf edemez ve bunu, önünde bir engel olarak görür:

“...durmadan ve bilemediği sebeplerden Doktor Mürsel'in bakışlarına kapılıyordu, ayrılamıyordu; ayrılmak istemiyordu nedense. Sebebini bilemediği, böyle olduğu için de korkuyor mu seviniyor mu bir türlü kestiremediği bu durumdan içden içe bir utaniş duyduğu gerçektir lâkin, daha kötüsü utaniş hoşuna gidiyordu; sevimli, güzel, iç ısıtan bir utaniş, Hesnâ'ya bir çok şeyi birden unutturmak istercesine yüreğiyle gönlü arasında çiçekleniyordu.” (Sepetçioğlu, 2015a, 18).

Hesnâ, acılarını dindirecek ve hayal kırıklıklarını telafi edecek bir insana muhtaç çaresiz bir kadındır. Doktor Mürsel'i bu yüzden sığınacak bir liman olarak görür. Çünkü o, doğup büyüdüğü topraklardan ayrılmak zorunda kalan Hesnâ'nın dilinden anlayan, ona yeri geldiğinde dostça yaklaşan ve aynı duyguları aynı yoğunlukta yaşayıp hisseden bir yabancısıdır. Hesnâ böylece kapalı dünyasının kapılarını hemen hemen ilk defa bir yabancıya, hem de erkek olan bir yabancıya açar:

“Hesnâ, Doktor Mürsel'in sesini, sonuna kadar saklayamadığı bir güven duygusu içinde dinlemişti. Aslında o güven duygusunun varlığı tuhafına gidiyordu; daha ilk anda ve karmakarışık bir duygu tutmasında

görüp tanıdığı bir adama güven duymuş olmasını yadırgatıcı buluyordu.. aldanmaktan korkuyor, o duygunun var olmaması gerektiğine inanıyordu.” (Sepetçioğlu, 2015a, 42).

Hesnâ kendisine duyduğu güvenden dolayı, kocasının akrabalarını bulana kadar, Doktor Mürsel Bey’in köşkünde kalmaya razı olur. Hesnâ, köşkün sahibini ve hatta çalışanını bile doğallığı ve tatlılığı ile kendine alıştıırır. Kibirden uzak, cana yakın ve yapmacıksız bir karaktere sahiptir. Başkalarının da hayatını güzelleştiren ve yardımı dokunan bir duruş sergiler.

Alçak gönüllülüğü ve doğallığı ile gönülleri fetheden Hesnâ, kocasının yeğeninin evine gittiğinde köşkün görkemine hemen kapılır. Ancak Hesnâ, köşkün hizmetçisi tarafından bile köşke yakıştırılmaz. Köşk hayatına ait olmayan bir duruş sergileyen Hesnâ’yı kimse aralarına almak istemez. Çünkü Hesnâ her bakımdan Doğu’yu yansıtır ve Batılı bir hayat tarzına ayak uyduramaz. Hesnâ köşkün kızının Avrupai giyim tarzından, yaşayış tarzına kadar pek çok şeyi kendinde denese de yakıştıramaz, hepsinin üzerinde abartılı durduğunu düşünür ve sonunda eski haline geri dönmek ister. Hesnâ alıştığı gibi yaşayıp, davranmaktan mutludur ve başka biri gibi davranamaz. Sonunda kendine ait olan kıyafetlerine, bohçasına, yani özüne döner. Bu köşkte yerini yadırgar hâle gelir. Saf ve masum güzelliği ile zengin salon erkeklerinin başını döndürdükçe, şehit kocasına ihanet ettiğini düşünür ve bu yüzden vicdan azabı çekerek huzursuz olur. Alışık olduğu hayattan farklı bir hayatın içine girdiğinde kendini yalnız hisseder:

“Gördüklerinin hiçbirisiyle ilgilenmedi.. yabancıydı; yalnızlık duygusu sinir köklerine oturmuştu, oralarda hiç terketmeyecekmişcesine yerleşiyordu. Yadırgama hissi de gözleriyle beyni arasında bir ayrı süzgeç olmuştu. Bu durumdayken, varsa bile sofa da, sofadaki eşya da anlamını yitiriyordu gitgide. O kadarla kalsa iyi, değersizleşiyordu da.” (Sepetçioğlu, 2015a, 122).

Yine utanarak da olsa, İstanbul’a geldiğinde sığındığı ilk liman olan Doktor Mürsel’i hatırlar. Çünkü kendine her bakımdan yakın hissettiği ve dertlerine çare olan bu adama ihtiyacı vardır. İçinde bulunduğu bu psikoloji, onu benimseyemediği

akrabalarından uzaklaştırır ve sevdiği ikinci erkek olan Doktor Mürsel'in yanına götürür. Kırk yıllık evi gibi hissettiği Doktor Mürsel'in evinde huzuru bularak hasret kaldığı yuva sıcaklığına kavuşur.

Hesnâ, Doktor Mürsel'e gönlünü kaptırınca, şehit kocası Yüzbaşı Ali'yi tamamen aklından çıkarmak ister. Genç Hesnâ'nın başka birine olan aşkı, ilk sevdiği adamın önemini kaybettirir. Yüzbaşı Ali ile olan hatıraları ve ona olan aşkı, Doktor Mürsel Bey'e duyduğu sevgi ile izlerini kaybetmektedir. Ancak yine de Hesnâ, zaman zaman kocası Yüzbaşı Ali'yi hatırlamaktan kendini alamaz. Anlatıcı Hesnâ'nın yaşadığı bu zor durumu şu şekilde anlatır:

“Artık kesinlikle ölmüş olduğuna inandığı kocası Yüzbaşı Ali Efendi'yi unutmak istiyordu; unutmamıştı; unutmamış değildi, fakat arada bir depreşti mi kötü depreşiyordu küçücük hâtıraları.. bundan sonra, bir güzel hüznün olarak acılarda kalmalıydı. Belki yıllar geçip hatırladığında acısı da, hüznü de bulutlanmış bir silik ışık olarak kalabilirdi. ....Yüzbaşı Ali Efendi'nin, pek birdenbire hayatına girişi ile ancak bir gece boyu süren evliliğinde bir yağız yüz yığıtlığı, bir anda boşaltırmişcesine yalnızlaşmış bir Şam sabahında yapayalnız ve bomboş Şam sokakları yine de bulutların o güzel biçimlenmesinde Hesnâ'yı düşlerden düşlere götürüp getirdi...”
(Sepetçioğlu, 2015b, 73-74).

Hesnâ Doktor Mürsel'e kavuştum dediği anda, onun görev için Çanakkale'ye gitmesi gerektiğini öğrenir. Sevdiği ikinci adamın da vatanî bir görev için kendisinden uzaklara gideceğini düşünmek, onu bir kez daha yıkar. Hesnâ ömrünün hep hasret çekip, yol gözlemekle geçerek, yapayalnız son bulacağını düşünür. Sevgi bağıyla bağlandığı her insanla arasına uçurumların girdiğini görür ve gözlerinin önüne kocası Yüzbaşı Ali ile yaşadıkları gelir. Çünkü şehit kocası da evliliğinin sabahında, Doktor Mürsel'in sözlerine benzer sözler söyleyerek dönmek üzere gider: *“Evet.. benim.. kaderim bu demek ki. Yüzbaşı da evlendiğim sabah gitmişti.. bir daha, dönmemişti. Halbuki, bekle..! demişti o da.. bekle.. demişti.”* (Sepetçioğlu, 2015a, 339).

Doktor Mürsel yokken, onun evine sahip çıkan Hesnâ, söz verdiği gibi Sabri adında bir askerın düğününe ev sahipliği yapar. Böylece sevdiği adama verdiği sözü

layıkıyla yerine getirmiş olur. Hesnâ oldukça hamarattır ve hemen her erkeğin evlenmek isteyebileceği bir kadındır.³

Çanakkale Mahşeri romanında yer alan Mehmed'in Karısı, İkinci Balkan Savaşı gazisi Akyazılı Mehmed'in karısıdır. Mehmed'in Karısı, bir süre sonra hamile olduğu haberini alır. Ancak Çanakkale'de başlayan savaşa katılması için kocasını cepheye göndermek zorundadır.

Yahya Çavuş'un Karısı; Çanakkale'ye savaşmaya giden kocası kahraman Ezineli Yahya Çavuş'un sağ salim geri dönüşünü üç yaşındaki oğlu Muharrem ile bekleyişiyle, *Çanakkale Mahşeri* romanında okurun karşısına çıkan diğer bir Anadolu kadınıdır.

Çanakkale Askerine Rütbe Gerekmez romanında yer alan Nimet, Çanakkale Savaşı'na katılan İbrahim Aga'nın teyzesinin kızıdır. Nimet hamileyken, kocasını bu savaşa gönderir ve kocası istihkâm bölüğünde savaştayken bir kız çocuğu dünyaya getirir. Nimet, kocası cepheye gidince yapayalnız hayat mücadelesi vermek zorunda kalan cesur Türk kadınlarını temsil etmektedir.

Güllü Gelin, *Çanakkale Askerine Rütbe Gerekmez* romanında Çanakkale Savaşı'na giden kocası Haydar'ın sağ salim dönüşünü bekleyen bir köylü kadınıdır.

Zulüm Dağları Aşar Çanakkale İçinde romanında yer alan Zeynep Gelin, yeni evlendiği kocasını Trablusgarp Savaşı'na gönderen ve onun sağ salim evine dönüşünü hasretle bekleyen tazecik bir gelindir.

Yıldız Gelin, *Zulüm Dağları Aşar Çanakkale İçinde* romanında, sevdiği insanı savaşmak için cepheye gönderen, vatanına derinden bağlı, varını yoğunu bu uğurda feda etmeye hazır, on yedi yaşında, gözü yaşlı gencecik Anadolu kızıdır.

---

³ Hesnâ'nın cephe gerisindeki durumu bu şekildedir. Cephedeki konumu ise, "Cephede Kadınlar" tasnifi içindeki "Hemşireler" başlığı altında yer almaktadır. (B.N.)

Melek, nikâhlısı Hüseyin'i savaşa gönderen, daha on sekiz yaşında bir genç kızdır. İçindeki acı ve sevdiğinden ayrılmanın üzüntüsü *Zulüm Dağları Aşar Çanakkale İçinde* romanında, ağıt şeklinde dudaklarından dökülür:

*“Ağamı gönderdim Çanakkale'ye
Çifte silahımı taktım beline
Ayrılık ne acı taze geline
Tez gel ağam tez gel dayanamam ben
Bir dalınca uykuya, uyanamam ben.”* (Özen, 2000, 96).

Melek de diğer genç kadınlar gibi, kocasını Çanakkale'ye, düşmanla mücadeleye yollayan Anadolu kadınlarının bir örneğidir.

Zulüm Dağları Aşar Çanakkale İçinde romanında, Anadolu'da yetişen, yüreği temiz, vatansever gençlerden biri olan Elifçe; Kastamonulu Fatma Ana'nın gelini, Ahmet'in de karısıdır. Daha üç aylık gelin iken, onu kocasından Trablusgarp'taki savaş ayırır. Elifçe kız, bağına taş basarak helâlleşip kocasını uğurlar. Bir süre sonra kocasının şehitlik makamına eriştiği haberini alır. Dünyası başına yıkılan, hayalleri yarım kalan bu genç kız yüreğinin acısını dizelere döker:

*“Bu mezar bana dar demedin mi
Kara kurşun vurunca oy demedin mi
Sılamda bir Elifçe'm var demedin mi
Ahmet'im Ahmet'im aslan Ahmet'im
Kavuşmamız mahşere kaldı Ahmet'im.”* (Özen, 2000, 43).

Üç aylık hamile olan Elifçe, kocası Ahmet'in şehit olmasının ardından, doğacak bebek yetim kalmasın diye, Fatma Ana'nın isteğiyle ortanca oğlu Mehmet'le, yani kayınbiraderiyle nikâhlanır. Herkes tarafından sevilen, huyu güzel Elifçe'ye kader bu sefer de gülmez. Çünkü Çanakkale'de çıkan savaşa gidecekler arasında Mehmet de vardır. Elifçe vatan söz konusu olduğunda yine sesini çıkarmaz ve Mehmet'i de helalleşip cepheye yollar. Çanakkale askerleri için toplanan yardıma Elifçe de destek olur, elinde avucunda kalan tek değerli varlık olarak gördüğü yüzüğünü vatan için bağışlar: *“Çıkarıp parmağındaki yüzüğü, Muhtar'ın masasının*

üstüne koyuverdi. ‘Neyleyim yüzüğü, gayri iki yiğit gittikten sonra... Olsaydı başka bir şeyim, vallahi hepsini vatan için buraya sererdim...’” (Özen, 2000, 91). Bir süre sonra Mehmet’in de kara haberini duyar ve Elifçe bu sefer de kocasının küçük erkek kardeşi Mustafa ile evlendirilir.⁴

Şafakta Yanan Mumlar romanının kişilerinden biri olan Zehra, Gülbahar Nine’nin annesidir. Kocasını cepheye gönderenler arasında şanslı olanlardandır. Çünkü vatan için mücadele etmeye giden kocasına, gazi olarak kavuşur: “Gülbahar’ın annesi Zehra şanslıydı. Hasan Dede tek kolu kesilmiş olarak dönünce bir daha cepheye gönderilmemiş, seksen dokuz yaşında eceliyle ölene kadar çoluğuyla, çocuğuyla bir arada yaşamıştı. Mehmet ve Zeynep’i, yani torununun torunlarını bile görmüştü.” (Ural, 2015, 61).

Bir Çanakkale Destanı Şehadetname romanındaki Resmiye, düşmana karşı vatanını korumak için Çanakkale’ye giden ve Seddülbahir Tabyası’nda görev alan Hasan Binbaşı’nın karısıdır. Biri rüştiyeye giden, diğeri okula yeni başlayan iki oğlu ve kızı Gülnihal ile birlikte İstanbul’da hayatını sürdürmeye çalışır. Kocasını vatanî görev için giderken, kendisini ve çocuklarını annesi ile babasına emanet eder. Kocasının yuvasına sağ salim dönüşünü bekleyen Resmiye, Hasan Binbaşı’ya olan duygularını yazdığı bir mektupta dizelere döker:

“Albayrak önünde resmin duruyor,
Oğulcuğun her gün seni soruyor,
Bahçemizde sarı güller soluyor,
Toprağımız şehit kanı doluyor.” (Alptekin, 2007, 143).

Resmiye savaşa kocasını yollayan, evine ve yuvasına sahip çıkıp, kocasının gözünü arkada bırakmayan Anadolu kadınlarının bir örneğidir.

Çanakkale’ye Gidenler romanında Hasan Hoca’nın karısı; Çanakkale Savaşı’nda 27. Alay 2. Tabur İmamı olarak görev yapan Hasan Hoca’nın eşi, iki çocuğunun da anasıdır. Ailesine haber vermeden, tabur imamlığı için gönüllü olarak

⁴ Okur, Elifçe gelini buradan sonra, Çanakkale cephesinde görmeye başlar. Savaşın hüküm sürdüğü topraklarda Elifçe’nin üstlendiği role, “Cephede Kadın” başlığı altında, “Hemşireler” bölümünde yer verilmiştir. (B.N.)

orduya yazılan kocasının cepheye gideceğini öğrenen kadın, bu karara destek çıkararak eşinin yanında bir duruş sergiler: “*Sen bilirsin hoca efendi. Küffara karşı vuruşmak mukaddes. Ölürsen şehitsin. Kalırsan gazi. Bundan büyük şeref olur mu? Sen bizi düşünme, biz seninle gurur duyarız. Ölsen de, dönsen de...*” (Bilgin, 2009, 181).

Kocasını savaşa gittikten sonra Konya’ya, babasının yanına gitmeyi kabul etmez. Elinden gelen dikiş nakış sayesinde iki çocuğuna bakarak geçimini sağlar: “*Olmaz öyle şey! Hasan Hoca’nın karısı korkmuş, buralara dek gelmiş dedirtmem kendime. Evvelallah çocuklarımla, şerefim ve namusumla otururum! Sen bizi düşünme...*” (Bilgin, 2009, 181). Kocasını bu görev için cesaretlendirerek, helalleşip Seddülbahir mıntıkasına yollar ve evine sahip çıkarak kocasının gözünü arkada bırakmaz. Savaşta şehitlik mertebesine ulaşan kocasının ardından, yeni doğan çocuğuna ve kızına hem analık hem de babalık yapmak zorunda kalan güçlü bir Anadolu kadınıdır.

3.3. ÇALIŞAN KADINLAR

Vatan coğrafyasının sınırlarında düşmanla savaş devam ederken, içeride de isyancıların ve eşkıyaların korkusu vardır. Cephe gerisindekiler cephedeki yakınlarının akıbetinden korkmakta, bir yandan da umutla onların dönüşünü beklemektedir. Lakin bu arada hayat da devam etmektedir. Gündelik hayatın ihtiyaçları bütün yokluklara rağmen, kendini hissettirmektedir. Çalışan ve ailenin ihtiyaçlarını karşılayan erkeklerin cepheye olması, bu ihtiyaçların yokluğu anlamına gelmez. Bu durumda barış zamanlarında çalışarak erkeklere yardımcı olan kadınlar; ailelerinin, çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak ve daha başka sebeplerle daha fazla çalışmak zorundadır.

Bir Çanakkale Destanı Şehadetname romanının kadın roman kişilerinden biri olan Huriye Hanım, bir oğlu Balkan Savaşı’nda şehit düşen, savaşın ardından da

ailesiyle birlikte Üsküp'ten İstanbul'a göç etmek zorunda kalarak evini, toprağını, akrabalarını ve sevdiklerini ardında bırakan bir kadındır. Göç sırasında kocasını kaybeder ve onu, vefat ettiği yerin yakınındaki bir köye gömmek zorunda kalır. Yolculuk esnasında aniden karşılarına çıkan, Balkan Savaşı'nda aklını kaybetmiş Hüsnü adlı bir gence de sahip çıkar. Ailesinden geriye kalan oğlu, kızı ve bir de sorumluluğunu üstlendikleri Hüsnü ile İstanbul'a gider. Kocasının mezarını, düşman eline geçen Balkan topraklarında bir daha ziyaret etme fırsatı bulamaz.

Üsküp'ten İstanbul'a geldikten hemen sonra kızını, esnaflık yapan biriyle evlendirir. Yanında kalan tek evladı, İstanbul Sultanisi öğrencisi Ömer ve oğlu gibi sevip benimsediği Hüsnü ile birlikte yaşamına devam eder. Huriye Hanım bakıma muhtaç durumda olan savaş gazisi Hüsnü'ye sahip çıkıp, annelik yaparak ne kadar yüreği geniş olduğunu gösterir. Bu kadın, cephelere yardım etmek amacıyla Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne çamaşır ve sargı bezi gibi ihtiyaçları dikmek üzere giden kadınların arasına katılacak kadar da vatansever bir Osmanlı hanımıdır. Huriye Hanım, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nden herhangi bir maddi gelir elde etmez, kendisi bu cemiyete yardım için bağışlar yapar. Bu cemiyette Huriye Hanım'ın çalışma koşulları hakkında romanda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Evlerinde çıkan bir yangın sırasında hayatını kaybeden Huriye Hanım, göçmen olarak geldiği İstanbul'da toprağa verilerek, kocasına hasret bir şekilde kırk iki yıllık ömrünü tamamlar.

Bir Çanakkale Destanı Şehadetname romanında Gülzade Hanım, İstanbul'da bir rüştiyede muallim olan Şerafeddin Efendi'nin karısı, Didar ile Mehmed Salih'in de anasıdır. Ailesine çok düşkün olan Gülzade Hanım, evini ayakta tutan ve ailesindeki her bireye destek veren fedakâr bir Türk kadını örneğidir. Kocasını, çocukları ve aile büyükleri ve daha da önemlisi vatanına yürekten bağlıdır. Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nde cephelere yardım için yapılan faaliyetlere katılması, bu vatansever yönünü göstermektedir. Gülzade Hanım bu cemiyetten hiçbir maddi gelir beklemez, aksine Huriye Hanım gibi bağışlarda bulunur.

Gülzade Hanım dostluk çerçevesinde birbirlerine ziyaretlerde buldukları Huriye Hanım'ın, evinde çıkan yangın sonucu hayatını kaybetmesi üzerine, oğlu

Ömer ile yanlarında kalan Hüsnü'ye ailesiyle birlikte sahip çıkar. Evlenmek için yaşının küçük olduğunu düşündüğü kızı Didar ile oğlu gibi gördüğü Ömer'in nişanlanmasına bile razı olur.

İstanbul Sultanisi'nde eğitim gören oğlu Mehmet Salih'in içinde, Çanakkale'de çıkan savaşa gönüllü olarak gitmek yatmaktadır. Evini açtığı Ömer'de de aynı duyguların var olduğunu gören Gülzade Hanım, eğitimine devam eden bu iki gencin okullarını bırakıp cepheye yazılmalarına engel olamaz. Gülzade Hanım, vatan için cepheye iki evlat gönderen bir anadır.

Savaşa giden oğulların ardından kızı Didar ile birlikte, cepheden yaralı olarak hastanelere getirilen askerlerin tedavisine yardımcı olmaya çalışır. Bu anne – kız, bir hafta boyunca gönüllü olarak çalıştıkları hastanelerde herhangi bir maddi gelir beklentisi içinde olmaz. Sadece yardım etmek amacıyla gittikleri hastanelerde yaralılarla ilgilenirken, bir yandan da sağlık alanında çeşitli bilgiler öğrenirler:

“Bir haftadır, o hastane senin, bu hastane benim gezmişler, yaralılara faydalı olmaya çalışmışlardır. Bir gün bile mola vermeden yaptıkları bu çalışmalar yüzünden de yorulmuşlardı. Hele bu son hastanede; Hilal-i Ahmer'in Kadırga'daki hastanesinde, yirmi dört saat aralıksız görev yapmışlar, hiç dinlenmemişler, yarım hemşire kadar da bilgi sahibi olmuşlardı.” (Alptekin, 2007, 345-346).

Oğlunun cepheden geri dönüşünü bekleyen Gülzade Hanım, bir süre sonra eve gelen mektupla oğlunun acı haberini alarak yıkılır:

“İçin için, sessiz sessiz gözyaşı dökmeye başladı. Bir haftadır her hastane odasında aradığı, her yaralının yüzünde oğlunu gördüğü dakikalardan çok önce o, ulaşacağı mertebeye ulaşmış meğer dedi içinden. Evin tek erkek evladı şehit düşmüştü. Hu çeken dervişler gibi, sallana sallana ağlamasını sürdürdü. Ara sıra dizlerini dövdü.” (Alptekin, 2007, 350).

Oğlunun şehit haberinin ardından, evini açtığı ve daha sonra kızı Didar ile nişanladığı Ömer'in de acı haberini alır. Artık şehit anası olan Gülzade Hanım,

savaşın zaferle sonuçlanmasının ardından, vatan uğruna can veren oğlu Mehmed Salih ile manevi oğlu olarak gördüğü Ömer’le bir kez daha gurur duyar.

3.4. KENTLİ KADINLAR

Çanakkale Savaşı zamanında şehir ortamında yaşayan kadınların kimisi savaşan Türk askerlerine yardım etmek için elinden geleni yaparken, kimisi bu savaşa tamamen yabancı kalmayı tercih eder. Çalışmada ele alınan romanlarda da görüleceği üzere; özellikle İstanbul’da yaşayan kadınlarda savaşın yansımaları farklı olmuştur. İstanbul’un zengin kesimlerinden olan kadınlarda, genellikle zevk ve eğlence düşkünlüğü görülmektedir. Daha vatansever duygulara sahip olanlar ise, bu duygularla birlikte hareket etmiş ve cephede savaşan Türk askerlerini desteklemişlerdir.

Ve Çanakkale (Geldiler) romanının kadınlarından biri olan Câvidân, varlıklı bir aile olan Selâmeddin Bey ile Saliha Hanım’ın kızıdır. Babadan sahip olduğu zenginlik sebebiyle, çocukluğundan beri her istediğini elde etmeye alışkındır. Her türlü ahlakî değerden yoksun olarak yetişen Câvidân, sadece kendi zevk ve eğlencesini düşünür. Avrupa’yı, özellikle Fransızları örnek almak ister ve bunun sadece giyim kuşam taklidiyle mümkün olabileceğini zanneder. İçinde bulunduğu cemiyete karşı gösteriş yapmak iddiasındadır ve anlasa da anlamasa da bu uğurda birtakım yenilikler yapmaya çalışır. Yaptığı her yenilik üzerinde abartılı durur ve kendini çoğu kez gülünç bir duruma düşürür. Câvidân kendi kültürü ile Avrupa arasında sıkışıp kalarak, sonunda kendi istek ve arzularının esiri olur:

“Savaş yıllarında tıpkı Tanzimat’tan sonraki dönemlerde de görüldüğü gibi, Batılulaşmayı, sahip olunan kültürel ve ahlâki değer yargularından kendini soyutlama olarak anlayan, yozlaşmış gençliği temsil eden bir kişidir. Her türlü maddî ve manevî kıymet hükümlerinden habersiz, toplumsal meselelere duyarsız, memleketin içinde bulunduğu hayatî duruma

rağmen, vatan için verilen canlara ve akıtılan kanlara hiç umursamadan, sadece kendi zevk ve eğlencesini düşünen bir tip olarak romanda yer almıştır.” (Mat, 2007, 168)

Câvidân, sahip olduğu güzelliği ve babasından gelen serveti hiç çekinmeden kullanır. Narsistlik derecesinde kendine hayran olan Câvidân, dişiliğini çoğu zaman erkeklere karşı bir silah olarak kullanır. Onun yaşadığı bu lüks ve eğlenceli hayat, gençliğini istediği gibi yaşayamayan annesi Sâliha Hanım’ı bile kıskandırır. Şımarık halleriyle dikkat çeken bir karakter olan Câvidân’ın, yardıma ihtiyacı olan insanlara karşı tutum ve düşünceleri dikkat çekicidir:

“Yüzünü buruşturmuş, hiç mi hiç sevmemiş gördüklerini, hattâ saklanmaz bir iğrenmişlikte bakıyor, kin ışıkları kıvılcımlanıyordu gözlerinde. Ve bütün bunlar, hiç bir kötülük duygusunun etkisinde gelişmiyordu, sâdece yolunu tıkamış olan haddini bilmez medeniyetten habersiz kişilerin, varacağı yere engel olmaları gibi bir densizliği hazmedemiyordu. Yüreği, onların buna hakları olmadığını söylüyordu.” (Sepetçioğlu, 2014, 145).

Savaşın ortasındaki vatan topraklarından, içinde bulunulan zor koşullardan, memleketi kurtarmak uğruna dökülen kanlardan ve feda edilen canlardan habersiz yaşayan Câvidân, bu halinden oldukça memnun ve duyarsız bir duruş sergiler. Hatta düşman kuvvetlerine acıma hissi duyar, Türk milletinden olan bazı yoksullara ise merhametini esirger.

Zengin salon erkeklerinin olduğu cemiyetlere, sadece zaman geçirmek ve gösteriş yapmak için katılmaya alışkın olan Câvidân, muallimlik yapmakta olan Doğan Bey adlı bir gence âşık olur. Tek bir erkeğe ait olma duygusunu hiç tatmamış olan bu genç kız için bu duygular çok farklıdır:

“Câvidân, Muallim Doğan Bey’in değişen sesinin değil, daha bir belirginleşmiş gözlerinin, alınının, alınının hemen üstünde çizgilenmiş saçlarının etkisine kapılıvermişti, hiç çekinmeden süzüyordu gördüğü çizgileri, süzüşü bütün yüzüne renk oluyor, tebessümünü alevlendiriyordu. Bir an sürdü fazla değil, fakat o bir an içinde bin kuş uçu, bin çiçek açtı, bin arı balını sağdı.. sıcakık sütler aktı genç ineklerin memesinden ve bin

kelebek güneşlere kanatlandı. Muallim Doğan Bey ağacın özündeki suyu yudumladığını sandı; Câvidân, ay ışığındaki bir damarın açıldığını ve o damara karışıp ışıklaştığını hissetti.” (Sepetçioğlu, 2014, 159).

Bir muallime bu kadar yoğun duygular hissetmesinin nedeni, Doğan Bey’in Câvidân’ın daha önce hiç bilmediği mütevazı bir hayattan gelmesi ve böylece kendisine aslında içten içe aradığı huzuru tattırmasıdır. Bu huzur sayesinde Câvidân, Doğan Bey ile arasında bulunan kültür farklılığını yok sayar ve herkeste bir kusur arayan tarafını gizlemeyi tercih eder.

Câvidân şımarık yetişmesinin ve reddedilmeye alışkın olmayışının getirdiği hırsla âşık olduğu insanı elde etmek için, cazibesini kullanmaktan çekinmeyen kadınlardandır. Fransızlara özenip piyano çalmayı öğrenmesi gösteriş meraklısı olmasına bir örnektir. Câvidân, aile çevresinin geniş olmasının etkisiyle Fransız, İngiliz, Amerikan, Rum, Ermeni ve Yahudi gibi pek çok milletten insanla tanışır ve evlerine davet ettiği bu insanlarla çevresini genişletir. Meraklı bir kişiliğe sahip olan genç kız, gençliğinin ilgi ve isteklerine göre tanıdığı insanlardan yararlanma yoluna gider:

“Câvidân çok sık göze çarpıyordu; çok zarifti, çitkırıldım sayılabilecek bir kibarlıkta süzülüyordu konukların arasından.. evsahibesi olduğunu özellikle belli eden alımlı dönüşleri eteklerini çemberleştirirken birinden ötekine koşturduğu konuklar, Câvidân’ı çok sempatik buluyorlardı...” (Sepetçioğlu, 2014, 182).

Sevdiği adamı ailesiyle hemen tanıştırmayı isteyen ve kafasına koyduğunu da yapan Câvidân, bu isteğini gerçekleştirerek modern bir aileye, daha doğrusu modernleşmeye çalışan bir aileye sahip olduğunu gösterir. *Ve Çanakkale (Gördüler)* romanında Câvidân; Doğan Bey ile birlikte Paris’e giderek vatanından uzaklaşır. Artık hep heves ettiği, imrendiği ve kendisini ait hissettiği hayat tarzının merkezi olan Avrupa’ya kavuşur. Câvidân yaşadığı topraklara, yani Türkiye’ye oldukça yabancıdır. Vatansaver duygulardan yoksun olduğu için, sevdiği adam Doğan Bey’i işgal altında olan vatanı için feda etmek istemez. Paris’te kendilerine yeni bir hayat kurmayı istediği için, *Ve Çanakkale (Döndüler)* romanında, Muallim Doğan Bey ile

evlenmeye karar verir. Câvidân, iki kültür arasında sıkışarak, hangi yöne gideceğinin ve hangi yolun daha doğru olacağını bilincinde hiçbir zaman olamaz. Batı kültürüne ve Avrupaî bir hayat tarzına duyduğu hayranlığı neticesinde, yanlış bir Batılılaşma yoluna gider ve dönemin yozlaşmış gençlerini temsil eder.

Sâlihâ Hanım, varlıklı olmanın büyümesine kapılarak, gerçek hayata ve vatan topraklarında yaşanan savaşa tamamen yabancı kalan bir kadındır. *Ve Çanakkale (Geldiler)* romanında, kocası Selâmeddin Bey ile parti, zevk ve eğlence peşinde koşarak, hayatını hep bu şekilde geçirmeyi ister. Ailesi gibi kendisi de Avrupalılaşmaya çalışır, fakat bunun sadece belirli yönlerden olacağını düşünerek, yanlış bir yolda ilerler ve yozlaşır. Genç kızlığını istediği gibi yaşayamaz, okumayı bile öğrenemez ve bu durum hayatı boyunca içinde bir ukde olarak kalır. Kızı Câvidân'ın kendisi gibi eksik olmaması ve iyi koşullarda yetişmesi için elinden geleni yapar. Bazen de kızına sunduğu yaşantıya baktıkça, kızını kıskandırdığı bile olur:

“Aslında kızının her davranışı hoşuna gidiyordu; içinde bir genç Sâlihâ vardı, tıpkı Câvidân'ın eşiydi; fakat şehirde yetişmemişt, ezikti, genç kızlığını yaşayamıyordu bir türlü.. Câvidân olmak, onun gibi yaşamak için çırpınıyordu; Câvidân'ı yaşıyor görünce, içindeki genç kız Sâlihâ gözlerini süze süze haz duyuyordu.” (Sepetçioğlu, 2014, 142).

Fakat Sâlihâ Hanım'ın kızıyla sürekli anlaşmazlıklar yaşadığı da görülmektedir. Kızının sevdiği adamla Avrupa'ya kaçır gibi gidip, bir daha dönmemesini hayatı boyunca kabullenemez. Kıskançlığını ve huysuzluğunu sadece kızına değil, cemiyetindeki insanlardan, evindeki hizmetçilere kadar pek çok kişiye de yansıtır. Kolay kolay hoşnut edilemeyen Sâlihâ Hanım'ın kocasından da memnun olmadığı göze çarpar. Çünkü Sâlihâ Hanım'ı mutlu etmek çok zordur. Kocasının maddi durumu oldukça iyi olsa da, Sâlihâ Hanım'ı içinde bulunduğu yaşantı memnun etmez. İki yabancı gibi, ortak bir yaşam paylaşırlar. Hep daha fazlasını isteyen bir karaktere sahip olan Sâlihâ Hanım, bu yüzden kocası ve hatta kızı Câvidân da dâhil olmak üzere hemen hiç kimseyle anlaşamaz.

Sâliha Hanım, Ali adındaki bir yüzbaşının yeğenidir. Dayısının İstanbul'daki köşkünü yıktırıp, yerine konak yaptırmak istemesi, yine sadece kendisinin ve

ailesinin çıkarlarını düşündüğünün göstergesidir. Fakat Sâlihâ Hanım *Ve Çanakkale (Gördüler)* romanında, yaptıklarının bedelini öder.

Kocası Yüzbaşı Ali'nin şehit haberini alan Hesnâ adlı bir kadın, kocasının akrabaları olan bu insanlara ve dolayısıyla köşklerine sığınmak ister. Sâlihâ, gelinleri olan bu genç kadını da her zamanki kibirli halleriyle küçümser ve onu evinde misafir etmek istemez. Yanlarına yakıştıramadığı Hesnâ'yı, kendilerinin yaptırdıkları konağı ellerinden almaması için kabul etmek zorunda kalır. Sâlihâ Hanım çıkarları doğrultusunda hareket eder ve bunun için Hesnâ'ya servetinden sunar. Böylece Hesnâ'nın susmasını ve yaşadıkları köşkü istememesini amaçlar. *Ve Çanakkale (Döndüler)* romanında, kocası Selâmeddin Bey'in işlerinin yolunda gitmemesi, konaklarının hizmetçileri tarafından soyulması ve haciz edilerek ellerinden alınması sonucunda, evlerinden kaçırdıkları bu genç kadına muhtaç kalır ve onun yanına sığınır:

“Sâlihâ Hanım için tek bir umut kalmıştı, o da gidip köşte Hesnâ'yı bulabilmek.. bunu göze alıyordu artık. Umutsuzluğun kol gezdiği vakit ne kibir, ne gurur, ne dik başlılık ve ne de kendini beğenme.. para etmiyordu. Düşündüğü zaman zâten dikbaşlılık etmediğini anlamıştı ömrünce. Onunki para zenginliğinin verdiği gücün şirretlenmesiydi, dikbaşlılık değil idi. Yine düşündüğü zaman gururun anlamına eremediğini de anlamıştı, öyle bir duygu bilmiyordu herhalde; onunki para şingirtisinin getirdiği kimseleri beğenmeme huyuydu, herkese ve herşeye tepeden bakacaksın ki aşağıda görünmeyisin! Varlıksız mı herif? Karıncaydı... Kala kala, bir kibir kalıyordu geriye, eh, o kadarcığı olsun canım, doğuşundan vardı zâten, elden ne gelirdi ki..?” (Sepetçioğlu, 2015b, 107-108).

Sâlihâ Hanım, Hesnâ'ya yaptıkları aklına geldikçe vicdan azabı çekmeye başlar ve yaptıklarından büyük bir pişmanlık duyar. Kendi kibrinden dolayı, bir türlü sevemediği gelini Hesnâ'nın kaldığı evde bir sığıntı olarak son nefesini verir.

Ve Çanakkale (Gördüler) romanında kentli kadınlardan biri olarak yer alan Doktor Mürsel Bey'in annesi, oğlunu okutup doktor yapan fedakâr bir Türk anasıdır. Hanımefendi duruşu ile anılan bu kadın, oğlunun üzerine titrer. Oğlunu içindeki analık duyguları nedeniyle sürekli koruyup kollamak istediği için; hep yanında

olmasını ister ve evlendirmeyi hiç düşünmez. Gözünden bile sakındığı evladını, evinin yardımcılara emanet ederek hayata gözlerini yumar.

Şafakta Yanan Mumlar romanının kişilerinden olan Emine, Çanakkale'nin Eceabat ilçesinde kızıyla birlikte yaşayan bir pansiyon işletmecisidir. Bu pansiyonu, kocasının Almanya'ya gittiği yıl açar. Emine burada, Çanakkale'yi ziyarete gelen yabancı turistleri ve savaştan askerlerin yakınlarını misafir eder. İlkokulu bitirdikten sonra okumaya devam etmeyen Emine, çocukluğunu ve gençliğini annesi ve babasına yardım ederek geçirir. El işleriyle de uğraşmayı çok sever ve gençlik yıllarını bu şekilde devam ettirir. Evlilik yaşı geldiğinde de yuvasını kurar.

Okumadığı için sonradan pişmanlık duyan Emine, kendini geliştirmek için elinden geleni yapar: *“Emine ilkokuldan sonra okumamıştı ama, sezgileri ve sağduyusuyla her zaman doğruyu yanlıştan ayırabilmişti. Bildiğinden şaşmaz bir kararlılığı, aklına koyduğunu yapan güçlü bir kişiliği vardı. Az konuşur, çok dinler, aklına yatmadıkça kimsenin dediğine uymazdı.”* (Ural, 2015, 28). Çocuklarının okumasını çok ister ve hayatı boyunca bunun için çabalar. Özellikle kızı Zeynep'in yüksekokullarda okuyup iyi bir meslek sahibi olmasını ister.

Emine'nin Hasan dedesi ve onun kardeşleri Mustafa Çavuş ve Mehmet Ağa, cephede savaşmış kahramanlıklar gösteren askerlerdendir. Emine çocukluğundan beri bu savaş hikâyeleriyle büyür ve kendi çocuklarına da bu anıları anlatır. Pansiyonunda misafir ettiği yabancı turistler ve savaşa katılan yabancı askerlerin yakınları ile sohbet eder. Onlara kendi tarihini anlatarak bilgiler verir ve küçük yaştan beri kendisine anlatılan anıları onlarla paylaşır. Kendi kültürünü de sergileyerek Türk yaşayış tarzını tanıtır. Böylece savaş yıllarında birbirine düşman olan milletlerin artık dostluk içinde olabileceğini gösterir.

Pınar Öğretmen, Çanakkale'nin Eceabat ilçesinde görev yapan bir İngilizce öğretmenidir. Okuyup araştırmayı seven bir öğretmen olan Pınar, görev yaptığı yerin etkisi ile de tarihe daha da ilgi duyar. Öğrencileri ile arası çok iyidir. Öğrenciler onu bilgi hazinesi olarak görürler, her konuda fikri olan Pınar Öğretmen'e yürekten bağlılık duyarlar:

“Pınar öğretmenin bir başka özelliği de okulun en genç öğretmeni olmasıydı. Bu da, öğrencilerin onu neredeyse bir arkadaş gibi görüp, ona daha kolay yaklaşabilmelerini sağlıyordu. Gerçekten de, öğrencilerinin sorunlarıyla yakından ilgilenirdi. Onlara ders konularının dışında pek çok şey anlatırdı.” (Ural, 2015, 30).

Pınar Öğretmen, yaşadığı yerde düzenlenen Şafak Töreni gibi törenlerin zamanı yaklaştığında, sınıftaki öğrencileri bu konularla ilgili aydınlatır ve onlara tarih bilincini aşılamaaya çalışır. Pınar Öğretmen *Şafakta Yanan Mumlar* romanında, her milletin, savaş yıllarını unutup, artık barış içinde yaşamasını ve birbirlerine ziyaretlerde bulunması gerektiğini düşünür.

Bir Çanakkale Destanı Şehadetname romanında Ömer’in kız kardeşi, erkek kardeşlerinden birini Balkan Savaşı’nda şehit veren bir kadındır. Bu savaş nedeniyle Üsküp’ten İstanbul’a ailesiyle birlikte göç ederken babası da vefat eder. Genç yaşta pek çok acıyla karşı karşıya kalması bakımından, dönemin göçmenlerinin içler acısı durumunu gözler önüne serer.

Annesi ve diğer erkek kardeşi Ömer ile İstanbul’a göç ettikten kısa bir süre sonra annesi tarafından, işi gücü yerinde bir esnafla evlendirilir. Daha sonra iki kız çocuğu dünyaya getirerek evinin hanımı olur ve yuvasına sahip çıkar.

Günün birinde annesini, evinde çıkan bir yangın sonucunda kaybeder. Annesinin ölümüyle yapayalnız kalan kardeşi Ömer ile evlerine bakmak için aldıkları Hüsnü adlı yarı akıllı garibana da sahip çıkarak kol kanat gerer:

“Kızkardeşi bakmakla yükümlü olan iki kızı büyütmeye çalışıyor, evinin her türlü işini tek başına yardımcısız yapıyor, bakkal dükkânı işlettiği için akşamları yorgun argın evine gelen kocasına ve arta kalan zamanlarda da, kocasına belli etmeden ağabeyi Ömer ve Hüsnü’ye hizmet etmeye çalışıyordu.” (Alptekin, 2007, 126).

Kocasının savaştan dolayı iş durumları kötüye gitmeye başlayınca, kardeşi ile Hüsnü’ye bakamaz duruma gelir. İçi kan ağlayarak da olsa, ikisinin de Ömer’in arkadaşının evine taşınmasına göz yummak zorunda kalır. Bir süre sonra kardeşinin

Çanakkale Savaşı'na gönüllü olarak katıldığını öğrenir. Sonunda ailesinden geriye kalan tek kişi olan Ömer'in şehit haberini alarak onu da kaybeder.

3.5. KIZ ÇOCUKLARI VE GENÇ KIZLAR

Savaşın ortasında kendini bulan çocuklar, savaşın getirdiği yoksulluklarla ve zorluklarla belki de en acımasız şekilde karşı karşıya gelenlerdir. Çünkü çocukların dünyasına bakıldığında, savaş onlara tamamen yabancı bir durumdur. Daha anne karnındayken hayatını kaybeden, doğduktan sonra kendini çaresizlik ve acılarla dolu bir hayatın içinde bulup ölen bebekler savaşın acı manzaralarından birini oluşturur. Bunun yanında, babası ve ağabeyleri Çanakkale cephesine gittiği için annesiyle birlikte küçük yaşta geçim derdine düşen çocuklar da vardır. Bu çocuklar cephe gerisinde kalmış olsa da, Anadolu'da kendi savaşını veren insanların bir örneği olur:

“Harpler tüm insanlar için olduğu gibi çocuklar için de yoksunlukları beraberinde getirir. Hür vakitlerin ve barış zamanlarının şen yüzlerini, sıhhatli ve huzurlu bakışlarını, dinç bedenlerini, güven dolu seslenişlerini savaş vakitlerinde bulmak mümkün değildir. Harpler, maddî manevî yoksunluklarıyla çocukları vaktinden önce büyüttüğü gibi ihtiyarlatır da.” (Ceyhan Akça, 2014, 395).

Ve Çanakkale (Geldiler) romanında Ali Yüzbaşı'nın kızı, Çanakkale Savaşı zamanı dünyaya gelip yoksulluk, zor koşullar ve göç gibi nedenlerle isimleri bile konulamadan hayata gözlerini yuman bebeklere bir örnek teşkil eder. Bu kız bebeğinin babası askerdir ve daha bebek doğmadan göreve gider. Babası Yüzbaşı Ali'nin şehit haberi geldikten sonra bebek, annesinin kucağında İstanbul'a gitmek üzere yola çıkar. Yapılan vapur yolculuğu sırasında bebek hayatını kaybeder. İstanbul'a gelip vapurdan indikleri zaman, bebek buldukları yere yakın boş bir alana gömülür. Sonunda bu cansız beden, aç köpekler tarafından gömüldüğü yerden çıkarılır ve yenilir.

Babası vefat eden, iki abisinin ikisi de şehit düşen Zehra, anası Hala Hatun ile birlikte yaşamaktadır. Genç yaşta hayallerini unutup, sabanla tanışmak zorunda kalır ve başlarında bir erkek bulunmadığı için tarla işleriyle ilgilenerek geçimlerini sağlamaya çalışır.⁵ Çalışmaktan dolayı kendini bile unutan Zehra'nın karşısına bir gün bir delikanlı çıkar. Evlerinde bir erkek olmamasından dolayı, pek çok sorumluluk almasının unutturduğu duyguları belki de ilk defa Aydın adındaki bu genç ile tadar:

“Yürek çarpıntısına benzer bir kıpırtı vardı göğsüne doğru ama korkulardan, endişelerden değildi, belki utancındandı; utandığını biliyordu çünkü. Nitekim yüzü yavaştan birdenbireye varmış bir hızda kızarmış, avuç içleri terlemişti. Birisi görürverirse korkusu içinde bir avucunu ötekinde, ötekini berikinde saklayacağım diye uğraştı durdu.” (Sepetçioğlu, 2015b, 148).

Aydın, Zehra'yı hayallerine ulaştırabilecek bir şanstır ve bu şans Zehra'nın hayatını tamamen değiştirecektir.⁶

Çanakkale Mahşeri romanında Nadide, küçük bir yaşta olmanın da vermiş olduğu hassasiyetle savaştan en çok etkilenen masum çocuk yüzlerinden biridir. Babası ve üç ağabeyi vatan uğruna savaşmak için evlerinden ayrılınca, küçük Nadide, annesiyle bir başına yalnız yaşamak zorunda kalır. Başlarında bir erkek bulunmadan annesiyle hayat mücadelesine girmenin zorluklarını yaşar. Çünkü geçimlerini kendi başlarına sağlamak ve her işe kendileri koşmak zorunda kalırlar. Küçük yaşta iken abilerinin şehit olması gibi pek çok acıyla tanışır ve bu acılarla başa çıkmak zorunda kalır:

“Babası ve ağabeyleri askere giderlerken feryat ederek ağlamıştı. O zaman kendi gözlerinden süzülen yaşların, annesinin gözyaşlarını daha da

⁵ Burada Zehra'yı aynı zamanda çalışan bir kadın olarak görmekteyiz. Ancak Zehra'nın; baskın olan yönleri doğrultusunda “Çalışan Kadınlar” tasnifi yerine, “Kız Çocukları ve Genç Kızlar” tasnifinin içinde yer alması daha uygun bulunmuştur. (B.N.)

⁶ Sepetçioğlu'nun *Ve Çanakkale (Gördüler)* romanında, Zehra'nın cephe gerisindeki duruşu bu şekildedir. Cephede gönüllü olarak hemşirelik mesleğini yapısına ise, “cephede kadınlar” tasnifi içindeki “hemşireler” başlığı altında yer verilmiştir. (B.N.)

artırdığını anlamıştı. Şimdi de hasretlerini duyuyor; ama annesinin yanında ağlamaya dikkat ediyordu. Kendisini tutamayacağını anladığı zamanlar, ya تنها bir yer bulur, yahut da yatağına girer, yorganını başına çekerdi.”
(Niyazi, 2016, 27).

Her çocuk gibi çocukluğunu yaşamak yerine, omuzlarına çökmüş olan sorumlulukların farkında olarak annesiyle birlikte evin sorumluluğunu üstlenir. Nadide *Çanakkale Mahşeri* romanında, savaşın çocuklar üzerinde bıraktığı etkiyi yansıtan bir karakter olması bakımından önem taşımaktadır.

Çanakkale Mahşeri adlı romandaki Dilara, tıp öğrencisi olup daha sonra gönüllü olarak Çanakkale cephesindeki savaşa katılan Hasan Şakir’in sevdiği kızdır. Pes etmeyen ve savaşın iç karartıcı ortamında bile umudunu yitirmeyen, topraklarına derinden bağlı bir Türk gencidir. Dilara vatanına olan duyarlılığını şu sözlerle ifade eder:

“Her milletin yükseliş, düşüş dönemleri vardır. Böyle hazin günlerin bizim neslimize rastlamasını istemezdim; ne yapalım ki rastladı. Şimdi ‘kader’ deyip sabretmeli, fedakârlıktan kaçınmamalıyız. Beni daha çok yaralayan, yüzyıllardan beri beraber yaşadığımız gayri müslim vatandaşlarımızın bayram yapmaları, karşılama komiteleri kurmaları oldu.”
(Niyazi, 2016, 19).

Sevdiği genci savaşa gönderen Dilara, umutla yollarını gözlediği, sözlüsü olarak gördüğü Hasan Şakir’in şehit olduğu haberini alır. Dilara heveslerini, aşkını ve hayallerini Çanakkale’de elde edilecek zafer uğruna feda eden, Anadolu’nun gözü yaşlı genç kızlarından.

Çanakkale Askerine Rütbe Gerekmez romanında Kiraz, Balkan Harbi’nde abisinin şehit düşmesi sonucunda, annesi ile babasının daha çok üzerine titreyip gözünden sakındığı, evin tek kızıdır. Güzelliğinin yanında, Anadolu’nun zor yaşam koşullarından öğrendiği güçlü bir duruşa da sahiptir. Erkek işi demeden her işe atılan, köyün yaşayış biçimine alışkın, çalışkan bir genç kızdır⁷: *“Kiraz, hayli uzun*

⁷ Burada Kiraz’ı aynı zamanda çalışan bir kadın olarak görmekteyiz. Ancak Kiraz’ın; baskın olan yönleri doğrultusunda “Çalışan Kadınlar” tasnifi yerine, “Kız Çocukları ve Genç Kızlar” tasnifinin içinde yer alması daha uygun bulunmuştur. (B.N.)

boylu, güler yüzlü, işbilir, saygılı bir genç kızdı. Yürekliydi de üstelik. Çapaya giderken, orak biçerken, harman döverken uzaktan uzağa maniler atar, sıcak ağustos güneşi altında çalışanlar onun manileriyle biraz olsun neşelenirlerdi.” (Özol, 2006, 15).

Köyün delikanlılarından İbrahim Aga ile nişanlı olan Kiraz, nişanlısının Çanakkale cephesindeki savaşa gideceğini öğrenir. Durum böyle olunca nişanı atmaya düşünmez ve İbrahim Aga'ya ne zaman cepheden dönerse dönsün, onu bekleyeceğine dair bir söz verir. Sevdiği adamı vatanın kurtarılması için yolcu ederek, diğer asker yolu gözleyen gözü yaşlı kadınlar ve analar gibi sabırla nişanlısının sağ salim dönüşünü bekler.

Kiraz, okuma yazması olmasa bile, komşu kadınların yardımıyla İbrahim Aga ile mektuplaşır. Çanakkale Savaşı zaferle sonuçlanır fakat nişanlısı İbrahim Aga, bu sefer tümeniyle birlikte Arabistan cephelerine görevlendirilir. Kiraz *Çanakkale Askerine Rütbe Gerekmez* romanında, sevdiği adamla kurduğu evlilik hayallerini, vatanının istikbali için gerçekleştiremeyen genç kızlara bir örnektir.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında yer alan Semahat, Doktor Salih Bey'in torunudur. Adını büyük babaannesi Semahat Hanımefendi'den alır. Taylar'ın kardeş torunu Ali Osman ile birlikte büyüyen ve yakın arkadaş olan Semahat bir psikiyatristtir. İki ailenin büyükleri bu iki gencin evlenmesini istese de Ali Osman, özellikle de Semahat dost kalmayı tercih ederler. Çünkü Semahat, mesleğini en iyi şekilde yapmak isteyerek evliliğe mesafeli durmayı tercih eder. Bu yönüyle modern zamanın genç kızlarına örnek teşkil eder.

Şafakta Yanan Mumlar romanında Zeynep, annesi ile birlikte Çanakkale'nin Eceabat ilçesinde yaşayan ve okul çağlarında olan bir kız çocuğudur. Babası Almanya'ya çalışmak için gittiği zaman, annesi Emine yaşadıkları Eceabat'ta bir pansiyon işletmeye başlar. Zeynep de okul zamanlarının dışında, bu pansiyonla ilgilenerek annesine yardım eder. Okumaya meraklı olan Zeynep, Pınar öğretmenine çok değer verir. Ona göre öğretmeni bir bilgi hazinesidir. Zeynep'in öğretmeniyle arasında sıkı bir iletişim vardır. Aklına takılan bir şey olduğunda hemen öğretmenine danışır.

Zeynep annesiyle birlikte, pansiyonlarında özellikle Şafak Töreni için ziyarete gelen yabancıları misafir eder. Hem ailesinin ve atalarının katıldığı savaştan hem de yaşadığı yerin taşıdığı büyük anlamdan dolayı savaş anılarıyla iç içe yaşayarak büyür. Yabancıların sürekli Çanakkale'ye ziyaretlerde bulunması ve pansiyonlarına gelip kalması Zeynep'in İngilizcesini de geliştirir. Böylece başka milletler için savaşın ne demek olduğunu, onlar açısından ne anlamlara geldiğini ve Türkler hakkında neler düşündüklerini öğrenme fırsatını yakalamış olur. Özellikle Avustralya'dan Şafak Töreni için annesi ile birlikte gelmiş olan kendi yaşlarındaki Peggy ile kurduğu dostluk kendisine çok şey kazandırır. Savaş yıllarındaki Türk - Anzak düşmanlığının yerini barışa bıraktığı, Zeynep ile Peggy'nin kurduğu dostlukla bir kez daha görülür. *Şafakta Yanan Mumlar* romanında Zeynep, Peggy ve onun annesi Norma ile birlikte Şafak Töreni'ne katılarak, farklı milletlerin savaş sonrası nasıl dost kalabildiğini gösterir. Peggy ile birbirlerine verdikleri hediyeler de bu dostluğun bir göstergesi olur:

“... Peggy'nin ve Zeynep'in dostluklarını kalıcı kılmak için hediye araç gösterilmiştir. Zeynep'in Peggy'e işlemeli yaka, Peggy'nin de Zeynep'e ülkesini temsil eden bir koala ayısı şeklindeki iğne vermesi dostluklarının özel olduğunu göstermiştir.” (Üzel, 2007, 245).

Şafakta Yanan Mumlar romanındaki Hatice, Gülbahar Nine'nin komşusunun kızıdır. Babası, kızı Hatice doğduktan sonra hemen askere alınıp cepheye gönderilir. Babası savaştan sağ dönenlerden olsa da, Hatice babasını çocukken tanıyamadan büyüyenlerden biri olur.

Didar, görmüş geçirmiş, eğitimli ve İstanbul'da yaşayan bir ailenin tek kızıdır. Babası muallim Şerafeddin Bey'in engin bilgilerinden yararlanır, dedesi Hafız Hayri Efendi'den hafızlık dersleri alır. Annesi Gülzade Hanım'dan ud öğrenerek genç kızlığını verimli bir şekilde geçirmeye çalışır. *Bir Çanakkale Destanı Şehadetname* romanında, hamaratlığı ve yardımseverliğinin yanında güzelliği ile de dikkat çeken Didar, ağabeyi Mehmed Salih'in mektepten arkadaşı olan Ömer'e gönlünü kaptırır. Nişanlanmalarının ardından, bu genç kız hayallerini gerçekleştiremez. Çünkü sevdiği adam, Çanakkale'de çıkan savaşa gönüllü olarak

katılmak ister ve bunun için başvuruda bulunur. Didar, ağabeyi ile nişanlısını cepheye yolcu eder:

“Kader ne akıl almaz şeysin sen! Balkan’ın Üsküp’ünden kalk gel, annen ölsün, sen de bize kal ve ben seninle nişanlanayım. Bak şu Allah’ın işine. Şimdi de savaşa git ve ben seni de düşünüyüm, canım kadar sevdiğim aynı karında yattığım ağabeyimi düşünürken. Yani seni de en sevdiğilerim arasına koyayım.” (Alptekin, 2007, 347).

Vatansever bir genç kız olan Didar, cephelere destek için başlatılan kampanyalara katılır. Savaşa yolladığı Mehmed Salih ile Ömer’in sağ salim dönüşünü beklerken, bir yandan da cepheden yaralı olarak İstanbul’daki hastanelere getirilen askerlere elinden geldiği kadar yardımcı olmaya çalışır. Sonunda ağabeyinin ve nişanlısının şehit olduğu haberini alır:

“Göklerden kayan yıldızlar gibi akıp gittin hayatımdan Ömer. Geceleri rüyalarımı, gündüz hayallerimi süsleyen hülyalarım, istikbale ait düşüncelerim, ben sizleri su üstüne mi yazmıştım ki yok oldunuz, hakikat olmadınız. Şu anda iki acıyı birden yaşıyorum, biricik ağabeyimi ve nişanlımı aynı yerde, aynı anda kaybettim. Allah’ım bana dayanma gücü ver.” (Alptekin, 2007, 356-357).

Didar hem ağabeyini, hem de hayatını birleştireceği nişanlısını kaybeden bir genç kızdır. Her savaşta olduğu gibi, Çanakkale Savaşı’nda da hayat dolu gencecik insanların hayallerinin nasıl acı bir şekilde yarım kaldığı bu genç kızın şahsında bir kere daha görülmektedir.

Bilgin’in *Gelibolu* romanında, Hilmioğlu Murat’ın nişanlısı olarak tanıtılan genç kız, Çanakkale Savaşı’nda savaşan askerlerden nişanlısı Murat’ın evine dönüşünü bekleyen ve onunla evlilik hayalleri kuran bir Anadolu kızıdır. Bir gün nişanlısının şehit olduğu haberini alır. Cephedeki bir taarruz sırasında yaralanan bu askerin öldüğü düşünülür ve tam emin olmadan genç kıza nişanlısının şehit olduğu haberini verirler. Nişanlısının yaşadığını o zamanın iletişim - haberleşme imkânsızlığı nedeniyle öğrenemeyen kızın tüm hayalleri yıkılır ve sonunda da muhtarın oğlu ile evlendirilir.

Zeynep, *Dönmeği Düşünmediler* romanındaki Sökeli Hasan'ın köyünde görüp sevdalandığı güzel bir genç kızdır. Bu köylü kızının Feyzi Ali adında biriyle nişanlanıp evlenmesi, kendisine âşık olan Sökeli Hasan'ı üzer ve onun evliliği artık düşünmemesine sebep olur.

3.6. KÖYLÜ KADINLAR

Çanakkale Savaşı'nda cephe gerisindeki durumu en iyi yansıtan kadınlardan biri de köylü kadınlardır. Sürekli bir hayat mücadelesi içinde olan köylü kadınlar, savaş için cepheye yolladıkları erkeklerin ardından evlerine tek başına sahip çıkarlar. Köyünün ve tarlasının olanaklarını değerlendirip çocuklarının ve cephedeki yakınlarının ihtiyaçlarını karşılamak için ellerinden geleni yaparlar. Bu köylü kadınlarla birlikte, Anadolu'nun savaş zamanındaki durumu daha net bir şekilde görülür.

Ve Çanakkale (Geldiler) romanının kadın kişilerinden olan Fahamet, yaşlı ve hasta komşusunun bakımını üstlenen bir genç kızdır. Yardıma muhtaç pek çok insanın da yardımına koşan Fahamet'in, ağzından duayı eksik etmeyen anasından başka kimsesi yoktur. Sabriye adındaki bir yaşlı kadına yardımcı olan Fahamet, onun tedavisi ile ilgilenerak hayatını bu şekilde sürdürmeye alışır. Yardımsever ve hamarat halleriyle, her ananın oğluna gelin olarak isteyebileceği bir ev kızı olarak gösterilir. Komşusu Sabriye Hanım'ın takdirini ve dualarını alan Fahamet *Ve Çanakkale (Gördüler)* romanında, bu eve gelin olur.

Fahamet, Çanakkale cephesine gitmek isteyen fakat hasta annesini kıramadığı için gidemeyen ve annesinin zoruyla evlilik yapan bir kocaya sahip olmanın sıkıntılarını yaşar. *Ve Çanakkale (Döndüler)* romanında, evliliğinin uğursuzluk getirerek ölümlere ve kederlere yol açtığını düşünür. Bu yüzden kimi zaman kırılğan, kimi zaman da isyankâr bir yapıya bürünür. Kayınvalidesi olan Saliha Hanım canını

huzur içinde teslim etsin diye, kocası Sabri'yi Çanakkale'ye göndermemek için kayınvalidesine bir söz verir ve bunun için hayatı boyunca elinden geleni yapar. Fahamet, kayınvalidesinin bu en büyük isteğini yerine getirir.

Sepetçioğlu'nun *Ve Çanakkale (Geldiler)* romanının kadınlarından biri olan Hala Hatun, geçimini tarla sürüp çiftçilik yaparak sağlayan bir Anadolu kadınıdır. Kocası Sarı Hafız Emmi'yi toprağa veren, iki oğlunun ikisi de şehit olan Hala Hatun'un Zehra adındaki kızından başka kimsesi yoktur. Hala Hatun kızıyla birlikte, İstanbul'un Çatalca ilçesine bağlı bir köyde yaşamaktadır. Yoksul bir hayat süren Hala Hatun *Ve Çanakkale (Gördüler)* romanında, kimi zaman kaderine boyun eğer, kimi zaman ise kızı Zehra için yapmak isteyip de yapamadığı şeyler için kahrolur. Rahmetli kocasının ardından bütün işleri tek başına sırtlanmak zorunda kalan Hala Hatun, kızından da yardım alır⁸:

“ ‘Te be susak ağızlı, neyceği vardır yüzünün? Sen, babanın (h)as kıızıydın. Benim ciğerimin kökcağızyydın..’ deyiverdi. Kızına toz kondurmak istemeyen yüreğindeki titreyişler yüzüne yürümüştü ansızın.. orada, hüznün olup çiçeklendiler; açılmadılar bir türlü. “Zaman kötülendi şimdi” hırçınlaştı Hala Hatun; ‘Şam yosmacıklarının suratcağızına döndü zaman be kızım. Ne yapalım, baban irâametli sağ olsaydı.. bu işi kendisi yapacaktı.’ ” (Sepetçioğlu, 2015b, 146).

Hala Hatun'un romanda kızıyla bir hayat mücadelesi içinde olduğu ve kimseye muhtaç olmadan ayakta kalmaya çalıştığı görülür.⁹

Ve Çanakkale (Gördüler) romanında yer alan Hayriye Hanım, Müderris Emin Efendi'nin komşusudur. Çanakkale cephesine gideceğini söyleyen Emin Efendi, evini önce Allah'a, sonra belki de güvenebileceği tek insan olarak gördüğü komşusu Hayriye Hanım'a emanet eder. Ağzından duayı düşürmeyen bu yaşlı kadın, vatanın kurtarılması için gidecek bir kişinin emanet bıraktıklarına sahip çıkmayı kabul eder.

⁸ Burada Hala Hatun'u aynı zamanda çalışan bir kadın olarak görmekteyiz. Ancak Hala Hatun'un; baskın olan yönleri doğrultusunda “Çalışan Kadınlar” tasnifi yerine, “Köylü Kadınlar” tasnifinin içinde yer alması daha uygun bulunmuştur. (B.N.)

⁹ Hala Hatun'un cephe gerisindeki duruşu bu şekildedir. Cephedeki rolü ise, “Cephede Kadınlar” tasnifi içindeki “Cepheye Yardım Götüren Kadınlar” başlığı altında bulunmaktadır. (B.N.)

KIZI Fahamet'ten başka kimsesi ve ağzından biran olsun düşürmediği dualarından başka bir şeyi olmayan Fahamet'in anası, *Ve Çanakkale (Gördüler, Döndüler)* romanında dinine oldukça düşkün, ömrü boyunca yüzü pek gülmeyen, yoksul bir Anadolu kadını olarak karşımıza çıkar.

Çanakkale Mahşeri romanının kişilerinden Hatice, üç oğlunun ikisini Sarıkamış'ta, diğerini de Çanakkale'de vatan uğruna feda eden ve kocasını da Çanakkale cephesine göndererek, kızı Nadide ile yaşam mücadelesi veren bir Anadolu kadınıdır. Savaşın yol açtığı yoksulluk ve sıkıntılar, hem gazi karısı hem de gazi anası olan Hatice'nin de boynunu bükür. Tarlasında çalışarak elde ettiği mahsullerle; kızının ve cephedeki yakınlarının ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır¹⁰:

“Tarlaya gitti; ‘Besmele’ ile orağını sallamaya başladı. Unutmak, kendini işine vermek istiyordu. Fakat ne mümkündü; nice yıllar kocası, oğullarıyla bu tarlayı biçmişlerdi. Şimdi ikisinin mezarını bile bilmiyordu; diğer ikisi de ne olacaktı?.. Gözyaşları fışkırıyordu... Âkif'im! Hasan'ım! feryatlarıyla tarlaları inletsen, ancak onu boğacak ilmden kurtulabilirdi.”
(Niyazi, 2016, 275).

Hatice, kızıyla çok zor şartlarda geçimini sürdürse de varını yoğunu Çanakkale ile kocası Oğuz için feda etmeye hazırdır. O, cephe gerisinde, savaşa gönderdiği evlatlarıyla ve yoktan var ettikleriyle vatanına her zaman destek olmaya çalışan vatansever bir Anadolu anası rolünü üstlenir.

Çanakkale Mahşeri romanında Hacı Mahmud'un Hanımı, memleketi olan Çanakkale topraklarını, burada bir savaş çıkmış olsa da terk etmeyen vatan sevdalısı bir kadındır. Kocasını Hacı Mahmud ile evlerinde kalıp mücadele etmeyi seçer. Çocuklarını ve torunlarını savaş ortamından uzaklaştırır ama kocası ile kendisinin kaderden kaçamayacağını düşünür. Ata yadigârı olan topraklarını bırakmayarak, işgale gelen düşman kuvvetlerine karşı çıkan bir duruş sergiler.

Çanakkale Askerine Rütbe Gerekmez romanının kadınlarından olan Hafize Abla, okuma yazması olan ve köylüler tarafından saygı gösterilen, görmüş geçirmiş

¹⁰ Burada Hatice'yi aynı zamanda çalışan bir kadın olarak görmekteyiz. Ancak Hatice'nin; baskın olan yönleri doğrultusunda “Çalışan Kadınlar” tasnifi yerine, “Köylü Kadınlar” tasnifinin içinde yer alması daha uygun bulunmuştur. (B.N.)

ve ayakları yere sağlam basan bir kadındır. Kocasını Derne’de bedevilerin eline esir düşüp şehit olunca köydeki asker yolu gözleyen anaların ve genç kızların içinde buldukları durumu daha iyi anlar. Onların hissettiklerini içinde duyarak, asker yakınlarının sıkıntılarını çözüm bulmaya çalışır. Cepheden mektubu gelenlerin mektuplarını okuyan ve yeri geldiğinde tesellilerde bulunarak onlar için elinden geleni yapmaya çalışan yardımsever bir Anadolu kadınıdır.

İbrahim Aga’nın annesi, kocası dağda orman müteahhitlerinin yanında çalışmaya başladıktan üç ay sonra vefat eden ve oğlu İbrahim Aga’dan başka kimsesi olmayan dul bir kadındır. Oğlunu da helalleşip Çanakkale cephesine göndermek zorunda kalan bu gözü yaşlı ana, bir yandan da vatan için bir erkek evlat yetiştirmenin gururunu yaşar. Yalnız başına yaşam mücadelesi vermek zorunda kalır ve tarlasıyla geçimini sürdürmeye çalışır.¹¹ *Çanakkale Askerine Rütbe Gerekmez* romanında Anadolu kadınının her türlü güçlüğe karşı nasıl dik durduğunu gösterir:

“Sen buğdayı ekiverdin. Bire altı verse toprak, oniki kile buğday yapar. Ohho, üç kilesi benim bütün yıl yiyeceğim ekmeğin ununa da, kışlık hamuruna da yeter. Üç dönüm tütünün hakkından nasılsa gelirim. İnek var, koyun dersin kuzusunu dişi verdi. O da büyüdü mü, ne olacak, sütlerinden piynir mayalarım, yünlerini satar, gaz, tuz, şeker parası yaparım. Beygir dersin her işimi görür nasılsa. Bu arada bakarsın beş on yövmiye tütün çapası çıkar. Bi boğaz değil mi oğul, meraklanma ben onu nasılsa doyururum.” (Özol, 2006, 23).

Bu Anadolu kadını, oğlunun göndereceği mektupları okuma bilmediği için okuyamaz. Oğlunun mektuplarını köyün okumayı bilen insanlarına okutur ve onlar aracılığıyla da oğluna mektuplar yazar. Bu yaşlı kadın, vatani işgal etmeye gelen düşmanlara karşı savaşa gönderilen oğulların, yuvalarına dönüşünü bekleyen anaları temsil etmektedir.

¹¹ Burada İbrahim Aga’nın annesini aynı zamanda çalışan bir kadın olarak görmekteyiz. Ancak İbrahim Aga’nın annesinin; baskın olan yönleri doğrultusunda “Çalışan Kadınlar” tasnifi yerine, “Köylü Kadınlar” tasnifinin içinde yer alması daha uygun bulunmuştur. (B.N.)

Kiraz'ın annesi, *Çanakkale Askerine Rütbe Gerektirmez* romanında, oğlunu Balkan Harbi'nde şehit veren, tüm dünyası kocası ve kızı Kiraz olan bir şehit anası olarak okuyucunun karşısına çıkar.

Zulüm Dağları Aşar Çanakkale İçinde romanında Fatma Ana, babasını, kardeşini, kocasını ve kayınpederini Osmanlı topraklarında çıkan savaşlara gönderen ve onlara bir daha kavuşamayıp şehit haberlerini alan bir Anadolu kadınıdır:

“Fatma Ana... Bir can... Anadolu kadınlarından biri... En çilekeşi... Mayası çile, hamuru direnç... Çile, onun saçlarında bir tel siyah saç bırakmamış... Kar yağmış yüce bir dağ tepesi nasıl bembeyazsa, onun da başı aynen öyle... Saçındaki aklık yüreğine aksetmiş... Anadolu kadınlarının en ak yürekli... Dupduru, ayna gibi bir yürek...” (Özen, 2000, 37).

Kocasının Erzurum Sason'a gittikten sonra, çıkan bir Ermeni ayaklanmasında şehit düştüğünü öğrenen bu kadın, yuvasına sahip çıkar ve kocasının emaneti olan çocuklarını tek başına yetiştirir.

Fatma Ana, babasız büyüttüğü iki oğlunu hiç düşünmeden vatan uğruna savaşa gönderen vatansever bir anadır. *Zulüm Dağları Aşar Çanakkale İçinde* romanının kadınlarından biri olan Fatma Ana'nın büyütüp, cepheye yolcu ettiği oğullarından ilki, büyük oğlu Ahmet'tir. Üç aylık evli olan oğlu Trablusgarp'ta çıkan savaşta şehit olur. Fatma Ana oğlu Ahmet'in ardından ağıtlar yakar:

“Git yiğidim; vatan için ben oğulsuz kalayım.

Şu yaralı bağrıma kara taşlar basayım

Haydi Ahmet haydi git

Ya Gazi ol ya şehit!” (Özen, 2000, 4).

İlk evladı olan Ahmet'in ardından gözyaşları dinmese de, vatan için bir evladını şehit vermenin gururunu yaşar. Şehit kızı, eşi, anası ve bacısı olmak Kastamonulu Fatma Ana'ya diğer insanlar nezdinde bir saygınlık kazandırır. Milleti ve vatani için bu kadar acı çekmesine rağmen, her zaman kendi mücadelesini verir. Köydeki herkes bu duruşuna hayran kalarak, ona büyük bir sevgi besler ve bağlılık duyar.

Fatma Ana, üç aylık gelin iken dul kalan hamile gelini Elifçe'yi, ortanca oğlu Mehmet ile nikâhlar. Vatan için kocası, kayınbabası, kardeşi ve oğlu Ahmet olmak üzere dört şehit veren Fatma Ana bu sefer de ortanca oğlu Mehmet'i Çanakkale Cephesine gönderir. Bir oğlundan daha ayrılmak istemeyen Fatma Ana, hissettiği üzüntüyü ifade etmek için köyündeki Şair Efendi'ye bir gün şunları söyler:

“ *Kıyamıyorum Mehmet'ime de; ondan derim Şair, bunu!... Yoksam der miyim ben öyle bir şey... Cephe, benim namusum! Mehmet'imın yerine ben gitmek istiyorum cepheye... O, okulunda okusun... Rütbeli asker olsun ilerde... Ben savaşıcağım onun yerine... O, okusun...'* ” (Özen, 2000, 82).

Bir oğlunu şehit veren Fatma Ana, artık oğlu Mehmet'in de arkasından ağıtlar yakar:

*“Haydi Mehmet, Elifçe'ne, her şeyine veda et
Okulunu, tahsilini ve anneni fedâ et
Senin gibi böyle günde bir erkek
Ana duasından başka bir şey beklemez
Silahına sarılıp hudutlara giderek
Yâd bayrağı kalelere çektiemez,”* (Özen, 2000, 90).

Elinde avucunda ne varsa vatan için feda etmeye hazır olan Fatma Ana, cepheye yapılan yardıma tek ineğini, oğlu Mehmet ile birlikte bağışlar. Mehmet'in ardından, yaşadığı yerde daha fazla kalmak istemeyen Elifçe gelini de cepheye uğurlayan Fatma Ana, her ikisinin de şehit haberini alarak bir kere daha aynı acıları yaşar. O, yaşadığı acılarla ve verdiği mücadelelerle Anadolu kadınına yansır.

Zulüm Dağları Aşar Çanakkale İçinde romanının kadınlarından biri olan Zeynep Kadın, oğlu Ali ile kümesteki iki tavuğunu, Çanakkale Cephesine bağışlayan ve vatan uğruna feda eden bir Anadolu kadınıdır.

Ayşe Kadın, gelin olduktan üç gün sonra, kocası Hüseyin'i askere uğurlayan bir kadındır. Köylerindeki okul müdürünün cepheye yardım için okulun bahçesinde başlattığı yardım kampanyasına Ayşe Kadın da katılır. Kendisi için değeri büyük olan gelinliğini bağışlarken şunları söyler:

“ ‘Gelinliğimi doyastıya giyemedim... Gelin olduğumun üçüncü günü askere aldılar nikahlım Hüseyin’imi... Benim de bir tavuğum olsaydı, esirgersem vatanımdan boynum vurulsun. Sandıktaki gelinliğimden başka hiçbir şeyim yok... Satılıp, benden orduya hediye olsun... ’ ” (Özen, 2000, 88).

Bu davranışıyla milletine ve vatanına nasıl derin bir sevgiyle bağlı olduğunu gösterir.

Gülsüm Nine, Anadolu’nun yokluk gibi zor yaşam koşullarına göğüs geren ve mücadele eden ninelerindendir. Ömrü boyunca nice savaşlar görmüş olan Gülsüm Nine, vatani söz konusu olduğunda yeniden mücadele etmeye hazır, güçlü bir duruş sergiler. *Zulüm Dağları Aşar Çanakkale İçinde* romanında, okuyucuya kalbinin milleti ve vatani için son nefesine kadar aynı sevgiyle atacağını gösterir. Çanakkale cephesine göndermek için köyde toplanan yardıma, geçimini zor sağlasa da destek olur. Yardım toplayan köy muhtarına söyledikleriyle, içindeki vatansever duyguları ifade eder:

“ ‘Şu elimdeki bulgurdur, Muhtar oğlum!’ dedi. ‘Benim iki oğün yemeğimdir. Şunlar da iki yumurta. Ben aç kalayım, bir şey değil... Cephede çarpışan aslanlara benden hediyeindir; bu bulgurla, bu yumurtalar. Olsaydı başka malım, hepsini fedâ ederdim vatan ve millet için... ’ ” (Özen, 2000, 92-93).

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında Beyaz Hala, Çanakkale Savaşı sonrası Çanakkale’nin Eceyaylası köylüleri tarafından Gazi Alican Çavuş Taylar olarak tanınan Avustralyalı Alistair John Taylor’un tek kızıdır. Beyaz Hala iki erkek kardeşine göre daha zeki ve cesurdur. Güzelliği ile dikkat çeken Beyaz, annesi Meryem’i bile şaşırtır. Babası, kızını diğer çocuklarından her zaman ayrı bir yerde tutar ve yanından hiç ayırmaz.

Beyaz, sürekli merak eden, araştırmalar yapmak isteyen ve sorular soran bir kızıdır. Erkek kardeşlerinin tersine öğrenmek ve okumak amacıyla olan Beyaz’a babası İngilizce öğretir. Romanın yazarı Buket Uzuner, hayatını köyünde geçiren Beyaz Hala’nın kendini nasıl geliştirdiğini şu şekilde anlatır:

“ ‘Beyaz Hala’ adlı karakter, babasıyla İngilizce konuştuğu için İngilizce bilen, ama köyünden hiç çıkmadığı için Gelibolu ağzıyla konuşan bilge bir Anadolu ninesidir ve İngilizce bilmesi dışında bu memleketi iyi tanıyan hiç kimseye yabancı gelmeyecek kadar gerçektir. (İngilizce bilmesi de yazarın fantezisiyle ilgili bir kurgudur.)” (Seven, 2004, 106)

Beyaz’ın bu kadar zeki bir çocuk olması ve Gazi Alican Çavuş’un kızına olan bağlılığı, annesi Meryem’i bile kıskandırır. Bu durum annesinin, Beyaz’ın önüne engeller koymasına sebep olur. Gazi Alican Çavuş’un, kızı Beyaz’ı yüksekokullara göndermek istemesine Meryem’in karşı çıkışı, Beyaz’ın hayallerini yıkar. Edirne’deki öğretmen okuluna annesi Meryem yüzünden gidemeyerek, en büyük isteğini gerçekleştirmez. Bunun üzerine Beyaz, bir yemin eder:

“Beyaz, öğretmen olmak için çıkmadığı evin eşiğinden, gelin olarak da çıkmamaya o sabah yemin etti. Beyaz, o evden çıkmadı. Beyaz, hiç evlenmedi. Beyaz, babası ölene kadar onun yanbaşı, onun en yakını olarak kaldı. Beyaz, annesinin çılgınlığını hiç unutmadı.” (Uzuner, 2015, 35).

Babasına olan büyük sevgisi ve yanından bir an olsun ayrılmak istememesi Freud’un kurucusu olduğu Psikanalitik teoriye göre “Oedipus Kompleksi”¹²ne örnek teşkil eder. Babasına olan bağlılığı ve sevgisi, Beyaz Hala’da çocukluğundan itibaren evlilik korkusunun oluşmasına sebep olur. Beyaz Hala, bu korkusunu ömrünün sonuna kadar yenemez. Babası Gazi Alican Çavuş’un son nefesine kadar yanında olur. Hayatını Eceyaylası köyünde devam ettiren Beyaz Hala, yıllarca evinden çıkmaz, evine de kimseyi almaz. Sadece biri köyde, diğeri İstanbul’da yaşayan kardeş torunlarıyla görüşür.

Köylüler tarafından hep namuslu, doğru, dürüst, güçlü, sözüne güvenilir ve yol gösterici bir kadın olarak tanınır. Aksi oluşundan dolayı, köy halkı Beyaz Hala’dan uzak durmayı tercih etse de, aynı zaman köyün bu saygın yaşlısının gölgesine sığınmaktan geri durmaz:

¹² Oedipus kompleksi: Psikanalitik teoride, karşı cinsten ebeveyni sahiplenmesi ve kendi cinsinden ebeveyni “saf dışı” etmesi konusunda çocuğun beslediği duygu, düşünce, dürtü ve fantazilerin toplamı. (Budak, 2009, 522).

“Başları sıkıştığından danıştıkları, engin bilgisi ve sağduyusundan yararlandıkları adeta ermiş bir kişiydi o. Kadın olmasının yarattığı toplumsal engeli hiç evlenmeyerek bekaret diyetiyle ödemiş, dişiliğini bir bedel olarak köreltmişti. Ama Beyaz Hala’ya sahip olduğu saygı ve önemi sağlayan asıl etken, Gazi Alican Çavuş’un efsanesiydi. Çünkü o her şeyden önce Gazi Alican Çavuş’un eğitip büyüttüğü biricik kızıydı. Beyaz Hala ‘babasının kızı’ydı ve bir kadına ancak bir erkeğin uzantısı olarak böylesi bir değer verilebilirdi. Bu nedenlerle Beyaz Hala Gelibolu’da yaşayan bir efsaneydi.” (Uzuner, 2015, 212).

Beyaz Hala’nın dış görünüşüne iç dünyası yansımıştır ve hâli çevresindeki insanlar tarafından hemen fark edilir. Beyaz Hala’nın doğal bir kadın olması, onun köy halkı tarafından sevilip benimsenmesinin sebepleri arasındadır. Anlatıcı onun fiziksel ve manevi güzelliğini şöyle anlatır:

“O yüzde iyilik, tatlı ve yumuşak olmadan da var olabileceğini, en kötülere bile rahatlıkla anlatacak kadar apaçık görünüyordu. Hayır, sevecen, şekerli bir yumuşaklık yoktu bu yüzde. Aksine dik dik bakan, gururlu bir ifade hâkimdi orada. Küçülmüş, yaşlanmış bedenine karşı kafa tutan, dipdiri bakışlarla karşısındakinin dosdoğru gözlerine bakan bu kadın, duru, temiz ve güvenilir olan iyiliğin, boyun eğmezlikle birleşmesiyle belki de bu kadar etkileyici bir güzellikteydi.” (Uzuner, 2015, 60).

Elinden tespihini düşürmeyen Beyaz Hala, dinine düşkün bir kadındır. Başını seccadeden kaldırmaz, ağzından duayı eksik etmez: “Her sabah güneş doğarken¹³ uyanan bu yaşlı kadın, yaz-kış demeden soğuk suyla abdest alıyor, yanından hiç ayırmadığı tespihiyle üzerine Sultan Ahmet Camisi’nin bir resmi dokunmuş kırmızı seccadesine oturarak namaz kılıyordu.” (Uzuner, 2015, 219).

Nevi şahsına münhasır olan Beyaz Hala, yıllar sonra bile kuvvetli hafızasıyla dikkat çeker. Hâkim anlatıcı, onun hafızasının kuvvetini okuyucuya şöyle anlatır:

“Bu yaşlı kadın, kesinlikle bir ‘kendi gözlerimle görmeseydim inanmazdım’ vakasıydı. Bir kere gençlere taş çıkartacak bir hafızası vardı.

¹³ Sabah namazı güneş doğmadan önce kılınır. Kılınma süresi güneş doğana kadardır. Burada bir kurgu hatası vardır. (B.N.)

Her ne kadar ağdalı ve eski moda da olsa İngilizcesi zengin ve anlaşılırdı. Kavramlar açısından profesyonel bir rehberden çok daha zengin bir sözcük hazinesi vardı. Kavrayışı şaşırtıcı derecede hızlıydı. Beyaz Hala'nın geçmişinde resmî olmasa da mutlaka bir eğitim birikimi olduğu anlaşılıyordu.” (Uzuner, 2015, 166).

Eğitime olan düşkünlüğünün yanında teknolojiye de ilgi duyan Beyaz Hala'nın televizyon ve radyo gibi iletişim araçlarıyla arası iyidir. Bu yaşlı kadının edebî kültürü de oldukça yüksektir.

Ailesinden miras kalan kitapları ve yeni yayınlanan eserleri sürekli okur. İçinde bitmek bilmeyen bir okuma aşkı vardır. İlkokul mezunu olsa da kendini sürekli olarak geliştirmeye çalışan ve köyün bilgini sayılan Beyaz Hala, *Uzun Beyaz Bulut Gelibolu* romanında kendine has bir duruş sergiler. Beyaz Hala, çocukluktan yaşlılığa kadar içinde bulunduğu dönemlerin alışılmışlıklarının dışında bir karaktere sahip olan Anadolu kadınıdır.

Meryem, Çanakkale Savaşı'nın askerlerinden olan Gazi Alican Çavuş'un karısıdır. Meryem, babası ile birlikte işe gidip gelirken, erkek çocuklarını sünnet etmeyi bütün incelikleriyle öğrenir. Bu konuda kimsenin uyarılarını dinlemez ve sünnet ameliyatlarını izlemeye devam eder. Onun erkek gibi yetişmesinde sünnetçi olan babası Muhammet'in etkisi vardır. Meryem'in nasıl bir çocukluk geçirerek büyüdüğünü kızı Beyaz Hala şu şekilde anlatır:

“Meryem, babası Sünnetçi Muhammet'in bile yola getiremediği dikkatli, katır inatlı bir kızıdır. Daha küçükken gizlice babasının sünnetlerini seyrederek, ağabeylerinin cigaralarından tütürürdü. Hamarat ve becerikli, dayanıklı ve kuvvetliydi. ...İşte yaşçağızları çeyiz düzer, tarlada, evde çalışırken bu Meryem kızı böyle böyle böyle büyüdü...” (Uzuner, 2015, 189).

Meryem iki ağabeyini Sarıkamış cephesinde şehit verir. Babası Sünnetçi Muhammet'ten ise gittiği Filistin-Kanal Cephesi'nden bir daha haber gelmez. Bu acılara daha fazla dayanamayıp hastalanan annesini de kısa sürede toprağa verir. Evlenmeye de hiçbir zaman razı olmayan Meryem, dünyada yapayalnız kalır.

Bir gün hayatta tek akrabası olan İsa'yı ararken, yeni bir mezar başında duran yaralı bir Türk askerine rastlar. Kimseye âşık olamayan Meryem, aşkın nasıl bir duygu olduğunu o an anlar ve karasevdaya tutulur. Adı Gazi Alican Çavuş sandığı Alistair John Taylor da ona aynı duygularla yaklaşır. Evlendikten sonra iki erkek, bir de kız çocukları dünyaya gelir. Meryem'in kocasına olan aşkı o kadar büyüktür ki; doğduktan bir süre sonra ölen çocuklarını, hayatta kalıp yaşayan üç çocuğunu, kardeşi İsa'yı ve torunlarını dahi Gazi Alican Çavuş kadar sevmez. Kocasını vefat ettikten bir sene sonra kendisi de hayatını kaybeder.

Meryem'in kocasına olan aşkı, kıskançlık duygusunu da birlikte getirir ve Meryem, sevdiği adamı çocuklarından bile kıskanacak hale gelir. Kızı Beyaz ile babasının birbirine olan bağlılığı ve sevgisi bu kıskançlıkla karşılaşır. Meryem savaş sonrası artan yoklukta bile çocuklarından önce eşini düşünür. Meryem evlatlarına hiçbir zaman analık yapmaz ve onlara sevgisini sunmaz. Meryem'in bu yaptıkları çocuklarını, özellikle de tek kızları olan Beyaz'ı çok üzer. Meryem'in kocasına bağlılığı ve çocuklarını dışlayışı, aile içinde duygusal bakımdan kopmalara neden olur. Beyaz Hala; annesi Meryem'in kocası Gazi Alican Çavuş'a olan bağımlılık derecesindeki sevgisini Viki'ye anlatmak için şunları söyler:

“Anam Meryem karasevdalıydı, vurulmuştu, meftundu. Gönül gözü aşktan körelmişti. Ona rastladığı günden soona her şeyi Gazi Alican Çavuş olmuştu. Artık tek ışığı, erkeğiydi. Artık istese bile babam Gazi Alican Çavuş'tan başkasına şefkat, merhamet gösteremezdi. Göstermedi de. Anamın, babamdan gayrısını sevecek ne hali ne de vakti kalmıştı. Bu sebepten dolayı Anam Meryem bizi heç sevmedi, heç okşamadı, heç öpmemi. Gözü bizi heeç görmedi.” (Uzuner, 2015, 191).

Meryem, *Uzun Beyaz Bulut Gelibolu* romanında, aşkı uç noktalarda yaşayışı ile yer almaktadır. Karakterinin baskın yönlerinden olan kıskançlık ve cesurluk da ayrıca dikkat çeker. Meryem savaş yıllarına ve savaş sonrası daha da zorlaşan hayata aldırış etmeden, Gazi Alican Çavuş'a beslediği büyük aşkın peşinden gidişiyile romanda yerini alır.

Havva, *Uzun Beyaz Bulut Gelibolu* romanının kadın roman kişilerinden Beyaz Hala'nın rahmetli ağabeyi Uzun'un torununun çocuğudur. Herkese evini ve dünyasını kapatmış olan Beyaz Hala, evine sadece onu ve onun kızlarını kabul eder. Havva, Beyaz Hala'nın evine yemek getirir ve dışardan istediği ihtiyaçlarını karşılar. Havva gösterdiği misafirperverlik yönüyle, Beyaz Hala'nın evinde kalan Viki'ye kucak açar ve onun Türkçeyi az çok öğrenmesini, Türk kültür ve yemeklerine alışmasını sağlar. Anlatıcı bunu, romanda şu şekilde anlatır: “*Önceleri Viki'den hiç hoşlanmayan Havva, Viki'nin onlardan biri gibi şalvar giyip, pişirdiği yemekleri övmesi, severek yemesi ve birkaç kelime de Türkçe öğrenmesinden sonra ona ısınmış ve dostça davranmaya başlamıştı.*” (Uzuner, 2015, 197). Savaş sonrasındaki yıllarda yabancılara karşı oluşmuş önyargı ve tepkiler Havva'da görülmez ve o, sıcakkanlı ve misafirperver Türk kadını örneğini sergiler.

Ayşe Anne, *Şafakta Yanan Mumlar* romanındaki Emine'nin annesi, Zeynep'in de anneannesidir. Ayşe, kocasını erken yaşta kaybetmesinin ardından oğlu Hasan'ın veya kızı Emine'nin yanına sığınmak yerine, annesi ile birlikte yaşamaya karar verir. Ayşe, kocasının ölümünden sonra başkasıyla bir evlilik düşünmeden anasıyla birlikte yaşamayı tercih eder.

Gülbahar Nine, *Şafakta Yanan Mumlar* romanındaki Ayşe'nin annesi, Emine'nin ninesidir. Kocasını Hüsmen Ağa'yı kaybettiikten sonra, kızı Ayşe ile birlikte yaşamaya devam eder. Babasından Çanakkale Savaşı anıları dinleyerek büyüyen Gülbahar, kendisine sadece babasının en doğru ve güvenilir bilgileri anlattığına inanır. Daha sonra torununun çocuklarına bu anıları anlatmaya devam ederek, anıların kuşaktan kuşağa ulaşmasını sağlayanlardan olur.

Vesile Ana, köy ağası olarak bilinen Fevzi babanın karısı; Bedriye, Fahriye ve Tahsin'in de annesidir. *Çanakkale'de Çocuklar da Savaştı* romanında, çocuklarını vatan topraklarını işgal etmeye gelen düşmanlardan korumaya çalışan ve evlatları için gerekirse canını feda etmeye hazır olan Türk kadını örnekler.

4. CEPHEDE KADINLAR

Çanakkale Savaşı'nda kadınlar, cephe gerisinde üstlendikleri görevlerin yanında, cephede de mücadele verirler. Yaralıların tedavisi, savaş bölgesine teçhizat nakli gibi görevlerde bulunurlar. Hatta Türk kadını cephede bizzat elinde silahıyla savaşırken de görmekteyiz. Türk askerine destekte bulunarak büyük bir kahramanlık gösteren kadınlar, savaşın ardından gelen Çanakkale Zaferi'nin sebebi olurlar.

“Çanakkale Cephesi'nde kadınların cesaret ve hamiyeti, dernek ve hastane faaliyetlerini aşan bir boyuta sahiptir. Osmanlı kadınlarının savaşa değen merhametli ve çalışkan elleri cephede de silah tutmuş vatan müdafaasına katılmıştır. Savaşa katılarak şehit olan, esir düşen, vatani için mücadele eden bu kadınlar, Çanakkale'nin isimsiz kahramanlarıdır.”
(Yaniç, 2015, 73).

Türk kadını vatan aşkıyla evini, toprağını ve ailesini ardında bırakır ve vatan topraklarını savunur. Asker kadınlarımızın yanında, cephede olup yaralı askerlerin tedavisi için uğraşan gönüllü hemşirelere de değinmek gerekir. Anadolu'nun dört bir yanından gönüllü olarak cepheye gitmek için isimlerini yazdıran hemşireler, Çanakkale topraklarında yaralı ve hasta askerlere yaptıkları yardımlarla vatana hizmet ederler.

Kadınların cepheye lojistik destekleri de son derece önemlidir. Anadolu kadınları memleketin savunulması uğruna, cephe için gerekli teçhizatı ellerindeki kısıtlı imkânlarla cepheye götürmek için yollara düşer. Çalışmada ele alınan romanlarda bulunan cephedeki kadınlar, bu açılardan incelenmiş ve “Cepheye Yardım Götüren Kadınlar”, “Hemşireler” ve “Savaşçı Kadınlar” olmak üzere üç alt başlıkta incelenmiştir.

4.1. CEPHEYE YARDIM GÖTÜREN KADINLAR

Çanakkale cephesine gereken desteği sağlamak için, yurdun dört bir yanında yaşayan insanlar seferber olmuştur. Anadolu halkı mühimmat, sağlık ve yiyecek gibi gereksinimlerin karşılanması için elinde ne varsa hiç düşünmeden cepheye yollamıştır. Cepheye yardım ulaştırma görevini üstlenenler arasında kadınların olduğu da dikkat çekmektedir. Bu kadınların kimisi kendi rızkını sırtlayıp götürmüş, kimisi de bulunduğu yerde toplanılan yardımların cepheye ulaşması için yollara düşmüştür. Cepheye yardım götüren bu kadınların, cephedeki askerlerin ihtiyaçlarının karşılanmasında büyük bir önemi olduğu görülmektedir.

Ve Çanakkale (Gördüler) romanında Zübeyde, hasta anası ile eşeğinden başka kimsesi olmayan yoksul bir köylü kızıdır. Zübeyde'nin yoksulluk ve fakirlik boynunu bükse de, kimseye minnet etmeyen bir duruşu vardır. Çanakkale'ye gitmek ve askerlere destek olmak ister. Ancak hasta annesini tek başına bırakıp gidemez:

“ ‘Kardeş, benim babam şehittir’ dedi Zübeyde, ekmekten sudan sözedercesine. Ne övündü ne yerindi, olan ne ise olanı söylüyordu: ‘Kardeşlarım da şehit oldular. Anam, dayanamadı bunca şehide, hasta düştü. Sağlam olsa bırakır giderim. Elimden yara sarmak da mı gelmez? Varırım Çanakkale’de işe yaramış olurum. Kırık çıkık işleri meselâ.’ ”
(Sepetçioğlu, 2015a, 131).

Zübeyde cepheye gidemese de, bir gün tesadüfen karşılaştığı ve sonunda da âşık olduğu Aydın adlı bir gence, Çanakkale’de bir işe yarayacağını düşündüğü eşeğini cepheye götürmek üzere emanet eder.

Vatanı için faydalı olmayı her şeyden çok isteyen gençlerden birini temsil eden Zübeyde hiç sevmediği nalbant Nikola Usta'nın kulübesindeki nal ve mıhları Çanakkale'ye götürmeyi ister. Böyle yaptığı takdirde büyük bir sevap işleyeceğine inanır. Bunları düşündüğü bir esnada, aklına cami hocasının bir gün camide söyledikleri gelir:

“ ‘Çanakkale’ye bir tek nal götüren de, gönderen de yedi cennet sevabına erecektir... yedi cennet! Yedi cennet!. Cennet, cennet, cennet!’ ”
(Sepetçioğlu, 2015a, 208).

Zübeyde bunun hayaliyle yaşar ve amacına ulaşabilmek için kendini tehlikeye atar. Sonunda istediğine ulaşır ve plan yaparak bir gece Nikola Usta'nın kulübesindeki nal ve mıhları sandığa doldurup çalar. Bu hırsızlığı yaparken, bir yandan da kendi vicdanıyla hesaplaşır. Çünkü Zübeyde köylüler arasında dinine düşkünlüğü, doğruluğu ve köyün imamının vaazlarını dinlemesiyle bilinir. Köyün imamının camide Zübeyde ile ilgili yaptığı şu gözlemler, onun dini konularla ne kadar ilgili olduğu hakkında fikir verir:

“*Mescitte vaazlarını dinleyen çevrelenmiş kırık dökük cemaat arasında, kadınların ön sırasında yaşmağını unutacak kadar kendini anlatılanlara vermiş dinleyen Zübeyde'nin yüzünü düşünüyordu; temiz, inanmış, çok inanmış bir güzel kızcağzın inanmış bakışlarıyla köyün imamının ağzından çıkan her söze hazır gözleri.. orada, öylece, peygamberlerden esip gelmiş nefeslerin dünyasında dinliyordu...*”
(Sepetçioğlu, 2015a, 311).

Zübeyde yaptığı bu hırsızlığın inancına göre yanlış olduğunu bilse de, cami imamının sözlerinin etkisiyle yaptığı bu işin cennetin kapısını aralayacağını düşünür ve yolundan dönmez. Sandığı Çanakkale'ye götürürken yolda büyük sıkıntılar çeker ve akrep sokması sonucu zehirlenir. Daha fazla mücadele edecek gücü kendinde bulamayan Zübeyde, sandığı yolda karşılaştığı Hala Hatun adlı yaşlı bir kadına cepheye götürmesi için emanet ederek şehit olur.

Ve Çanakkale (Gördüler) romanının kadın kişilerinden Hala Hatun, vatan topraklarının düşman tarafından işgale kalkışılmasının ve Çanakkale Cephesi için yürütülen seferberliğin farkındadır. Oradaki askerlere, imkânı olmasa bile elinden gelen yardımı yapmaya çalışır. Öyle ki, gözünden sakındığı kızı Zehra'yı bile, hasta bakımından anladığı için Çanakkale'ye gönderir. Kızının yaşlarında olan Zübeyde adlı bir genç kızın ölmeden önce, Hala Hatun'a bir sandık emanet etmesi, bu yaşlı kadının hayatının son dönemine adeta yön verir.

Hala Hatun, Çanakkale'ye nal ve mih dolu sandığı götüremeden can veren Zübeyde'nin son isteğini kabul eder ve cepheye gitmek için yola koyulur. Zübeyde'ye verdiği sözü tutması gerektiğini düşünerek, kendi kendine şu sözleri söyler:

“ ‘(H)ade bakayım (H)ala (H)atun, işte borç ödeme vaktidir.. geldi çattı beyaaaau. Tanrı'ya şükret ki sağsın.. sağsın te be kadın, sağcüksün!’ dedi Bismillâh'la birlikte çekti omuzladı ipi, sürüdü yükünü; ‘Sağlığının bedelini üdeyesin üyleyse. Bismillâhirrahmânirrahîm. Tanrım, bana yardımcı ol.’ ” (Sepetçioğlu, 2015a, 323).

Kızından ayrı tutmadığı bu şehit kızın son isteğini yerine getirebilmek için canla başla mücadele eder ve bu uğurda canını hiçe sayarak, amacına ulaşmak için elinden geleni yapar. Sonunda emaneti Çanakkale'ye ulaştırmayı başarsa da, düşman tarafından yaralanır. *Ve Çanakkale (Döndüler)* romanında Hala Hatun, Zübeyde'nin emanetini emin ellere teslim etmenin verdiği huzurla, hayata gözlerini yumarak şehitlik mertebesine ulaşır.

Hanife Kadın, Çanakkale cephesine giden kocasından bir daha haber alamayan ve kucağında bebeğiyle yapayalnız kalan, otuzlu yaşlarda bir köylü kadınıdır. Çocuğunu da yanına alarak, elinde avucunda ve köydeki insanlarda ne varsa, yardım olarak cepheye götürmek için kağnısıyla birlikte yollara düşer: “ ‘Şurda iki çuval, yedi köyün nohudu mercimeği’ dedi; ‘Fasulyası baklası.. dolana dolana topladım ben onları, cepheye götürmek için topladım. Ahdim var idi, o yüzden topladım....’ ” (Sepetçioğlu, 2015b, 214).

Hanife Kadın, yoksulluğa ve başına gelen aksiliklere boyun eğmeyen güçlü bir kadındır: “*Askerin yiyeceği bulguru, nohudu çevresinden toplayan bir kadın küçük bebeğiyle erzakları yüklediği kağnıyla Çanakkale yollarına düşer.. Arabası bozulur, durumu perişandır ama onun aldıracağı yoktur.*” (Tekşan, 2007, 205).

Hanife Kadın, kağnısını süren öküzleri de savaştaki askerler yesin diye adak olarak adar. Yokluk içinde savaşan askerlerin boğazından et geçmediği için, cepheye vardığında bu adaklarını kesmek ister. *Ve Çanakkale (Döndüler)* romanında, içindeki

vatan aşkıyla yollara düşen, sonunda amacına ulaşan ve cepheye gitmeyi başaran Hanife Kadın vatansever Türk kadınına temsil eder.

Bir Çanakkale Destanı Şehadetname romanındaki Seher Nine, Çanakkale'nin Seddülbahir köyünün yardımsever ve vatanına bağlı ninesidir. Savaş çıktığı zaman köyünü terk etmez ve elinde ne var ne yoksa hepsini sırtına yükleyerek, Seddülbahir Tabya'sının komutanına, Türk askerlerine vermesi için götürür ve şunları söyler:

“Bana köyde İnatçı Seher derler, daha doğrusunu da diyeyim mi, gözün korkmasın diye deyivermediydim, aha şimdi diyom. Deli Seher derler, akluma koyduğumu yaparım ben. Bu esker benim eskerim, ben ara sıra gönlümden koparı, soframdakini getirip, iki üç eskerin boğazından geçirmezsem uyuyamam oğul, kumandan beyim, zor koşma beni, dediğimi yaparım ona göre, sen de beni anla biraz.” (Alptekin, 2007, 73-74).

Seher Nine, Anadolu halkının mücadele ruhunu, içindeki vatan aşkı ve Türklük duygusuyla gözler önüne serer. Kendi evladı gibi gördüğü askerlere tüm imkânlarını seferber eder ve düşman karşısında geri durmayarak, Türk askerlerini cephede aç ve susuz bırakmamaya çalışır. Börekçi Seher Nine, bir gün yine askerlere yardım götürürken şehit olur. Seher Nine'nin cephede her zaman yardım götürdüğü yerde görev yapan Binbaşı Hasan, Seher Nine'nin nasıl şehit edildiğini Ragıp Çavuş'a şu sözlerle anlatır:

“Bir zeytin tanesini üç yudum ekmeğe katık yapınız, emri geldikten sonra; beni kimse yerimde tutamaz, ben askerimi yarı aç, yarı tok cephede bırakamam. Yediğim her lokma boğazıma dizilir. Onlar benim yiğitlerim, onlar benim vatanımın bekçileri... Yürü len Nazmi, demiş, arabaya doldurduğu yiyeceklerle birlikte de mermilerin hedefi olmuşlar yolda gelirken, şehit düşmüşler.” (Alptekin, 2007, 279).

4.2. HEMŞİRELER

Cephedeki savaşta düşman saldırıları sonucunda yaralanan askerlerin tedavisi ve oradaki her türlü sağlık gereksinimlerinin karşılanması için cephede kurulan hastanelerde görev yapan hemşireler önemli hizmetlerde bulunmuştur. Çanakkale cephesinde kurulan çadır hastanelerindeki hemşireler genellikle gönüllü olarak gelmişlerdir. Hemşire olmayıp cephedeki yaralıların tedavisine yardımcı olmak isteyenler ise, gereken eğitimi aldıktan sonra cepheye gitmiştir. Cephedeki hemşireler, birlikte çalıştıkları doktorlarla ihtiyacı olan herkese şifa dağıtmayı amaçlamışlardır. Çanakkale cephesinde bulunan sağlık personelleri, askerler için önemli hizmetlerde bulunmuştur:

“Cephede muharebelerin normal seyrinde geçtiği günlerde sıhhiye teşkilatı yeterli idiyse de zaman zaman yaşanan ve birkaç gün süren geniş çaplı muharebeler sırasında verilen binlerce yaralıya bu sağlık tesisleri cevap veremez hâle gelirdi. Böyle anlarda sıhhiye teşkilatına mensup doktor, hemşire ve hastabakıcılar için meşakkatli ve yorucu bir mesai hiç durmadan devam ederdi. Bu bakımdan Çanakkale Muharebelerinin isimsiz kahramanlarından sıhhiye personeli.” (Albayrak, 2015, 234).

Sepetçioğlu'nun *Ve Çanakkale (Döndüler)* romanında Hesnâ, yıllarca hasta babasına bakarak edindiği deneyimi sayesinde, Çanakkale'de savaşta yaralanmış olan askerlere de çare olabileceğini düşünür. İçindeki bu yardım etme isteği, onu cepheye gitmesi için yüreklendirir. Aynı zamanda Doktor Mürsel'i de görmek için, savaşın yoğun bir şekilde yaşandığı Çanakkale'nin yolunu tutar.

Çanakkale'ye giderken yolda karşılaştığı Hanife Kadın ile bebeğini görünce aklına ölmüş olan kızı gelir. Bebeği, kızının yerine koyup benimser ve içinde sakladığı annelik duygusunu, bu çocuğa yöneltmek ister. Onun bu ruh hâli anlatıcı tarafından şu şekilde yansıtılır:

“Hesnâ Hanife Kadın'ın sesindeki umutsuzluğu değil, umutsuzluğun acısını duydu yüreğinde, farkında olmadan bebeyi, yüreğinin acısını yahut üşümesini bastırması için sıkı bağrında.. çocuğun ses çıkarmaması, ağdının

durması birdenbire tersine döndü Hesnâ'nın gözlerinde.. ısınmasını istediği yüreği daha soğumuştur.. daha ıssızlaşmış, acısı dinmez bir terkedilmişlik yüreğinde genişledikçe genişlemiştir. Hatırladığı bir harap gemi, soğuk ve amansız gecelerin yalnızlığı, ve o soğuk amansız gecelerin yalnızlığında yüreğini ısıtmak istercesine bağrına bastığı kızı.. kendi kızı..?” (Sepetçioğlu, 2015b, 212-213).

Hesnâ Çanakkale'ye vardığında, şehit olduğu söylenen kocası Yüzbaşı Ali'nin hayatta olduğunu öğrenir. Doktor Mürsel'in Yüzbaşı Ali ile karşılaşmış olduğunu gördüğünde, gerçeği ikisinden de saklamayı tercih eder. Hesnâ, sevdiği insanlar konusunda şanssız olduğunu bir kez daha düşünür. İçinde bulunduğu durumdan Doktor Mürsel Bey'i tercih ederek kurtulur ve aynı zamanda onunla birlikte Çanakkale cephesinde gönüllü bir vatansever olarak kalır. Hesnâ cepheye geldiğinde, burada bambaşka bir hayatla karşılaşır. Savaşın yol açtığı acının, zulmün, kan ve gözyaşının ne demek olduğunu burada anlamaya başlar.

Ve Çanakkale (Gördüler) romanının vatansever isimlerinden biri olan Zehra; vatanın işgal altında oluşuna, ölümlere, acılara ve zulümlere duyarsız kalamayan bir roman kişisidir. İçinde buldukları zor durumun farkındadır ve artık buna bir son verilmesini ister. Geçmişte Türk milletinin başından pek çok savaş geçtiğini ve içinde buldukları zamanda da Çanakkale Savaşı ile mücadele etmek zorunda kaldıklarını Zehra şu sözlerle ifade eder:

“ ‘Elimizden üzölmek geliyor ancak Aydın Beyim.. o bile alışkanlık oldu. Zaman, ölüm zamanı şimdi.. her yerde. Şu saksığanlar gibi uçuşup geliyor, tin tin dolaşıp çevrende dolanyor.. saksığan alacasında ölümler! Bizim Müslümanımızı rahat bırakan mı oldu şimdiyece? Türkümüz, Türkmenimiz bir rahat nefes mi aldık ki?’ ” (Sepetçioğlu, 2015a, 156).

Çıkan savaşın yarattığı ortam, Anadolu halkında herkese karşı bir güvensizlik duygusu oluşturur. Durum böyle olsa da Zehra, Çanakkale'ye gitmek için yola çıkan Aydın'ın etkisinde kalır. Rahmetli babasından öğrendikleri sayesinde kırık çıkık işlerinden anlayan Zehra, Çanakkale'ye gidip yaralı askerlere yardım etmeyi gönülden ister. Bu isteğini gerçekleştirebilmek için, anasının rızasını alarak Aydın ile Çanakkale yollarına düşer. Cepheye varır ve Sahra Hastânesi'nde görevine başlar.

Zehra tam amacına ulaştığını düşünürken, anası Hala Hatun'un yaralı bir şekilde hastaneye getirildiğini öğrenir. *Ve Çanakkale (Döndüler)* romanında, bakımını yapıp, tedavisini üstlendiği anası bu savaş topraklarında şehit düşer.

Zehra, annesini kaybetmesinin ardından, yapayalnız kaldığını düşünür. İşine dört elle sarılarak ve yaralı askerlere şifa olmaya çalışarak, annesinin yokluğunu unutmaya çalışır. Hissettiği yorgunluklara aldırmadan vatani için hizmette bulunmaya devam eder. Onun bu yoğun çalışma şekli anlatıcı tarafından şu şekilde ifade edilir: “*Annesinin ölümünden bu yana üzerinden atamadığı bir çocuksu yalnızlık duygusu geliyor, vuruyor, gidiyordu sık sık; bu yüzden de nöbeti olsun olmasın, kendini nöbetçi yerine koyuyor, her an hastadan yaralıya, yaralıdan taburcu olmak üzere olana çapıp duruyordu.*” (Sepetçioğlu, 2015b, 85). Anasını şehit veren Zehra, Aydın'ı sığınabileceği bir liman olarak görür ve onda teselli bulur. Anasını şehit veren Zehra, Aydın ile evlenir ve cephede görevini yapmaya devam eder.

Ve Çanakkale (Gördüler) romanının hemşirelerinden biri olan Semiha Hanım, babasını Galiçya'da, abisi Semih'i ise Kocaçimen'de şehit veren ve kendisi de içindeki vatanseverlik duygularıyla vatani için göreve gitmeyi seçen bir hemşiredir. Çanakkale'deki savaş yaralılarına yardım edebilmek için; Selimiye Kışlası'na gidip, gönüllü hemşire olarak cephede görev almak ister.

Bir hemşire tarafından müdahalede bulunulsaydı, savaş esnasında yaralanan ağabeyinin yaşama ihtimalinin olabileceğini düşünmesi Semiha Hanım'ı çok etkiler. Semiha Hanım bu duygularını şu sözlerle ifade eder: “*Ölüm.. yüzdeyüz olmasa bile, hayatın içinde değil midir efendim? Ağabeyim, şehittir. Belki.. yaralıyken.. yarasına bakan bir hemşire, yahut başucunda acısına eğilen bir kızkardeş.. bulunsaydı..?*” (Sepetçioğlu, 2015a, 523). Bu düşüncelerinin üzerine; Çanakkale cephesinde ağabeyi gibi yaralananlara yardım etmek amacıyla annesini, küçük erkek kardeşine emanet ederek cepheye gitmek üzere yola çıkar.

Ve Çanakkale (Döndüler) romanında, artık hemşirelik görevini yapmaya başlayan Semiha, cephedeki ölüm kalım savaşını görür. Sahra Hastanesinde elinden geldiğince yaralı askerlerin tedavisini yapar ve gerekli müdahalelerde bulunur:

“Ona göre hemşirelik, yardım etmektir; sevecen davranmaktır, beden eziyetlerinin ve acılarının en az yarısını alabilmektir yaralının üzerinden; kalan yarısını ise paylaşabilmektir. İçemeyecek durumda olanlara çorbasını içirmektir meselâ; doyarsa yara daha çabuk iyileşir, yaralı acısından daha tez kurtulmuş olurdu.” (Sepetçioğlu, 2015b, 49).

Millet ve din ayrımı gözetmeksizin, her hastanın yardımına koşan Semiha hemşireni tedavisini üstlendiği hastalarından biri de İngiliz asker Teğmen Roger’dır. Dârulmuallimât mezunu olan bu hemşirenin az çok İngilizce biliyor olması, birbirleri arasındaki iletişimi daha da kolaylaştırarak yakınlaşmalarını sağlar. Semiha, İngiliz Teğmen’e Türklerin ne kadar güçlü ve savaşçı olduklarını anlatarak, kendi milletini sevdirebilir ve Türk milletinin yabancılar tarafından bir türlü kabul edilmek istenmeyen yönlerini de anlatır. İngiliz askere olan aşkı, savaş ortamında yitirdiği duygularını tekrar canlandırır. Teğmen Roger, Semiha ile aralarındaki sevgi için hiçbir engel tanımaz. Kendisini iyileştiren Semiha hemşire ile evlenmek için; adını değiştirip Râci yapmanın yanında, dinini değiştirerek Müslüman olmayı seçer. Sonunda imam nikâhı ile nikâhlanırlar ve Semiha, Çanakkale topraklarında yuvasını kurar. Yaralı askerlerin tedavisine birlikte devam eden Semiha hemşire ile kocası Râci, savaş meydanında üstlerine üç güllenin düşmesi sonucu birlikte can verir. Vatanına gönülden bağlı bir hemşire olarak, cepheye gitme arzusunu yerine getiren Semiha, kocası ile birlikte şehitlik mertebesine ulaşır.

Zulüm Dağları Aşar Çanakkale İçinde romanının gencecik gelinlerinden biri olan Elifçe, evlendiği insanların birer birer cephede şehit olması sonucu çektiği acılar yüzünden, artık yaşadığı yerde daha fazla kalmak istemez ve vatana bir yardımının dokunacağını düşünerek Çanakkale cephesine gitmeye karar verir. Savaşa kocasını yollayan diğer gelinlerden Hörü Bacı ile Çanakkale’deki Sahra Çadır Hastanesi’nde görev yapmaya başlar. Bu hastanede görev yapan Hesna Hemşirenin yardım çağrısına Elifçe’nin verdiği şu cevap, onun vatana yardım etmek için ne kadar hazır olduğunu gösterir: “ ‘Bize mi seslenmiştin, benim sevgili bacım?’ Silahıyla atılmıştı Sahra Çadır Hastanesi’nin içine... ‘İşte elimde silah, işte başımda tacım!’ diyordu, kadınlığımı ispat etmek için...” (Özen, 2000, 112). Köyden birlikte geldiği Hörü Bacı

ile Sahra Çadır Hastanesi'ndeki yaralılarla tek tek ilgilenerek, elinden gelen yardımı yapar.

Elifçe görev yaptığı hastanede karşılaştığı emmisinin oğlu Musa'dan, öldü sandığı kocası Mehmet'in yaşadığını öğrenir. Daha sonra düşman kuvvetleri tarafından yaralanıp hastaneye getirilen Mehmet, Elifçe'nin kollarında şehit olur. Sonunda Kastamonu'nun Nasrullah Mahallesi'ne, Elifçe'nin de Çanakkale'de şehit düştüğü haberi gelir. Ancak romanda, ne şekilde şehit olduğu hakkında herhangi bir bilgi yoktur.

Hörü Gelin, kocasını Yemen topraklarına savaşa gönderen bir Anadolu kadınıdır. *Zulüm Dağları Aşar Çanakkale İçinde* romanında, vatanseverlik duygularının kuvvetli oluşuyla dikkat çeken bu gelin, kocasının cepheye gidişinin ardından, Çanakkale'de çıkan savaş için toplanan yardıma da destek olur. Köyde yardım toplayan köy muhtarına, Hörü Gelin'in söylediği şu sözler, onun cephedeki askerlere ne kadar yardım etmek istediğinin bir göstergesidir:

“ ‘Benim, ne altınım var ne de param!’ dedi. Sonra, kendi elleriyle yapıp, dört bir yanını kendi elleriyle işlediği çantasının ağzını açtı oracıkta. ‘Gelin olurum diye işlemiştim bunları!’ dedi. ‘Gece sabahlara kadar hayal içinde işlemiştim hiç uyumadan. Alın bunları... El emeğimi, göz nurumu gönderiyorum orduya... Satılsın ve parası cepheye gönderilsin. Başkaca bir şeyim olsaydı hiç gözümü kırpmadan feda ederdim vatan için...’ ” (Özen, 2000, 92).

Hörü Gelin, daha sonra kendisi de gönüllü olarak cepheye koşar ve Sahra Çadır Hastanesi'ne giderek yaralı olan askerlerin tedavisine yardımcı olmaya çalışır. Bu hastanede savaşın acı manzaralarına şahit olur. Düşman saldırıları sonucunda cepheye yaralanıp sedyelerle çadıra getirilen yaralılara, diğer hemşirelerle birlikte gereken müdahalelerde bulunur. Köyünden ayrıлып gönüllü olarak seçtiği bu görevi, büyük bir azimle yerine getirmeye çalışarak her yaralıya şifa vermek ister.

Hesnâ Hemşire, Çanakkale cephesinde askerler için kurulmuş olan Sahra Çadır Hastanesi'nde görev yapan hemşirelerdendir. Türk askerlerinin nasıl savaştığını yakından görür: “*Hemşire Hesna Hanım, hayran kalıyordu bu yiğitlere,*

bu aslanlara... Hayran kalıyordu da içindekini söylüyordu haykıra haykıra; 'Ne yiğitler doğurmuş Allah'ım bu analar!' diyordu." (Özen, 2000, 111).

Hesna Hemşire, mesleğinin özellikle savaş ortamındaki gerekliliğinin ve öneminin farkındadır. O, böyle bir durumda Anadolu'nun dört bir yanındaki genç kızları da vatan için göreve çağırır ve mücadeleye davet eder. Hesna, isteğini şu sözlerle ifade eder: *"Hayıflandığı şey; bu yiğitlerin yarasını saracak hemşirelerin çoğalmasını istemesiydi. Mermi taşıyan, su ve erzak taşıyan Türk kızlarını görmek istiyordu Çanakkale'de."* (Özen, 2000, 111). Cephedeki bu haykırılarına, Anadolu'daki kadınlardan olumlu cevaplar gelir. Hesnâ, hastaneye yardım için koşan vatansever genç kızları gördükçe yalnız olmadığını anlar.

Çanakkale'de Çocuklar da Savaştı romanında Safiye Hanım, hemşirelik eğitimi alarak vatanına yararlı olmaya çalışan gönüllü bir hemşiredir. Ailesinin tüm karşı çıkışlarına rağmen Safiye Hanım, cepheye gitme konusunda neden kararlı olduğunu şu sözlerle anlatır: *"Böyle bir şey teklif etme, anneciğim! Durmam buralarda. Gitmeliyim. Herkes senin gibi düşünürse kim gidecek cepheye? Düşmanlar hepimizi öldürse, namusumuzu lekelese daha mı iyi olur?"* (Koçak ve Koçak, 2015, 112-113). Yardımsever bir karaktere sahip olan Safiye Hanım; tüm gönüllü hemşireler gibi, yaralı askerlerin tedavisi ve bakımı ile ilgilenir. Askerlere tedavinin yanında, onlara manevi destekte bulunur. Askerler arasında iyileşme ihtimali çok düşük olanlara bile moral vermeyi ihmal etmez. Safiye Hemşire yaşadığı o acı dolu günleri şöyle anlatılır: *"Hasta ve yaralılarımızın içinde en korkunç olanları, gözlerini kaybetmiş olanlardı, için için eriyorlardı. Bazı hastaların öleceğini bilirdik. Onları umutsuzca teselli ederdik. Sihirli kelimelerden biri 'iyileşeceksin' demekti, iyileşeceklerine inanarak ölürlerdik."* (Koçak ve Koçak, 2015, 114).

Çanakkale'ye Gidenler romanının kadınlarından Safiye Hüseyin Hanım, Çanakkale cephesinde görev yapan hemşirelerden biridir. Cepheye gitmeden önce, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin açmış olduğu kursa katılır ve gereken eğitimi aldıktan sonra cepheye gider:

“Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Dr. Besim Ömer Paşa'nın öncülüğünde yaralıların tedavisinde sayısı yetersiz olan hastabakıcılar yetiştirmek için 1913-1916 yılları arasında kurslar düzenlemiştir. Bu kurslarda eğitim gören Safiye Hüseyin Elbi ve Münire İsmail vd isimler Balkan ve Çanakkale Savaşlarında görev almışlardır.” (Yazıcı, 2011, 250).

Safiye Hanım Batı kültürüyle yetişen ilk hemşiremiz olarak kaynaklarda yer alır. Kendini mesleğinde sürekli geliştirmek ister ve bunun için pek çok kongreye katılır. (Albayrak, 2015, 39)

Safiye Hüseyin Hanım, roman içinde gerçek bir kişi olarak yer alır. Çanakkale cephesinde bizzat bulunmuş ve hemşire olarak görev yapmıştır.¹⁴

4.3. SAVAŞÇI KADINLAR

Çanakkale Savaşı'nda cephe gerisinde durup savaşa çeşitli şekillerde destek olmuş Türk kadınları olduğu gibi, savaşın tam ortasında yer alıp bu şekilde vatan için mücadele etmeyi seçen Türk kadınları da vardır. Savaşçı özelliği baskın olan bu kadınlar, içlerindeki vatan aşkıyla ve cesaretle cepheye giderler. Burada düşmanların yenilgiye uğratılması ve Türk topraklarını terk etmesi için gerekirse canlarını ortaya koyarlar. Savaşçı kadınlar Türk topraklarında yaşayan kadınların ne kadar güçlü, mücadelecisi ve topraklarına bağlı olduğunun timsalidirler.

¹⁴ “Çanakkale Muharebelerinde yaralanan erlerin tedavisi ile ilgilenen hemşirelerden birisi Safiye Hüseyin'dir. ...Balkan Savaşı esnasında da hastabakıcı olarak görev alan Safiye Hüseyin, Çanakkale Savaşı başladığında gönüllü hastabakıcı olarak yazıldı. Hastane gemisine hastabakıcı olarak tayin edildi. Onun Çanakkale Muharebelerine ve yaralı erlere dair çarpıcı hatıraları vardır.” (Albayrak, 2015, 235). Safiye Hüseyin Hanım da diğer vatansever hemşireler gibi cepheye giderek, yaralı askerlerin tedavisi için mesleğini gönüllü yapanlardan olur. Çanakkale'den başka cephelerde de hizmet veren Safiye hemşire, ömrünün sonuna kadar mesleğini yapar. 1964 yılında, 83 yaşında vefat eder. (Albayrak, 2015, 239)

Çanakkale’de Çocuklar da Savaştı romanındaki Ayşe, vatanın savunulmasında ve düşman askerlerinin yakalanmasında önemli yardımlarda bulunan çocuklardan biri olan Yusuf’un kardeşidir. Bir sargı evinde çalışıp hemşirelik yapan Ayşe, diğer adıyla Karayıldız, aynı zamanda erkek kıyafetleri giyerek, köy köy gezer ve yardıma ihtiyacı olanlara destek olur: “*Ayşe, Yusuf’un ablası olup, aşağı yukarı on beş yaşlarında bir genç kızdır. Erkek kıyafeti giyinerek; ayağında postalı ve başında siyah bir eşarbiyle kendi köylerinde ve tüm çevrede ‘Karayıldız’ adıyla nam salmış, âdeta efsaneleşmiş, yiğit, gözü pek ve cesur bir Türk kızdır.*” (Mat, 2007, 203).

Ayşe, düşmanlara gerektiği yerde eziyet etmekten geri durmaz, içlerine korku salar. Genç, hatta çocuk denilebilecek yaşlardadır ve kendini tehlikeye atmaktan korkmaz, vatan için ne gerekiyorsa yapmayı ister. O dönemde Anadolu’da yaşayan hemen her çocuk Ayşe gibidir:

“Harp hikâyelerinde önümüze çıkan çocuk kahramanların dikkat çekici bir bölümü yaşlarının çok üzerinde işler yapmış kahraman çocuklardır. Çocukları boylarından büyük işler yapmaya yönelten bazen intikam hisleri iken bazen de iş yapacak insana duyulan şiddetli ihtiyaç olmuştur. Ülkede savaş atmosferinin yaşandığı günlerde bu tarz hikâyelerin gençler için harbe gönüllü katılımı teşvik edeceği aşikârdır: bunun yanında ait olunan milletin yediden yetmişe kahramanlıklar sergiledikleri yolunda inancı ve güveni tazelemesi bakımından önemlidir.” (Ceyhan Akça, 2014, 394).

Ayşe, Karayıldız olarak nam salar ve herkesin saygı duyduğu bir isim olur. Erkek giysileri giyip görevini yaptığı bir gün, Yusuf adlı bir genç onu görür. Bu gencin Ayşe’yi fark edince söylediği şu sözler, Karayıldız’ın köylülerin gözündeki önemini göstermesi bakımından önemlidir: “*Sen, sen! Osun sen. Allah’ım inanamıyorum! Sen Karayıldız’sın. Oysa biz, halkın uydurduğu bir masal sanıyorduk seni. Demek, bütün o anlatılanları sen yaptın. Hem de kız olmana karşın ha?*” (Koçak ve Koçak, 2015, 42-43).

Yolculuklarda Karayıldız’a her zaman, Karayel adını verdiği atı eşlik eder. Ayşe’nin atıyla arasında özel bir bağ vardır ve bir yere gittiğinde Karayel’i, yani atını

da yanında götürür. Karayel'e hayatı boyunca çok değer verir ve onu eğitir. Onu bir hayvan olarak değil, bir arkadaş olarak görür.

Karayıldız'ın babası Balkanlar'daki savaşlarda şehit düşünce, annesi kendisiyle birlikte kardeşini de büyütür. Çocukluğundan itibaren içinde bulunduğu bu durumlar, Ayşe'nin karakterini şekillendirir. Ayşe vatani uğruna düşman askerlerinin karşısında duran bir vatan evladı olur. Köyde yaşayan Sinan adlı genç; Karayıldız'ın cesur hallerine ve onun gece gündüz ayırt etmeden verdiği mücadeleye çok şaşırır. Ayşe bunun üzerine şu cevabı vererek, kadınların da erkekler kadar korkusuz olabileceğini belirtir:

“Korkmak mı? Eğer düşmana karşı bir şey yapamıyordım, asıl o zaman korkardım. Kız olduğum için bir şey beceremeyeceğimi mi sanıyorsun? Hepimiz vatanımızı seviyoruz. Bu uğurda can veriyoruz. Öyle değil mi? O zaman korkmak ne demek? Belki erkeklere göre narınız ama bizler de cesuruz. Bizler de savaşıyoruz. Elimizden geleni yapıyoruz.” (Koçak ve Koçak, 2015, 41).

Ayşe, savaş ortamında yaşayıp mücadele içinde olsa bile, gençliğin verdiği duygularla Sinan'a âşık olur.

Sinan ile Ayşe, vatan topraklarını korumak için mücadele ederlerken, düşmanlar tarafından yakalanırlar. İngiliz karargâhı olduğunu düşündükleri bir yere getirilirler. Yapılan işkenceler sonucunda, ikisi birlikte şehit olur.

Çalışmada incelenen romanlarda Ayşe dışında, “savaşçı kadın” yer almamıştır.

5. AZINLIK KADINLARI VE YABANCI UYRUKLU KADINLAR

Osmanlı İmparatorluğu'nun hemen her döneminde olduğu gibi, Çanakkale Savaşı yıllarında da ülke sınırları içinde bulunan azınlık ve yabancı uyruklu insanların varlığından söz etmek mümkündür. Azınlık kavramının bazı sözlüklerde yer alan tanımları ve açıklamaları şu şekildedir: “*Bir toplulukta herhangi bir nitelik bakımından ayrı ve ötekilerden sayıca az olanlar, ekalliyet, çoğunluk karşısı.*” (TDK, 2005, 167). “*Bir toplulukta çokluk teşkil etmeyen, ekseriyette olanlara göre bazı bakımlardan (din, dil vb.) farklı unsur, ekalliyet.*” (Doğan, 2011, 130). “*Bir ülkede; o ülkenin yurttaşı olmakla birlikte soyu, dili ve dini yönünden ülkenin sayıca baskın ögesi olan halktan az olan topluluk.*” (Püsküllüoğlu, 2012, 87).

Azınlık kavramında olduğu gibi, yabancı uyruklu kavramının da bazı sözlüklerde yer alan çeşitli tanımları ve şu şekildedir: “*Başka bir milletten olan, başka bir milletle ilgili olan (kimse), bigâne, ecnebi.*” (TDK, 2005, 2102). “*Yerli olmayan, başka ülke veya devletle ilgili olan, ecnebi.*” (Doğan, 2011, 1794). “*Başka bir ülkeden, başka bir ulustan olan (kimse) ya da başka bir ülkeyle, başka bir ulusla ilgili, ona özgü olan (şey).*” (Püsküllüoğlu, 2012, 916).

“Yabancı” kavramı bu şekilde sözlüklerde tanımlanmakla beraber, günlük hayatta sözlük tanımlarının dışında kullanımları ve uygulamada farklı görünimleri olabilmektedir. Ayrıca “yabancı” kelimesi ülkeden ülkeye, rejimden rejime farklılık gösterebilmektedir.

Türk anayasasına göre, “Türkiye Cumhuriyeti’ne vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkes Türk”tür. Bu tanımdan yola çıkılınca din ve etnik kökeni ne olursa olsun Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan herkes Türk’tür. Lakin günlük hayatta din de belirleyici bir durum olarak görülmektedir.

Diğer taraftan ırk bakımından Türk veya vatandaşlık bakımından anayasal tanımıyla Türk olan, Türk ana babadan doğan ve Müslüman olan; fakat kendisini Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı, Türk ve Müslüman kabul etmeyen insanlar da vardır. Çoğunluk onu kendisinden, bütünden kabul etse bile, bu insanlar kendilerini

çoğunluktan ve bütünden kabul etmemektedir. Dolayısıyla bunlar da aslında yabancıdır, yabancılaşmışlardır.

Azınlık ve yabancı uyruklu kadınlar, dönemin toplumunu farklı açılardan yansıtmaları bakımından önemlidir. Rum, Ermeni ve Yahudi gibi milletlerden olan bu kadınların büyük çoğunluğu, göç gibi birtakım sebeplerle Osmanlı himayesine giren kadınlardır. Osmanlı vatandaşı olup farklı ırk, din ve etnik gruba sahip olan bu kadınlar ülkede cereyan eden savaşa çeşitli tepkiler gösterirler. Bazıları kendini artık bir Türk kabul ederek Türk milletinin yanında bir duruş sergilerken, bazıları da kendi millî duygularının etkisiyle tamamen Türk karşıtı bir tavır içinde olurlar.

Yabancı uyruklu kadınlara bakıldığında; Fransız, İngiliz, Alman ve Yeni Zelandalı gibi çeşitli uyruklardan olan kadınların birtakım sebeplerle Osmanlı topraklarında kısa bir süre de olsa kaldığı görülmektedir. Farklı ülkelerden gelen bu kadınlar, Çanakkale Savaşı döneminde de vatandaşlık bağıyla bağlı oldukları ülkelerinden, bu toprakları ziyaret etmek gibi çeşitli amaçlar için ayrılır. Osmanlı topraklarında geçici kalan gayrimüslim olarak nitelendirilebilecek bu kadınların arasında, Çanakkale cephesindeki savaşa giden yakınlarının peşinden yollara düşenler dikkat çeker. İncelenen romanlarda yer alan azınlık ve yabancı uyruklu kadınlar; “Azınlık Kadınlar” ve “Yabancı Uyruklu Kadınlar” olmak üzere iki alt başlıkta incelenmiştir.

5.1. AZINLIK KADINLARI

Çanakkale Savaşı döneminde yaşayan azınlık kadınları, birbirinden farklı düşünce ve hayat tarzlarına sahiptir. Bu kadınların kimisi çıkan savaşta Türklerden yana olup, Türk milletini haklı gösterirken; kimisi de Çanakkale’ye savaşmaya gelen düşmanlara destek olarak hayatlarını sürdürdükleri Türk topraklarına ihanet ederler.

Bu azınlık kadınları, Çanakkale Savaşı'nın başka milletten olan insanların gözündeki anlamını vermesi açısından önemlidir.

Çalışmada incelenen romanlara da bakıldığında; azınlık kadınlarından zengin bir hayata sahip olanların kendi güçlerinin büyümesine kapılıp genellikle Çanakkale'de çıkan savaştan habersiz olarak yaşamayı tercih ettiği görülür. Bunun yanında, çıkan savaşın büyüklüğünün farkında olan azınlık kadınlarının varlığından da söz etmek mümkündür. Bu kadınlar; kendini bir Türk gibi hissetmenin verdiği duygularla, memleketi işgal etmeye gelen düşmanların karşısında olurlar.

Ve Çanakkale romanının azınlık kadınlarından biri olan Ketî, bir köşk sahibi olan Selâmeddin Bey'lerin evindeki yardımcıdır. Rum asıllı bir genç kız olan Ketî, hizmetçi olmasına rağmen, kimi zaman zengin erkeklerin de dikkatini çeker. Bu kadar ilgi odağı olmasını, hanımı Câvidân'a borçludur. Hanımı gibi olabilmeyi hayal eden Ketî, Cavidan Hanım'a yakın durarak onun zenginliğinden yararlanmaya çalışır. Bu durum Ketî'nin hayatında bir takıntı haline gelir ve hanımı Câvidân'ı giydiği kıyafetlerine kadar gizlice taklit eder. Ketî'nin bu halleri, anlatıcı tarafından romanda şu şekilde anlatılır:

“Ketî, giyecek dolabının açık kapılarından görünen onca değişik, zengin, çoğu hiç giyilmemiş giyeceklere bakıyordu, her zaman, yeni görüyormuş gibi bakardı; Câvidân olsun olmasın, her dolabı açtığında yaptığı gibi, bir kendiliğinden hareket idi davranışı. Eğer Câvidân dışarı çıkmışsa teker teker giyer, üstünde denerdi sevdiklerini...” (Sepetçioğlu, 2014, 137).

Ketî, Cavidan Hanım'ın zenginliğinden yararlandıkça kibirli bir yapıya bürünür ve kendini kimi zaman bu zengin hayata kaptırır. Sepetçioğlu'nun *Ve Çanakkale (Gördüler)* romanında bahsedilen, Ketî'nin kibirli halleri ancak evin kızı olan Câvidân varken mümkündür. Câvidân varsa Ketî var, yoksa yoktur. Çünkü Ketî'nin, evin asıl hanımı olan Sâlihâ Hanım'ın gözünde bir değeri yoktur. Ketî de çalıştığı köşkte rahat etmek için, Câvidân Hanım'ın her dediğini yapar. Yine kendi çıkarı doğrultusunda hareket eden Ketî, çalıştığı köşkte rahat edebilmek için kime

daha çok yakın olması gerektiğini iyi bilir. Anlatıcı, Keti'nin aklını bu amaç için nasıl kullandığını şu şekilde anlatır:

“Keti, Sâlihâ Hanım'ın kendini sevmediğini çok iyi biliyordu, Câvidân olmasa köşkte bir gün bile tutmayacağını da biliyordu. Ayrıca, beyefendi de Câvidân'ı kıramazdı, kırmazdı; o yüzden Keti'yi korurdu. Bir de beyefendi... işte efendim, beyefendi olduğu için Keti'yi... tutardı; Keti de baba kızın hatırcığı için.. Sâlihâ Hanım'a katlanıyordu.” (Sepetçioğlu, 2015a, 119).

Keti, köşkte çalışmış olmanın verdiği bir alışkanlıkla, yüksek tabakadan olmayan insanlara değer vermez ve onları her zaman ezmeye çalışır. Keti'nin hayatına hırsı, kıskançlığı ve paraya düşkünlüğü yön verir. Bu hizmetçi kız, evin uşağı olan Albert ile de aşk kaçamakları yapan hafifmeşrep bir kadındır. Arada bu yaptıklarından pişmanlık duysa da bu ruh hali uzun sürmez ve Keti yine eski haline döner. *Ve Çanakkale (Döndüler)* romanında Keti, sonunda Albert ile işbirliği yapıp, çalıştığı evi ve evin sahiplerini dolandırır. Ev sahiplerini uyutup, hanımı saydığı Câvidân'ın eşyalarından başlayarak, değerli ne var ne yoksa alır ve evi terk eder. Sonunda Keti paraya olan düşkünlüğünün tamamen esiri olur.

Keti evlenmeyip gayrimeşru bir ilişki yaşamaya devam ettiği Albert ile bir ev kiralar. Artık hayal ettiği gibi kendi evinin hanımı olur ve daha önce hiç tatmadığı bir zengin hayatı yaşamaya başlar. Kiralanan evin sahibi, Keti'ye hayatında yeni kapılar açar. Genç kadının hemen her erkeği baştan çıkarabilecek bir güzelliğe sahip olduğunu gören ev sahibi, Keti'yi kantocu yapmayı düşünür. Ev sahibi, Keti'ye sunacağı hayatı ve zenginliği anlatınca Keti bu sözlerin büyüüne kapılır. Yaptığı hırsızlık sonucu kendisini arayan Osmanlı zabıtalardan ve dolayısıyla hapse girmekten de kurtulmak için, ev sahibinin teklifini değerlendirmek ister. Kendisine yeni bir zenginlik getirileceği vaat edilen Keti, bu sayede Osmanlı'nın Sarah Berndhart'ı olabileceğini de düşünür. Keti'nin aklında geçen bu düşünceleri anlatıcı romanda şu şekilde ifade eder:

“O vakit evsahibinin ne demek istediğini açıklıkla anlayabildi Keti; düşününce, önüne hem varılabilecek zenginlik, hem şöhret yolunun aynı

anda açılmakta olduğunu gördü; kurtuluşu idi, artık, birçok korkulardan kurtulacaktı, zaman zaman da olsa aklına geldiğinde yüreğini boğan sıkıntılara son!. diyecekti; yeni bir isimde yeni hayat.. yeni, yepyeni bir kadınlık seriyordu önüne evsahibi, aklını kullanabilirse bir küçük parmak işaretine birçok şeyler var olacaktı. Yavaş yavaş Ketî'yi heyecanlandırdı düşünceleri, gerçekleşmişcesine gözlerinde, gözevlerine sığmaz ışıklar oluşturdu....” (Sepetçioğlu, 2015b, 204-205).

Ev sahibi bütün anlattıklarının gerçekleşmesi için Ketî'ye bir şart sunar ve Albert'i hayatından çıkartması gerektiğini söyler. Ketî böylece köşkteki ev sahiplerinin ardından, Albert'a da ihanet eder ve birlikte ikinci ihanetini eder ve bu genç adamı yarı yolda bırakır.

Genç kadın kantocu olduktan sonra yoluna, Cihanyandı Sâzenuşka adı ile devam eder. Ketî, yani yeni adıyla Sâzenuşka, birden kendini meslek hayatının zirvesinde bulur ve kantocu Sâzenuşka olarak tüm İstanbul tarafından tanınır. Ketî, içinde bulunduğu lüks hayatı kaybetmemek için elinden gelen her şeyi yapar. Romanın sonunda, Ketî'nin kantoculukla hayatına devam ettiği görülmektedir.

Ve Çanakkale (Gördüler) romanında yer alan Melissa, zengin ve varlıklı Rum bir aile olan Berberakislerin kızıdır. Evli olan Melissa, kocasını sevmez ve herkes tarafından para için zorunlu bir evlilik yapmış gibi görünür. Bu yüzden cazibesini kullanarak erkekleri kendisine çekme ve adeta çapkınlık yapma peşinde koşar. Melissa'nın kocası da aynı hazların peşinde koşar ve birbirlerine hemen hemen hiç karışmadan ayrı ayrı hayatlarına devam ederler. Aynı zamanda Melissa, kocasını kendi emri altında tutan ve ne isterse onu yaptıran bir kadın olarak romanda yerini alır.

Melissa kendi güzelliğinden başka, kimsenin güzelliğini çekemez ve kıskançlık gibi duygularını sık sık çevresine yansıtır. Bu kıskançlık krizlerini, Selameddin Bey'in evinde bir süre kalmış olan Hesnâ ile karşılaştığında da yaşar. Anlatıcı Melissa'nın yaptığı bu kıskançlığı, şu sözlerle ifade eder: “*Berberakis'in kızı Melissa ilk görüşte Hesnâ'nın gözalan edasını farketmiş, güzelliğini hissetmişti. Daha hissettiği anda kıskanışın kerpeteni etinden et kopardı, yüreğine kenetlendi,*

ama, önemsemeyen bir üstten bakışta çözümlü sirtaki kemendinden masadaki yerine döndü.” (Sepetçioğlu, 2015a, 240). Kadınlarla olan arkadaşlıklarını bile hep çıkar üzerine kurar ve bundan dolayı yapmacık hareketlerde bulunur.

Melissa hemen her zenginin yaptığı gibi, Çanakkale’de vatan uğruna yapılan savaştan habersiz, sadece zevk ve eğlence için yaşar. Zengin salon erkekleriyle gününü gün eder ve hayatın sadece bu eğlence hayatından ibaret olduğunu düşünür. *Ve Çanakkale (Döndüler)* romanında bu genç kadın, özel bir davet esnasında Hayri adında biriyle tanışır. Varlıklı erkeklerle gününü gün etmeyi ve sadece zevkleriyle hareket etmeyi alışkanlık haline getiren Melissa, memur Hayri’den etkilenir. Sonunda âşık olan genç kadın, tatmadığı duyguları bu erkekle birlikte yaşar. Ancak aşkın karşılıklı olduğunu düşündüğü memur Hayri tarafından, bir soruşturmaya yardımcı olması ve ailesi hakkında birtakım bilgiler vermek amacıyla kullanılır. Bu gerçeğe yüzleştikten sonra memur Hayri ile ilişkisini bitirip, hayatına kaldığı yerden devam eder.

Çanakkale’de Çocuklar da Savaştı romanının azınlık kadını olarak öne çıkan Marika, Fevzi baba ile Vesile ananın Rum komşusudur. Bu Rum kadın, Türk olan bir aileyle komşu olur ve savaş ortamında bu komşularını korur. Marika, zamanında kendilerini kötülöklere karşı koruyan Türk ailesini (Fevzi baba ve ailesi), içinde bulunduğu tehlikelerden uzak tutmaya çalışır. Düşmanların, komşusunun evine doğru geldiğini gören Marika, bu aileye hemen haber verir ve onlara şunları söyler: *“Haber vermem bile büyük ceza. Ama bilirim ben, daha önce bizleri saklamıştın sen evinde. Sizlerin dönmüştüğ sayesinde ölümden. Ben ama saklayamam. Ne olur, Vesile ana! Al çocuklarını da kaç buralardan. Canınızı kurtarın. Bilirsin, seni severim çok ben.”* (Koçak ve Koçak, 2015, 25). Marika’nın bu yardımı sayesinde Fevzi Baba ve ailesi, evini terk ederek daha güvenli olduğunu düşündüğü köy imamının evine sığınır. Görüldüğü üzere Marika adlı bu gayrimüslim kadın; savaş ortamında bile insanların birbirine ırk ve din ayrımı olmaksızın, nasıl yardımda bulunabileceğini gösterir.

Bir Çanakkale Destanı Şehadetname romanındaki Madam Sufiye, eşinden ayrıldıktan sonra, İstanbul’da kızı Anastasya ile yaşamını sürdüren dul bir kadındır.

Yaşadığı toprakların kendi milletinden olan düşmanlar tarafından işgal edilmesini olumlu karşılar ve onlara destek veren bir duruş sergiler. Çanakkale'nin ve özellikle İstanbul'un hâkimiyetinin kendi ellerine geçeceği günü bekler. Düşünceleri böyle olan Madam Sufiye, tek evladı olan Anastasya'yı, başka milletten olduğu halde kendisini Türk olarak hisseden Rum genci Garisto ile nişanlar.

Bir Çanakkale Destanı Şehadetname romanında Garisto'nun annesi, oğlu ile birlikte İstanbul'da, yani Türk topraklarında yaşayıp hayatını sürdürse de, Rumları savunur ve çıkan savaşın sonunda İstanbul'un kendi milletinin olacağını hayallerini kurar. Fakat İstanbul Sultanisi'nde okuyan oğlu Garisto, Rum olmasına rağmen kendisini Türk hisseder. Annesi oğlunun da kendisi gibi düşünmesini ister ve onun İstanbul Sultanisi'nde okuyan diğer arkadaşlarından etkilenmesine tahammül edemez:

“Sen naparsın, sen yoksam Müselman mısın, Muhammed midir üstün tuttuğun, istemez misin İstanbul bizim olsun? Yanlış yaparsın, affetmem bilesin, evladım da olsan affetmem, uzak durasın bu gençlerden. Yarından tezi yok alırım İstanbul Sultanisi'nden de seni, veririm Balat'taki Rum Okuluna. Ya da hiç okutmam, cahil kalasın. Anlamış mısın, böyle fitneci âlim olacağına, kalasın cahil. Tercihim bu yöndedir. Beni son sözümlü sorarsan eğer, naş naş çarıgrat naş¹⁵. Kulaklarını aç da duy! Naş naş, Çarıgrat naş! İstanbul bizim olacak.” (Alptekin, 2007, 67).

Osmanlı Devleti'ne düşmanca tutumlar sergileyerek ve önceden kendilerinin olan İstanbul'un eninde sonunda yine kendilerine ait olacağını düşünerek, oğlu ile her zaman bir çatışma içine girer. Oğlu Garisto'nun, Çanakkale'de çıkan savaşa okuldaki arkadaşlarıyla birlikte gönüllü olarak katılmasına engel olamaz. Oğlunun Türk askerleri ile birlikte yan yana savaşarak, kendi milletinden olan Rumların karşısında durup vatanını savunmasına katlanmak zorunda kalır.

Bilgin'in *Gelibolu* romanında gayrimüslim bir kadın olan Madam Eleni'nin kocası Doktor Dimitri, Balkan Savaşı'nın ardından askerlik görevine devam eder ve Erzurum'da açılan Kafkas Cephesi'ne gönüllü gider. Eleni İstanbul'da yalnız kalır ve

¹⁵ Burada geçen "Naş naş çarıgrat naş" mısraı, Ömer Seyfettin'in "Nakarât" adlı hikâyesinin de temelini oluşturmaktadır (Seyfettin, 2011,797-814).

Kumkapı'da bir pansiyon işletmeye başlar. Kocasının çıkan savaşlarda görev alıp, kendisini sürekli yalnız bırakmasının zorluklarını yaşar. Kocasını Doktor Dimitri'ye zaman zaman sitem eder ve onu içinde bulunduğu durum yüzünden suçlar. Kocasına olan kızgınlığını Madam Eleni, kendi kendisiyle konuşarak şu şekilde ifade eder:

“ ‘Ah Dimitri ah. Bu askerlik biter mi? ‘Ben gitmiyorum’ desen, zorla mı alacaklardı seni askere? Balkan Savaşı’nda görev yaptın. Şimdi de Erzurum’dasın. Buralardan çok uzaktasın. Benim yalnızlığım senin bu uzaklarda olman sebebiyle daha da büyüyor... Burada kalsaydın daha iyi olmaz mıydı? Zaten doktorsun. Açardın bir muayene geçinir giderdik. Ben de böyle türlü insanlarla uğraşmak zorunda kalmazdım. Ama illâki tutturdun ‘Ben askerim’ diye. Asker olursan, işte seni bir oraya, bir buraya çağırırlar... Beni de yanında götürmedin. Bir yığın hasretle beni baş başa bıraktın. Ah Dimitri ah... ’ ” (Bilgin, 2009, 40-41).

Madam Eleni, İstanbul'da azınlık olmanın pek çok zorluğunu da yaşar. Yaklaşmakta olan Çanakkale Savaşı'nı, düşman milletlerin bir ferdi olmasına rağmen olumlu karşılamaz, tam aksine savaş karşıtı bir duruş sergiler. Eleni, vatanlarını kurtarmak için çözüm yolları arayan ve bu nedenle sık sık toplanıp birbirleriyle görüşlerini paylaşan Türk gençlerine pansiyonunu açmasıyla dikkat eder.

Dönmeyi Düşünmediler romanında adından da anlaşılacağı üzere Bella hemşire, Türk olmayan bir ailenin kızıdır. Eğitim görerek hemşire olur ve Çanakkale'de görev yapar: “Bella Raşhel Çanakkale'nin bakliyat ticareti yapan zengin Musevî ailelerinden birinin kızı idi. Çanakkale mutasarrıfının kerimesi Nedime Hanım'ın yaptırdığı sübyan/çocuk mektebinde son sınıfı okumuş hemen İstanbul'a gitmiş hemşirelik tahsili alarak memleketine dönmüştü.” (Kaplan, 2015, 40). Savaş esnasında sol bacağını kaybeden Sökeli Hasan'ı hastanede tedavi eder ve ona âşık olur. Sökeli Hasan için dinini bile değiştirir, Müslüman olur ve Hasan'la evlenir. *Dönmeyi Düşünmediler* romanında yer alan bu genç kız, ilgilendiği Sökeli Hasan'a tedavinin yanında, manevi destekte de bulunur. Bella hemşire, verdiği derslerle bu genci hastabakıcı bile yapar ve çevresindeki insanları da savaş ortamında yaralılara yardımcı olabilecek bir hale getirir. Bella hastaneye gelen tüm yaralılarla

yakından ilgilenmeye çalışır ve mesleğinin gerektirdiği şekilde özveriyle çalışır. Kocas1 Sökeli Hasan ile mesleğine devam ederek, herkesin yardımına koşmayı hayatı boyunca sürdürür.

5.2. YABANCI UYRUKLU KADINLAR

Çanakkale Savaşı zamanında Türkiye’de, özellikle de İstanbul’da Fransız, İngiliz ve Alman gibi çeşitli uyruklu kadınların varlığından söz etmek mümkündür. Yabancı uyruklu kadınlar, Türk topraklarına gelmiş ve hayatının belirli bir dönemini ya mesleğini yapmak, geçimini sağlamak ya da Çanakkale Savaşı’nın bitmesinden yıllar sonra savaşın olduğu yerleri görmek gibi çeşitli sebeplerle Türkiye’de geçirmiştir. Yabancı uyruklu kadınlardan bazılarının zengin bir mal varlığına sahip olduğu ve İstanbul’da kendine rahat bir hayat kurduğu da dikkat çekmektedir. Yabancı uyruklu kadınların romanlardaki varlığıyla, farklı milletlerin gözünden Çanakkale Savaşı’nın nasıl algılandığı ve o dönemdeki hayatın nasıl olduğuna dair ipuçları sunar.

Ve Çanakkale (Geldiler) romanında yer alan Madam Bonvale; cemiyetlere katılan, zengin bir Fransız kadınıdır. Katıldığı toplantı ve kutlamalarda dikkat çeken bu yabancı uyruklu kadın, eğitiminden kılık kıyafetine kadar herkes tarafından beğenilen bir kadındır. Amerikalılara karşı tepkisini açık açık ortaya koyan Madam Bonvale, katıldığı davetlerde sık sık Türk milleti hakkındaki düşüncelerini ifade eder ve roman boyunca bu konu hakkında hep olumlu görüşler içinde olur:

“...yaklaşırken bütün Fransız kadınlarının albenisine bürünmüş, ötekileri kupkuru bırakmış gibiydi.. bir de, direnilmesi zor bir dil ustalığı vardı; görünüşte hak vericiyken örtülü anlamında zâlim olabilir türdendi. ‘Benim de Amerikalılar büyük bir millettir dememi istiyorsunuz tabii..’ dedi; ‘Ne yazık.. söyleyemeyeceğim. Çünkü Amerikalılar karışmayı sevmez görünüyorlar, lâkin karışmadıkları hiç bir şey yok. Amerikasız bir su içmeye

kalkışan susuz kalır bu dünyada bildiğim kadarıyla efendim.. buna rağmen, yine benim bildiğim kadarıyla büyüklükten.. uzaklar, çok uzaklar!” (Sepetçioğlu, 2014, 185).

Madam Bonvale, Türk milletini kendi yaşadığı Türk topraklarında tanıma fırsatı bulur. İstanbul sokakları, Anadolu, Rumeli gibi yerlerin insanlarından Türkleri öğrenir. Madam Bonvale, Türkleri diğer milletlerden hatta kendi milletinden bile üstün tutup saygı duyar. Türk milletini daha iyi gözlemleyip tanıdığı yer olan İstanbul’a da ayrı bir sevgisi vardır. Değer verdiği bu yere sahip çıkılıp korunması gerektiğini ifade etmek için, katıldığı bir dost yemeğinde Binbaşı Bennett’a şunları söyler:

“Ne zaman karşı yarımada baksam Osmanlı’nın Müslüman yüzünü görür gibi oluyorum, aynı çizgiler.. boyalı değil; yosma olsaydı boyalı olurdu, allı morlu olurdu. Belki bir gün kötü bir yosma olacak İstanbul, ama istemem, olmasın; çünkü İstanbul yoksullaşır o vakit, el açar durumlarda sürünür, istemem.. Biz Avrupalı olarak Pera’ya ne öyle bir yüz çizebildik, ne de o çizgileri verebildik. Sanırım Türkler de bizim bozuk düzen çizgilerimizi daha kalınlaştıracak, daha sivriltecek. Evet, öyle olacak; görür gibiyim ve İstanbul’u yok edecekler. Bu yüzden, korkuyorum.” (Sepetçioğlu, 2015b, 14).

Sürekli seyahatlerde olan profesör bir kocasının olduğu söylenen Madam Bonvale’nin kimi kişiler tarafından Fransız gizli ajanı olduğu da düşünülür. Fransız olmasına rağmen, Türkleri savunuşu ve yaşadığı İstanbul’a bağlı görünüşü çevresindeki insanların aklına kimi zaman bu düşünceleri getirir. Pek çok erkeği kendine hayran bırakmayı başaran Madam Bonvale’nin etkilediği erkeklerden biri de Amerikalı Binbaşı Bennett’dır. Amerika’ya ve Amerikalılara tepkili olan Madam Bonvale, sonunda bu binbaşının duygularına karşılık vererek kendisi ile çelişen bir tercihte bulunur.

Sarah Bernhardt¹⁶; yüksek zümre ile varlıklı insanlar için gösteriler yapan ve izleyenler tarafından çok beğenilen Fransız bir tiyatro oyuncusudur: “*Sarah Bernhardt, tekerlekli iskemlesinde, La Dame aux Camelias’ın fahişesi Marguerite Gautier olarak veremin yeyip bitirdiği ciğerlerinin tükenmiş ızdırabını söylüyordu. Sesi altın pırıltılarının sessizliğe düşüşü, gümüşten flütlerin nağmesinde titreşmiş acıların yokluğa doğru kaçıyordu; bütün salonu etkisine almıştı.*” (Sepetçioğlu, 2015a, 576). *Ve Çanakkale (Gördüler, Döndüler)* romanında oyunculuktaki başarısı ve güzelliği ile herkesi etkileyen Bernhardt, erkeklerin yanında, kadınları da kendisine hayran bırakan bir sanatçıdır.

Çanakkale Askerine Rütbe Gerekmez romanındaki Elizabet, Avustralya’da bir çiftlikte hizmetçilik yapan, bir yandan da İan adındaki nişanlısıyla evlilik hayalleri kuran bir genç kızdır. Elizabet’in kurduğu hayalleri gerçekleştirmesine, nişanlısının Anzak birliğine katılıp Çanakkale Savaşı’na gitmesi engel olur. Savaşa giden nişanlısının dönüşünü bekleyen bu genç kız; sevdiği adamla savaşa gittiği için evlenemez. Bu bakımdan Elizabet, Çanakkale Savaşı’nın diğer milletlerin kadınları üzerindeki etkisini gösteren bir kişidir.

Uzun Beyaz Bulut Gelibolu romanında adı genellikle Viki olarak geçen Victoria Taylor, Çanakkale’nin Eceabat köylüleri tarafından Gazi Alican Çavuş Taylar olarak bilinen Alistair John Taylor’un torunu William’ın kızıdır. Yeni Zelanda doğumlu olan Victoria, Wellington’da klinik psikolog olarak görev yapmaktadır. Dedesinin izini sürmek için doğduğu topraklardan ayrılıp Eceabat’a gelmesi, romandaki yerini belirginleştiren ana neden olur. Victoria Çanakkale’ye gelir ve büyük dedesini bir Türk askerinin mezarında arar:

“*Gelibolu’ya Anzak Koyu törenlerine gelerek dedesinin izini bulmak isteyen Viki’nin aslında bulacağı kendi eksik yaşamının izleridir. Viki, bu nedenle romanın başından sonuna kadar geçen arayış macerasında geçmişle birlikte şimdideki hâli ile de yüzleşmek zorundadır. Onun yaşamında eksik olan yalnızca büyük dedesinin Gelibolu’da kaybolması değil, ötelediği, yok*

¹⁶ Sarah Bernhardt; gerçek tarihî bir şahsiyettir. Sarah Bernhardt, asıl adı Henriette-Rosine Bernard, İlahi Sarah, Fransız la İlahi Sarah (22/23, 1844, Paris, Fransa doğumlu, 26 Mart 1923, Paris) 19. Yüzyılın en büyük Fransız aktrisi ve sahne tarihinde en tanınmış figürlerden biri (<https://www.britannica.com/biography/Sarah-Bernhardt>, 14 Aralık 2017).

saydığı duygularıdır. Bu nedenle onun arayış macerası, eksikliğin tümlenmesini sağlayan bir içsel yolculuk anlamını da taşır. Bu eksiklik bir yandan İngiliz olmayan ama İngiliz gibi davranan bir toplumun kimlik arayışı iken diğer taraftan Viki'nin ruhundaki boşluğu dolduracak olan anne sevgisi ve aşktır.” (Kanter, 2016, 86).

Viki'nin Eceabat'ta Beyaz Hala ile tanışması; iki karakterin yanında, iki farklı kültürün de karşılaşmasını sağlar.

Roman içinde dış görünüşüne dair yapılan tasvirlerde Victoria Taylor'un karakteri ile ilgili bazı ipuçları da verilir:

“Endişeli bakan mavi gözleri ona huzursuz ve 'sürekli yabancı' bir duygu eklemişti. Mesafeli, hatta soğuk bir insan etkisi yaratıyordu. Belki de bu nedenle yüzünün esrarengiz bir albenisi vardı. Sık gülümsemedi, hatta pek gülümsemedi. Ama gülümsediğinde insan seviniyordu onunla birlikte. Hani o çok şey bildiğini bir şekilde hissettiğiniz, ama bildiklerinin hepsini kendisiyle birlikte götürece kadar gizemli ve serin gülümseyen insanlardandı.” (Uzuner, 2015, 18).

Viki, Eceabat'a geldiğinde buranın kültürüyle tanışır ve Türkçeyi az çok öğrenmeye başlar. Türk edebiyatıyla da ilgilenmeye başlar ve Türk kültürüne uyum sağlamaya çalışır. Türk limon kolonyasından, Türk kahvesine ve yemeklerine kadar karşılaştığı her şeyi öğrenmek ister. Beyaz Hala'nın yol göstericiliği ve öğreterek tanıtmaya usulü Viki'nin dikkatini çeker:

“ ...Türk çayından tıpkı Türkler gibi bir oturuşta onlarca bardak tüketerek ortama uyum sağlamış görünüyordu. Çok rahat ve estetik bulduğu Beyaz Hala'nın şalvarlarından birini giymişti. Üzerinde kendine bir bermuda kadar kısa gelen bu şalvara büyük bir zıtlıkla sırttan bir tişörtle geziyordu.” (Uzuner, 2015, 171).

Viki bunların yanında din konusunda da birtakım etkilerin içerisinde kalır. Beyaz Hala'nın dinine olan düşkünlüğünü Viki gözlemler ve neler yapıldığını onun sayesinde görme fırsatı bulur. Yaptığı bu gözlemlerle birlikte, Müslüman insanların yaptığı ibadetleri de öğrenmeye başlar:

“Müslüman Türklerin Arap dilinde anlamını hiç anlamadıkları dualar okuduklarını ve yaşlanınca oturarak namaz kılabildiklerini ondan öğrenmişti Viki. Namaz bittikten sonra dudaklarına bulaşan duaları hiç konuşmadan etrafına iyilikler saçmak için üflediğine, üflenen havanın da pozitif bir enerjiyle dolup taşıdığına onun yanında bizzat tanık olmuştu.” (Uzuner, 2015, 219).

Viki, çok küçük yaşta iken annesini kaybeder ve annenin ne demek olduğunu bilemediği için bu eksikliğini hep kapatmaya çalışır. Evliliğe de bu yüzden mesafeli duran Victoria Taylor, anne olma fikrine sıcak bakmaz. Ancak Beyaz Hala'nın Victoria'ya okuduğu bir mektupta yer alan anne sevgisi, Viki'nin annelikle ilgili düşüncelerini tekrar sorgulamasını sağlar. Anlatıcı Viki'nin aklından geçenleri şu şekilde ifade eder:

“Bu mektuptan taşan anne-çocuk sevgisi, tek bir gülüşünü, ya da bakışını bile anımsamadığı kendi annesine olan soyut özleminin yarattığı hırçın umursamazlığı kısacık da olsa bastırıp, son zamanlarda kendi anneliğini bir çocuğa sunmanın ona katacağı ‘annelik mutluluğunu’ yeniden düşünmesine yol açmıştı. Bir çocuğu severek büyütmenin, onun günbegün büyüyüp gelişmesine katkıda bulunmanın ne büyük bir zevk, ne heyecanlı bir deneyim ve ne ürkütücü bir serüven olduğunu düşündü. Bu düşünce ateş gibi yaladı içini.” (Uzuner, 2015, 138-139).

Viki'nin erkeklere karşı da bir önyargısı vardır ve bu sebeple hayatına kimseyi almak istemez. Bu düşüncelerini değiştiren kişi, Gazi Alican Çavuş'un torununun çocuğu ve Beyaz Hala'nın da kardeşinin torunu olan Ali Osman Taylar olur.

Victoria Taylor'da yirmi birinci yüzyıl kadınının özellikleri bulunur. Eğitim gören ve meslek sahibi olan Viki, büyük dedesini bulmak için tüm hayatını erteleme cesareti gösterir. Pes etmeyen bir karaktere sahiptir ve bunu roman boyunca hep hissettirir. Victoria bu romanda yabancı uyruklu kadınlara bir örnek teşkil eder. Viki'de modern çağın yansımalarını görülür ve bu karakterin hayatıyla birlikte Anzak - Türk kültürü arasında karşılaştırmalar da yapılabilir.

Helen, *Uzun Beyaz Bulut* Gelibolu romanındaki Yeni Zelandalı asker Alistair John Taylor'un kız kardeşi, Viki'nin ise halasıdır. Gazi Alican Çavuş'un Yeni Zelanda yıllarında sevdiği Keri'den olan oğulları küçük John Jr.'ı, Keri'nin ölümü nedeniyle halası Helen büyütür. Helen'i burada hala olmasının yanında, anne vasfıyla da görürüz. Hala, Victoria'ya on yaşına kadar annelik yapar. Doksan dört yaşında ölen Helen de yeğeni gibi, kardeşi Alistair John Taylor'un Gelibolu'da ölmediğine inanır ve hayatı boyunca hep bu düşüncesini devam ettirir.

Keri, Alistair John Taylor'un Çanakkale cephesindeki savaşa gitmeden önce yaşadığı Yeni Zelanda'da tanışıp sevdiği kadındır. Onların yaşadığı zamanlarda Maori ile bir beyazın evlenmesi hoş görülmediği için evlenemezler. Keri, bu ilişkiden dolayı hamile kalır. Fakat bu haberi John'a veremez. Çünkü John, Anzak askerleriyle birlikte Çanakkale'de çıkan savaş için Gelibolu'ya gider. *Uzun Beyaz Bulut Gelibolu* romanının yabancı uyruklu kadınlarından biri olan Keri, Taylor'un savaştan dönüşünü beklerken ölür.

Norma, ailesi ile birlikte Avustralya'nın Sydney şehrinde yaşayan bir kadındır. Evlidir ve Peggy ile Moris adlarında iki çocuğu vardır. Anzak olan dedesi Frank ve amcası Moris'in gidip savaştığı Gelibolu'daki savaş anılarıyla büyür. Özellikle annesi Tilly, bu savaş anılarını ağabeyi Frank ile kendisine çocukluğundan itibaren anlatır. Daha sonra kendi kızı Peggy'ye de aynı şekilde bu savaşın nasıl cereyan etmiş olduğunu anlatır. Türk topraklarını işgal etmek için, vatanlarından ayrılıp giden Anzakların savaş anılarını Norma hiçbir zaman sorgulamaz, büyüklerinin anlattıklarını olduğu gibi kabul eder. Dedesinin Gelibolu'da savaşması ve kızı Peggy'nin sürekli bu savaşı sorgulayıcı bir tavırda bulunması Norma'yı meraklandırır ve bunun üzerine Gelibolu'ya gitmeye karar verir.

Şafakta Yanan Mumlar romanındaki Norma, kızıyla birlikte geldiği, İstanbul ve Çanakkale'de kendisine göre ilginç bazı hususlarla karşılaşır: “*Peggy ve Norma ilk kez nüfusunun büyük çoğunluğu Müslüman olan bir ülkedeydi. İnce uzun minareler, kubbeli camiler ilginç görüntülerdi onlar için. Günde birkaç kez minarelerden yayılan, anlamadıkları dildeki duaları önce yadırgayıp sonra alıştılar.*” (Ural, 2015, 44). Çünkü Müslümanlık dininin hâkim olduğu bu kentler,

kendi dinlerine tamamen zıttır. Norma ezan, camii gibi unsurları önce ilginç bulsa da zamanla alışır. Aynı zamanda büyüklerin elinin öpülmesini, ev düzenlerini, yemeklerini, hatta Türk usulü demlenmiş çaylarını, kısacası Türklerin kendine has özelliklerini de ilgiyle izler. Kültürler ve dinler arası olan farklılığı hoşgörü ile karşılar, yeri geldiğinde de ayak uydurup saygı duymasını bilir. Kendi dinleri ile de bir kıyaslamaya gider. Milletinden olmayanlarla dostluk ilişkilerinde bulunmaya çalışır. Romanda Norma ile birlikte, Çanakkale Savaşı'nda savaşıp birbirine düşman olan Türklerle Anzakların, savaşın ardından geçen yıllar içinde, düşmanlıklarını dostluğa nasıl çevirdiği görülür.

Peggy, Sidney'de yaşayan Avustralyalı bir kız çocuğudur. Okul çağında olan Peggy, düşünce ve hayat görüşü bakımından yaşına göre olgun bir duruş sergiler. Büyükannesi Tilly'den, büyükbabası Frank'ın Gelibolu savaş anılarını sık sık dinlemesi, zihnini sürekli Çanakkale, savaş, dostluk ve düşmanlık gibi kavramlarla meşgul ettirir. Peggy, atalarının katıldığı savaşları sorgulayan bir çocuktur. Öyle ki büyükannesi Tilly ile sık sık bu konular üzerine sohbet eder. Fakat Peggy, aklına takılan sorulara büyükannesinden yanıtlar bulamaz. Aralarındaki iletişim savaş konularını konuşurken her defasında bozulur. Bu konularda büyükannesi ile hiçbir zaman anlaşamayan Peggy, düşüncelerini annesi Norma ile paylaşır.

Peggy, sorularının cevabını bulmak ve büyük dedesi Frank ile Moris Amca'sının savaştığı yerleri görmek için annesi ile Gelibolu'ya gitmek ister: “...Peggy, bir süredir bu savaşı sorguluyordu. Aklının almadığı, kabul edemediği yönleri vardı bütün olup bitenlerin. Bu yüzden savaşın yaşandığı yerleri görmek, düşüncelerine açıklık, aklındaki sorulara yanıt getirebilirdi.” (Ural, 2015, 9). Peggy, annesi ile gittiği Gelibolu'da merak ettiği yerleri; dini, kültürü ve insanlarıyla birlikte görüp tanıma fırsatı yakalar. Peggy, Zeynep adında bir Türk arkadaş edinerek iki farklı milletin nasıl dost olabileceğini gösterir.

Zeynep ile birlikte Anzakların anma töreni olan Şafak Töreni'ne de katılır. Bu arkadaşlık, Peggy'nin savunduğu, 'savaştık zorunda olmasalardı belki dedelerimiz de arkadaş olurdu' görüşünü daha da güçlendirir. Peggy atalarının Çanakkale Savaşı'nda savaşmasına kimi zaman üzülür, onların İngiltere'ye destek için

kullanıldıklarını düşünür. Annesine; insanların kendi vatanlarını savunmak için bir savaş içine girmesinin kabul edilebilir olduğunu, ancak ülkelerin kendi çıkarları için başka milletleri savaşın içine sokmak istemesinin yanlış olduğunu söyler. Peggy, annesiyle bu konu hakkında girdiği bir tartışmada Türk milletiyle kendi milletinin durumunu karşılaştırır ve annesine şu sözleri söyler:

“ ‘Onlar için, kendi topraklarını korumak söz konusuydu. Vatanlarında özgür yaşamak uğruna çarpıştılar. Böyle bir amaç için ölmek doğru.’ ‘Anlıyor musun?’ diye üsteleyerek sordu. ‘Ölmeyi seçen kendileri olunca başka. Üzücü olan, yanlış olan, buna başka bir ülkeden, başka birilerinin karar vermesi. Bu yanlış. Çok yanlış.’ (Ural, 2015, 112).

Peggy, aklındaki sorulara Çanakkale’de kaldığı günlerde cevaplar bulur. Türk topraklarında bir Anzak torunu olarak birkaç gün geçirir ve artık savaşın sebep olduğu düşmanlığın yerini dostluğa bıraktığını simgeleyenlerden biri olur.

Mary Allen, *Şafakta Yanan Mumlar* romanındaki Büyükanne Tilly’nin annesidir. Mary Allen ile Büyükdede Frank, lisede okudukları yıllarda tanışır ve birbirlerine âşık olurlar. Bu yabancı uyruklu kadın, savaşa gitmek için orduya yazılıp Avustralya’dan ayrılmak zorunda kalan Frank’ı dönene kadar bekler. Romanda sevdiği adamı savaş için başka bir ülkeye gönderen kadınları temsil eder.

Şafakta Yanan Mumlar romanının yabancı uyruklu kadın karakterlerinden biri olan Mary, Büyükdede Frank’ın arkadaşı Bill’in küçük kızıdır. Büyükanne Tilly ile bir dostlukları vardır. Avustralya’nın kuzeyindeki Darwin’de yaşayan Mary, arada arkadaşı Tilly’nin yanına uğrar. Bu iki dost, Çanakkale Savaşı’nda yan yana savaşan iki Avustralyalı askere ait anıları, eşyaları, mektupları konuşur ve paylaşır.

Matilda *Şafakta Yanan Mumlar* romanındaki Peggy’nin büyükannesi, Norma’nın annesi ve Çanakkale’ye savaşmaya giden Frank’ın kızıdır. Matilda’ya herkes romanda kısaca Tilly der.

Frank ve Norma adlarında iki çocuğu olan seksen sekiz yaşındaki Tilly, çocukluğundan beri savaş hikâyeleriyle büyür. Babası Frank, Gelibolu Savaşları’ndan döner, amcası ise savaşta ölür. Babasının ve aile büyüklerinin

başından geçen savaşlar Tilly'nin her zaman dikkatini çeker. Çocuklarıyla sık sık bu konuları konuşur ve onları da bu savaş anılarıyla büyütür. Kendi ailesinden ve kocası Ian'ın ailesinden dinleyip ezberlediği savaş anılarını, torunu Peggy'e de anlatır. Peggy'nin sürekli sorgulayıcı bir tutum içinde olması, savaş konularını konuştuklarında büyükanne ile torun arasında kimi zaman anlaşmazlıklara neden olur. Çünkü büyükanne Tilly'nin değişmez doğruları vardır ve hiçbir yeni düşünceye açık değildir. Tilly, Çanakkale Savaşı'na, düşman milletler tarafından nasıl bakıldığını ve bu savaş hakkında neler düşünüldüğünü göstermesi bakımından romanda dikkat çeker:

“İşte o zaman Peggy, büyükannesiyile tartışmaya girmenin boşuna olduğunu düşünüp başka bir şey sormadı. O hâlâ 20. yüzyılın başlarında yaşıyor gibiydi. Duyguları, düşünceleri hiç değişmemişti. Oysa artık 21. yüzyıla girmek üzereydiler. Değerler, görüşler, düşünceler, insanlar; her şey çok başkaydı.” (Ural, 2015, 17).

Dönmeyi Düşünmediler romanındaki Feriha Hanım, asıl adı Erica olan bir Alman hemşiredir. Fırka komutanı Refik Bey'in karısıdır ve Cemal adında bir oğulları vardır. Feriha Hanım hem savaşa yolladığı sevdiği adam Refik Bey'i bulmak, hem de burada Anadolu kadınları ile birlikte hemşirelik yapmak için İstanbul'dan Çanakkale'ye gider. Aynı romanda yer alan Bella hemşire gibi, savaşta ihtiyacı olanların yardımına koşar ve bunun için ne gerekiyorsa yapar. Öyle ki bu uğurda canını bile feda eder.

SONUÇ

Türk edebiyatının elimizde bulunan ilk yazılı metinleri de dâhil olmak üzere, anlatıya dayalı edebî ürünlerin hemen hepsinde Türk kadını anlatı metninin bir kişisi olarak görmekteyiz.

Yeni Türk edebiyatının başlamasıyla roman da bir edebî tür olarak Türk edebiyatında yerini almıştır. Tarihî romanların sayısının artmasıyla Türk tarihinin önemli hadiseleri, önemli şahsiyetleri bu romanlarda işlenmiştir. Lakin sayıları gittikçe artan tarihî romanlarda, Türk tarihinin yeteri kadar işlendiğini söylemek doğru değildir.

Yakın dönem Türk tarihinin en önemli hadiselerinden olan ve Mustafa Kemal Atatürk'ün ifadesiyle “Çanakkale Türkiye Cumhuriyeti'nin Önsözüdür.” cümlesiyle önemine dikkat çekilen Çanakkale Muharebeleri ve Zaferi de Türk romanında yeteri kadar işlenmemiştir.

Cumhuriyet Türkiye'sinde yazılan bazı romanlarda, Çanakkale Muharebeleri ve Zaferi romanın kaynakları arasında yer alsa da ana konu içerisinde önemli bir yere sahip değildir. Bu savaşı ve zaferi doğrudan konu edinen roman sayısı on üçtür. Çocuk edebiyatına dâhil edilen Çanakkale Savaşı ve Zaferi konulu hikâye kitapları ve romanlar bu sayıya dâhil değildir.

Harp edebiyatı kapsamında yer alan edebî metinlerde ve özellikle de romanlarda kadın karakterler, belki de konunun doğası gereği, çok az sayıda ve silik karakterler, başka bir deyişle ikinci, üçüncü dereceden roman kişileri olarak okurun karşısına çıkmaktadır. Elbette “asker” veya “savaşçı” kelimeleri çoğunlukla “erkek” roman kişilerini çağrıştırmaktadır. Hâlbuki cephede savaşan askerlerin “anneleri, eşleri, kız kardeşleri, nişanlıları, komşuları vs.” de vardır. Bu kadınlar ve genç kızlar cephe gerisinde bir hayat sürdürmekte; sosyolojik, ekonomik, psikolojik ve daha pek çok açıdan savaşın yükünü omuzlamaktadırlar.

Bireyin ve toplumun hikâyesini anlatan romanlarda konu savaş olunca cephe gerisindeki bu kadınlar ve genç kızlar da roman kişileri arasında yer almaktadır/almalıdır.

Bu çalışmada incelenen romanlardaki kadın karakterler de harp edebiyatının belki de doğası gereği çok az sayıdadır. Ele alınan kadın roman kişilerinin hemen hemen tamamının ikinci ve üçüncü dereceden roman kişileri olduğu görülmektedir. Birinci dereceden roman kişisi olan hiçbir kadın romanlarda yer almamaktadır.

İncelenen romanlarda yer alan kadın roman kişileri (yabancı, yabancılaşmış olanlar hariç) eğitim durumları, yaşları, yaşadıkları yerleri, yaptıkları işleri ne olursa olsun en az cephedeki askerler kadar vatanperver ve fedakâr karakterler olarak yansıtılmışlardır.

İncelenen romanlardaki kadın roman kişilerinin “köylü kadınlar, kentli kadınlar, asker eşleri, asker anaları, çalışan kadınlar, savaşçı kadınlar, hemşireler...” şeklinde tasnif edildiğinde geniş bir yelpazede ele alındığı görülmektedir.

Bütün bu tespitlere rağmen, Çanakkale Savaşları ve Zaferi’ni konu edinen romanların sayıca çok az olduklarını söylediğimiz gibi rahatlıkla iddia edebiliriz ki bu romanlarda kadınlar çok az sayıda roman kişisi olarak yansıtılmışlardır. Ayrıca bu kadın roman kişilerinin fiziksel ve ruhsal özellikleri de çok ayrıntılı işlenmemiştir.

Bu tespitlerimizden sonra, şu önerilerde bulunmak istiyoruz:

Başta Çanakkale Muharebeleri ve Zaferi olmak üzere, Türk tarihinin dönüm noktalarındaki bütün savaşlar yeni eserlerde işlenmelidir.

Anadolu’nun Türkleşmesinde/İslamlaşmasında, vatanlaştırılan Anadolu topraklarının savunulmasında; Türk kadını erkeklerden hiç de geri kalmamış; bazen cephe, çoğunlukla da cephe gerisinde bilinçli veya gayri ihtiyari önemli vazifeler ifa etmiştir. Türk kadınının bu vasıfları, eserlerde daha fazla ön plana çıkartılmalıdır.

Savaş konulu eserlerde genellikle cephe hikâyeleri anlatılmaktadır. Oysa cephedeki hadiselerin arka planında cephe gerisi vardır. Cephe gerisi de çoğunlukla

kadınların aktif ve ön planda olduğu yer demektir. Bu nedenle cephe gerisinin anlatıldığı eserler yazılmalıdır.

Çanakkale Savaşı ve Zaferi sadece edebî eserlerde değil sinemada, dizilerde ve çizgi filmlerde de işlenmelidir.

KAYNAKÇA

ALBAYRAK, Muzaffer. (2015), **Çanakkale Kahramanları**, Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara.

ALBAYRAK, Muzaffer. (2015), **Çanakkale Kahramanları**, Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara (“Yakın Tarihimiz”, Fasikùl 25 Milliyet Gazetesi Kùltür Eki s.395’den alıntı.).

ALPTEKİN, Halide. (2007), **Bir Çanakkale Destanı Şehadetname**, Yitik Hazine Yay., (1. bs.), İstanbul.

ARGUNŞAH, Hülya, (2016). “Klasik Tarihî Roman Üzerine...”, **Tarihte Roman Romanda Tarih Paneli**, Erzincan Üniversitesi, (Ed.: Erol Kaya-Selçuk Çıkla), Hermes Ofset, Ankara.

AYVAZOĞLU, Beşir. (2015), **Edebiyatın Çanakkale’yle İmtihanı**, Kapı Yay., İstanbul.

AYVAZOĞLU, Beşir. (2015), **Edebiyatın Çanakkale’yle İmtihanı**, Kapı Yay., İstanbul (İkdam, sayı 6608, 28 Haziran 1331 (11 Temmuz 1915)’den alıntı).

BİLGİN, İsmail. (2009), **Çanakkale’ye Gidenler**, Babıali Kùltür Yayıncılığı, (11. bs.), İstanbul.

BİLGİN, İsmail. (2014), **Gelibolu**, Timaş Yay., (1. bs.), İstanbul.

BUDAK, Selçuk. (2009), **Psikoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yay., Ankara.

BÜYÜKKAVAS KURAN, Şeyma (2014), “Birinci Dünya Savaşı Hikâyelerinden Yansıyan Kadınlar”, (Ed.: Doç. Dr. Ömer Çakır), **Türk Harp Edebiyatı Konulu I. Uluslararası Türkiyat Sempozyumu**, 1-3 Kasım 2013, Çankırı, Berikan Yay., Ankara.

CEYHAN AKÇA, Nesîme. (2014), “Osmanlı Dağılırken Türk Hikâyesinde ‘Harp ve Çocuk’”, **Türk Harp Edebiyatı Konulu I. Uluslararası Türkiyat**

Sempozyumu, (Ed.: Doç. Dr. Ömer Çakır), 1-3 Kasım 2013, Çankırı, Berikan Yay., Ankara.

ÇAKIR, Ömer. (2004), **Türk Şiirinde Çanakkale Muharebeleri**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara.

ÇETİŞLİ, İsmail. (2007), “Türk Milletinin Çanakkale Savaşı Günlerinde Yüz Yüze Kaldığı Yokluk ve Yoksullukların ...Ve Çanakkale Romanına Yansımaları”, **Erdem Dergisi**, **Mustafa Necati Sepetçioğlu Özel Sayısı**, S. 49, Ankara.

DOĞAN, Mehmet. (2011). **Doğan Büyük Türkçe Sözlük**, Yazar Yay., Ankara.

DOĞAN, Mehmet. (2015), “Çanakkale’nin Şehidleri ve Şairi”, **Bir Milletın Yeniden Dirilişı Çanakkale**, (Ed.: Yunus Özdamar), Diyanet İşler Başkanlığı Yay., Ankara.

ERDEMİR, Lokman. (2015), “Suriye İlmî (Edebi) Heyeti’nin İstanbul ve Çanakkale Seyahati”, **TYB Akademi-100. Yılında Çanakkale Zaferi**, Yıl: 5, S. 14, Ankara.

ERDEMİR, Lokman. (2015), “Suriye İlmî (Edebi) Heyeti’nin İstanbul ve Çanakkale Seyahati”, **TYB Akademi-100. Yılında Çanakkale Zaferi**, S. 14, Yıl: 5, Ankara (SÜRMEİLİ, Serpil. (2002), “Çanakkale Cephesi’nde Arap İlmi Heyeti ve Uryanizade Ali Vahid Efendi’nin Anıları”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, XVIII’den alıntı).

ERDEMİR, Lokman. (2015), “Suriye İlmî (Edebi) Heyeti’nin İstanbul ve Çanakkale Seyahati”, **TYB Akademi-100. Yılında Çanakkale Zaferi**, S. 14, Yıl: 5, Ankara (Cemal Paşa, Hatıralar: İttihat ve Terakki, I. Dünya Savaşı Anıları, haz. Behçet Cemal, İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1977’den alıntı).

ERDEMİR, Lokman. (2015), “Suriye İlmî (Edebi) Heyeti’nin İstanbul ve Çanakkale Seyahati”, **TYB Akademi-100. Yılında Çanakkale Zaferi**, S. 14, Yıl: 5, Ankara (“Suriye Heyet-i İlmiye ve Edebiyesi Donanma Cemiyeti’nde”, Donanma, No: 110-62, 1 Teşrîn-i evvel 1331 [14 Ekim 1915]’dan alıntı).

ERGİN, Veysel. (2015), “Donanma Mecmuası’nda Çanakkale Savaşları”, **TYB Akademi-100. Yılında Çanakkale Zaferi**, Yıl: 5, S. 14, Ankara.

Harp Mecmuası, (Haz.: Dr. Ali Fuat Bilkan ve Ömer Çakır). (2004), Kaynak Kitaplığı, İstanbul.

İmzasız. (2 Mart 1338/1922), “Harp Edebiyatı”, **Dergâh Mecmuası**, Cilt: 2, Sayı: 23, İstanbul.

KANTER, M. Fatih. (2016), “Buket Uzuner’in Uzun Beyaz Bulut Gelibolu Romanında Yapı ve İzlek”, **The Journal of Academic Social Science Studies-Jass-İnternational Journal of Social Science**, Number: 51.

KAPLAN, Mehmet. (2015), **Dönmeyi Düşünmediler**, Çanakkale Kitaplığı Yayınevi, (1. bs.), İstanbul.

KOÇAK, Sevinç – Salim. (2015), **Çanakkale’de Çocuklar da Savaştı**, Hayat Yayıncılık, (11. bs.), İstanbul.

MAT, Celâl. (2007), **Türk Romanında Çanakkale Muharebeleri**, Akçağ Yay., Ankara.

MEHMET TALAT. (2006), “Birkaç Söz”, (Haz.: Muzaffer Albayrak), Yeditepe Yayınevi, İstanbul.

NAGLER, Alois M., Sarah Bernhardt, Web: <https://www.britannica.com/biography/Sarah-Bernhardt> adresinden 14 Aralık 2017’de alınmıştır.

NİYAZİ, Mehmed. (2016), **Çanakkale Mahşeri**, Ötüken Yay., (64. bs.), İstanbul.

ORAL, Tanju. (1998), **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, Dergâh Yay., C. 8, İstanbul.

ÖZEN, Rahmi. (2000), **Zulüm Dağları Aşar Çanakkale İçinde**, Kültür Bakanlığı Yay., (1. bs.), Ankara.

ÖZGÜL, M. Kayahan. (2014), “Harp Edebiyatına Harbî Bir Bakış”, **Türk Harp Edebiyatı Konulu I. Uluslararası Türkiyat Sempozyumu**, (Ed.: Doç. Dr.

Ömer Çakır), 1-3 Kasım 2013, Çankırı, Berikan Yay., Ankara (Saadettin Yıldız, “Harp Edebiyatı Kavramı ve Edebiyatımızda Çanakkale Muharebeleri”, Çanakkale Zaferi’nin 83. Yıldönümü Panel Bildirileri, Eskişehir, 1998, Etam Matb.’dan alıntı).

ÖZOL, Sezen. (2006), **Çanakkale Askerine Rütbe Gerekmez**, Kastaş Yayınevi, (2. bs.), İstanbul.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali. (2012), **Türkçe Sözlük**, Arkadaş Yayınevi, Ankara.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati. (2014), **Geldiler**, İrfan Yayıncılık, (14. bs.), İstanbul.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati. (2015a), **Gördüler**, İrfan Yayıncılık, (14. bs.), İstanbul.

SEPETÇİOĞLU, Mustafa Necati. (2015b), **Döndüler**, İrfan Yayıncılık, (14 bs.), İstanbul.

SEVEN, Semra. (2004), **Buket Uzuner’in Romanlarında Teknik Yapı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale (“Roman okuma sanatı”, **Radikal Kitap**, Sayı: 37, 30 Kasım 2001’den alıntı).

SEYFETTİN, Ömer. (2011), **Bütün Hikâyeleri**, (Haz.: Nazım Hikmet Polat), Yapı Kredi Yay., İstanbul.

TDK Türkçe Sözlük, (2005), TDK Yay., Ankara.

TEKŞAN, Mesut. (2007), “Tarihe Sığmayan Destanın Romanı ...Ve Çanakkale (1 Geldiler, 2 Gördüler, 3 Döndüler) Mustafa Necati Sepetçioğlu”, **Erdem Dergisi, Mustafa Necati Sepetçioğlu Özel Sayısı**, S. 49, Ankara.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. (1977), Dergâh Yay., C. 2, İstanbul.

Türk Harp Edebiyatı Konulu I. Uluslararası Türkiyat Sempozyumu, (Ed.: Doç. Dr. Ömer Çakır). (2014), 1-3 Kasım 2013, Çankırı, Berikan Yay., Ankara.

ULU, Cafer. (2012), “Çanakkale Muharebeleri Sırasında Basının Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Harp Mecmuası Örneği”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**, Yıl: 10, S. 12.

URAL, Serpil. (2015), **Şafakta Yanan Mumlar**, Bilgi Yayınevi, (6. bs.), Ankara.

USLUCAN, Fikret. (2007), “Mustafa Necati Sepetçioğlu’nun ...Ve Çanakkale Üçlemesinde Cephe Gerisine Bir Bakış”, (Ed.: Hülya Argunşah), Mustafa Necati Sepetçioğlu (Armağan Kitabı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara.

UZUNER, Buket. (2015), **Uzun Beyaz Bulut Gelibolu**, Everest Yay., (56. bs.), İstanbul.

ÜZEL, Ödül. (2007), **Serpil Ural’ın Çocuk Kitaplarının İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

YANIÇ, Sema. (2015). “Çanakkale Muharebelerinde Kadınların Faaliyetleri”, **Bir Milletın Yeniden Diriliş** Çanakkale, (Ed.: Yunus Özdamar), Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara.

YAZICI, Nevin. (2011), “Çanakkale Savaşı’nda Türk Kadınının Rolü”, **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, C. 5, S. 9, Ankara.

YAZICI, Nevin. (2011), “Çanakkale Savaşı’nda Türk Kadınının Rolü”, **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, C. 5, S. 9, Ankara (Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Salnamesi (1329-1331), İstanbul, 1335, s. 143; Seçil Karal Akgün, Murat Uluğtekin, Hilâl-i Ahmer’den Kızılay’a, Ankara, 2002, s. 159; Şefika Kurnaz, Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923), Ankara, 1990, s. 78-79; Leylâ Kaplan, Cemiyetlerde ve Siyasî Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960), Ankara, 1998’den alıntı).

YAZICI, Nevin. (2011), “Çanakkale Savaşı’nda Türk Kadınının Rolü”, **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, C. 5, S. 9, Ankara (SÖNMEZ, Zümrüt, *Kızıl Toprak Ak Yemeni Savaşın Kadınları*, İstanbul: Yarımada Yay., 2008’den alıntı).

Yeni Mecmua, (Haz.: Muzaffer Albayrak ve Ayhan Özyurt). (2006), Yeditepe
Yayınevi, İstanbul.

İNCELENEN ROMANLARIN KADIN KİŞİLERİ TABLOSU

Romanın Adı	Roman Kişisinin Adı	Kişinin Yaşı	Olumlu - Olumsuz	Etnik Kimliği	Kişinin Mesleği	Eğitim Durumu	Tip - Karakter
Ve Çanakkale (Geldiler – Gördüler – Döndüler)	Vasfiye Hanım	Orta Yaşlı	Olumlu	Türk	-	-	Karakter
	Sabriye Hanım	Yaşlı	Olumlu	Türk	Ev Hanımı / Anne	-	Karakter
	Hesnâ	Tahmini 20 yaşlarında	Olumlu	Türk	Ev Hanımı / Anne	Okur-yazar	Karakter
	Câvidân	Tahmini 20 yaşlarında	Olumsuz	Türk	-	Okur-yazar	Karakter
	Sâlihâ Hanım	Orta Yaşlı	Olumlu / Olumsuz	Türk	Ev Hanımı / Anne	-	Karakter
	Doktor Mürsel Bey'in Annesi	Yaşlı	Olumlu	Türk	Anne	-	Karakter
	Ali Yüzbaşı'nın Kızı	Bebek	-	Türk	-	-	Karakter
	Zehra	-	Olumlu	Türk	-	-	Karakter
	Fahamet	Tahmini 20 yaşlarında	Olumlu	Türk	Ev Hanımı	-	Karakter
	Hala Hatun	Yaşlı	Olumlu	Türk	Ev Hanımı / Anne	-	Karakter
	Hayriye Hanım	Yaşlı	Olumlu	Türk	Ev Hanımı	-	Karakter
	Fahamet'in Anası	Yaşlı	Olumlu	Türk	Ev Hanımı / Anne	-	Karakter

	Zübeyde	Tahmini 15-25 arası	Olumlu	Türk	-	-	Karakter
	Hanife Kadın	30'lu yaşlarda	Olumlu	Türk	-	-	Karakter
	Semiha Hanım	Tahmini 20 yaşlarında	Olumlu	Türk	Hemşire	Okur-yazar	Karakter
	Keti	Tahmini 20 yaşlarında	Olumsuz	Yabancı	Hizmetçi	-	Karakter
	Melissa	Tahmini 20-40 arası	Olumsuz	Yabancı	-	Okur-yazar	Karakter
	Madam Bonvale	Tahmini 30 yaşlarında	Olumlu/ Olumsuz	Yabancı	-	Okur-yazar	Karakter
	Sarah Berndhart	-	-	Yabancı	Tiyatro Oyuncusu	-	Karakter
Çanakkale Mahşeri	Akyazılı Mehmed'in Annesi	Yaşlı	Olumlu	Türk	Anne	-	Karakter
	Mehmed'in Karısı	-	Olumlu	Türk	Ev Hanımı	-	Karakter
	Yahya Çavuş'un Karısı	-	Olumlu	Türk	Ev Hanımı	-	Karakter
	Nadide	Tahmini 15-25 arası	Olumlu	Türk	-	-	Karakter
	Dilara	Tahmini 15-25 arası	Olumlu	Türk	-	-	Karakter
	Hatice	Tahmini 40-60 arası	Olumlu	Türk	Ev Hanımı / Anne	-	Karakter
	Hacı Mahmud'un Hanımı	Yaşlı	Olumlu	Türk	Ev Hanımı	-	Karakter

Çanakkale Askerine Rütbe Gerektirmez	Güllü Gelinin Kaynanası	Yaşlı	Olumlu	Türk	Ev Hanımı / Anne	-	Karakter
	Nimet	Tahmini 20-40 arası	Olumlu	Türk	Ev Hanımı / Anne	-	Karakter
	Güllü Gelin	Tahmini 15-25 arası	Olumlu	Türk	Ev Hanımı	-	Karakter
	Kiraz	Tahmini 15-25 arası	Olumlu	Türk	-	-	Karakter
	Hafize Abla	Tahmini 30 yaşlarında	Olumlu	Türk	-	Okur-yazar	Karakter
	İbrahim Aga'nın Annesi	Yaşlı	Olumlu	Türk	Anne	-	Karakter
	Kiraz'ın Annesi	Yaşlı	Olumlu	Türk	Ev Hanımı / Anne	-	Karakter
	Elizabet	Tahmini 15-25 arası	-	Yabancı	Hizmetçi	-	Karakter
Zulüm Dağları Aşar Çanakkale İçinde	Zeynep Gelin	Tahmini 15-25 arası	Olumlu	Türk	Ev Hanımı	-	Karakter
	Yıldız Gelin	17 yaşında	Olumlu	Türk	Ev Hanımı	-	Karakter
	Melek	18 yaşında	Olumlu	Türk	Ev Hanımı	-	Karakter
	Elifçe	Tahmini 15-25 arası	Olumlu	Türk	Ev Hanımı / Hemşire	-	Karakter
	Fatma Ana	Yaşlı	Olumlu	Türk	Anne	-	Karakter
	Zeynep Kadın	-	Olumlu	Türk	-	-	Karakter

	Ayşe Kadın	-	Olumlu	Türk	Ev Hanımı	-	Karakter
	Gülsüm Nine	Yaşlı	Olumlu	Türk	-	-	Karakter
	Hörü Gelin	Tahmini 15-25 arası	Olumlu	Türk	Ev Hanımı / Hemşire	-	Karakter
	Hesnâ Hemşire	Tahmini 20-40 arası	Olumlu	Türk	Hemşire	-	Karakter
Uzun Beyaz Bulut Gelibolu	Semahat Hanımefendi	Yaşlı	Olumlu	Türk	Anne	-	Karakter
	Semahat	Tahmini 20 yaşlarında	Olumlu	Türk	Psikiyatrist	Okur-yazar	Karakter
	Beyaz Hala	Yaşlı	Olumlu	Türk	Ev Hanımı	Okur-yazar	Karakter
	Meryem	-	Olumsuz	Türk	Ev Hanımı	-	Karakter
	Havva	Tahmini 30 yaşlarında	Olumlu	Türk	-	-	Karakter
	Victoria Taylor	Tahmini 20-40 arası	Olumlu	Yabancı	Klinik Psikolog	Okur-yazar	Karakter
	Helen	Yaşlı	-	Yabancı	-	-	Karakter
	Keri	-	-	Yabancı	-	-	Karakter
Şafakta Yanan Mumlar	Zehra	-	Olumlu	Türk	Ev Hanımı	-	Karakter
	Emine	Tahmini 30 yaşlarında	Olumlu	Türk	Pansiyon İşletmecisi / Anne	-	Karakter
	Pınar Öğretmen	-	Olumlu	Türk	Öğretmen	Okur-yazar	Karakter

	Zeynep	-	Olumlu	Türk	Öğrenci	Okur-yazar	Karakter
	Hatice	-	Olumlu	Türk	-	-	Karakter
	Ayşe Anne	Yaşlı	Olumlu	Türk	Ev Hanımı / Anne	-	Karakter
	Gülbahar Nine	Yaşlı	Olumlu	Türk	Ev Hanımı / Anne	-	Karakter
	Norma	Tahmini 30 yaşlarında	Olumlu	Yabancı	Anne	Okur-yazar	Karakter
	Peggy	-	Olumlu	Yabancı	Öğrenci	Okur-yazar	Karakter
	Mary Allen	Yaşlı	Olumlu	Yabancı	Anne	Okur-yazar	Karakter
	Mary	Yaşlı	Olumlu	Yabancı	-	Okur-yazar	Karakter
	Matilda	Yaşlı	Olumlu	Yabancı	Anne	-	Karakter
Çanakkale'de Çocuklar da Savaştı	Vesile Ana	Orta Yaşlı	Olumlu	Türk	Anne	-	Karakter
	Safiye Hanım	-	Olumlu	Türk	Hemşire	Okur-yazar	Karakter
	Ayşe	Tahmini 15-20 arası	Olumlu	Türk	Hemşire	-	Karakter
	Marika	-	Olumlu	Yabancı	Ev Hanımı	-	Karakter
Bir Çanakkale Destanı Şehadetname	Çivrilili Hasan'ın Annesi	Orta Yaşlı	Olumlu	Türk	Ev Hanımı / Anne	-	Karakter
	Resmiye	Tahmini 30-50 arası	Olumlu	Türk	Ev Hanımı / Anne	Okur-yazar	Karakter
	Huriye Hanım	Orta Yaşlı	Olumlu	Türk	Ev Hanımı / Anne	-	Karakter

	Gülzade Hanım	Orta Yaşlı	Olumlu	Türk	Ev Hanımı / Anne	-	Karakter
	Ömer'in Kız Kardeşi	Tahmini 20-40 arası	Olumlu	Türk	Ev Hanımı / Anne	-	Karakter
	Didar	Tahmini 15-20 arası	Olumlu	Türk	-	Okur-yazar	Karakter
	Seher Nine	Yaşlı	Olumlu	Türk	-	-	Karakter
	Madam Sufiye	-	Olumsuz	Yabancı	Ev Hanımı / Anne	-	Karakter
	Garisto'nun Annesi	-	Olumsuz	Yabancı	Ev Hanımı / Anne	-	Karakter
Çanakkale'ye Gidenler	Hasan Hoca'nın Karısı	Tahmini 20-40 arası	Olumlu	Türk	Ev Hanımı / Anne	-	Karakter
	Safiye Hüseyin Hanım	-	Olumlu	Türk	Hemşire	Okur-yazar	Karakter
	Madam Eleni	Tahmini 30 yaşlarında	Olumlu	Yabancı	Pansiyon İşletmecisi	-	Karakter
Gelibolu	Hilmioğlu Murat'ın Nişanlısı	Tahmini 15-25 arası	Olumlu	Türk	-	-	Karakter
Dönmeyi Düşünmediler	Zeynep	Tahmini 15-25 arası	Olumlu	Türk	-	-	Karakter
	Bella Raşhel	Tahmini 20 yaşlarında	Olumlu	Yabancı	Hemşire	Okur-yazar	Karakter
	Feriha Hanım	Tahmini 20-40 arası	Olumlu	Yabancı	Hemşire / Anne	Okur-yazar	Karakter

ÖZGEÇMİŞ

1991 yılında Giresun'da doğdu. İlk ve ortaokulu Giresun Cumhuriyet İlkokulu'nda, lise öğrenimini ise Giresun Lisesi'nde tamamladı. 2014 yılında Giresun Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. 2015 yılında Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'na kayıt oldu.

